

Statist. 0.

997

66:3

stat. 0. 997

20

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

BUDAPEST TEJELLÁTÁSA

ÍRTA:

MOUSSONG GÉZA

66
III-IV

66. KÖTET

3. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Ára 5 pengő

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: DR. ILLYEFALVI L. LAJOS

BUDAPEST TEJELLÁTÁSA

ÍRTA:
MOUSSONG GÉZA

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA

300353

M. T. AND P. V. LARA
1934. 3069

Előszó.

Ebben a kötetben a háborús évek és az utánuk következő időszak tejellátásának történetét veszi kézhez az olvasó. A mű általában az 1929. évig tárgyalja az eseményeket és ez időpontig terjednek a statisztikai adatok is.

A legutóbbi években a tej forgalombahozatalát illetőleg igen sok, lényegbevágó hatósági intézkedés történt, melyek teljesen megváltoztatták a főváros tejellátásának képét. Ezekre a kérdésekre — melyek beható tárgyalása már külön kötetbe kívánkozik — ez a munka nem terjeszkedik ki, annál kevésbé, mert szerzője a kötet megjelenése idején már nincsen az élők sorában.

Ha tehát jelen tanulmány nem is öleli fel a legújabb anyagot, értékét az biztosítja, hogy a budapesti tejellátás legnehezebb időszakának statisztikai anyagát, jogszabályait és egyéb történeti forrásait menti át az utókor számára. Különös becse a tanulmánynak, hogy szerzője a tárgyalt időszak legnagyobb részében a tejhivatal élén állott s így közvetlen tapasztalatok alapján írta meg az itt következő fejezeteket.

Dr. Illyefalvi I. Lajos.

Bevezetés.

A tejellátás problémája főleg a világháború óta kelt fel szélesebb körökben érdeklődést és válik tervszerű hatósági szabályozás tárgyává. Amíg bőven állott a tej rendelkezésre, addig föl sem vetődött fontos rendeltetésének hangoztatása, amikor pedig szóba került, akkor jelentőségét annyira természetesnek tekintették, hogy senki sem tartotta szükségesnek a tejkérdéssel való behatóbb foglalkozást.

Köztudomású volt a multban is, hogy a tej a csecsemők életfenntartására szolgál, a zsengekorúak és aggkorúak erejének és egészségének gyarapítását mozdítja elő és a betegeknek nemcsak tápszer, hanem egyben gyógyszer is. A tej tehát a köztudat szerint az emberiség tápláló, gyógyító és létfenntartó élelmezési cikke és így megérdemli, hogy vele komolyan foglalkozzunk, megbecsüljük és megvédelmezzük. Köztudomású, hogy egy liter tejnek tápértéke annyi, mint 6 tojásé, két és fél liter tej táplálóereje pedig párhuzamba állítható egy kg marhahúséval. A tápszerek vitamintartalma szempontjából folyó vizsgálatok eredménye szerint a tej a legtáplálóbb élelmicikk és így mennél nagyobb mértékben való fogyasztását közérdekből hatóságilag kell biztosítani.

Különösen indokoltta teszi a tejellátásról való hatósági gondoskodást az a körülmény, hogy a legkönnyebben és legegyszerűbben az összes élelmickek között a tejet lehet hamisítani. Ki is használják e lehetőséget annak dacára, hogy az élelmickek hamisítását és az élelmiszerek tilos kezelését szigorral megtorolják. A legcsekélyebb hanyagság a tej kezelése körül (például tisztátalanság a tehén fejésénél, fertőző betegségben szenvedő család valamelyik tagja által a tej kezelésénél megkövetelt elővigyázatosság figyelmen kívül hagyása, vagy a tehén betegségének eltitkolása és tejének áruba bocsátása stb.) már a legsúlyosabb következményekkel fenyeget.

A tej rendeltetésének fontossága úgy termelői, mint fogyasztói szempontból, minden különösen kirívó beállítás nélkül is közismert, helyesebben mondva elismert igazság. A tej az embert egész élete folyamán kíséri: egészségében és betegségében, csecsemőkortól az aggkorig. Fontossága mégis csak a háborús években vált közismertté, amikor kevés

volt a kínálat és nagy volt a kereslet. Világháborúnak kellett bekövetkeznie, hogy megismerjük a tej rendeltetésének és szükségességének sokoldalú jelentőségét.

A háború idején a fenyegető tejhiány kérdése legközvetlenebbül az anyákat és csecsemőket érintette. Ezért a hatósági intézkedések is elsősorban az anyák és csecsemők tejellátását részesítették védelemben. Azután következett a zsenge korú gyermekek (1—6 éves korúak), a tejure utalt aggok és végül az otthoni betegek, valamint kórházak tejszükségletének biztosítása. Nehéz tennivalók vetődtek föl a tejellátás terén a háborús években, melyeket kellő időben föl nem ismerni, igen nagy veszedelmet jelentett volna. Azonban úgy a kormány, annak illetékes szakminisztériumai, mint a vármegyék és városok illetékes fórumai megérezték és megértették még kellő időben, hogy cselekedni kell mielőtt késő volna, mert különben a háborús vérvesztés az itthoniak elsoványodásával, az itthonmaradtak sorainak megritkulásával fokozódnék. A jövő generáció volt veszedelemben, mert a tejtermelés a háborús évek folyamán mind mélyebbre süllyedt.

Budapest székesfőváros tanácsa és törvényhatósági bizottsága a tejkérdés terén mutatkozó veszedelmes jelenségek orvoslására, azok tervszerű, tudatos ellensúlyozására külön szervet: a *székesfőváros Központi Tejhivatalát* állította fel. Ez a hivatal munkakörével és intézkedéseivel például szolgált hazánk több városának, sőt kiváltotta a külföld érdeklődését is. Már itt, a bevezetés címe alatt is utalnunk kell arra, hogy a tejhivatal nemcsak a háborús években teljesített fontos munkakört, hanem sáfárkodásában bőven villantak fel olyan ténykedések, melyeknek komoly mérlegelése vezette rá a főváros tanácsát arra, hogy ebből a háborús intézményből a főváros közönsége érdekében állandó jellegű szervet alakítson.¹⁾

A budapesti tejellátás történetében három jellegzetes korszak különböztethető meg s ezért tanulmányunk is három időszakot ölel fel: a *háború előtti időt, a háború alatti éveket és a háború után bekövetkezett eseményeket.*

A főváros tejellátása a háború előtt.

Tanulmányunk számszerű adatai csaknem kizárólag a Központi Tejhivatal szervezését követő időből származnak, mert a háború előtti évekről pontos számadatok csak gyéren állanak rendelkezésre. A tejhivatal felállítása előtt ugyanis a tej forgalmára és fogyasztására nézve adatgyűjtés nem folyt s így az akkori tejellátás terén uralkodott viszonyok megítélése csak hozzávetőlegesen történhetik.

¹⁾ Az 1932. évi költségvetés tárgyalása során a székesfőváros törvényhatósági bizottsága a Központi Tejhivatalt, mint önálló intézményt megszüntette. A hivatal feladatkörének ellátására azonban továbbra is változatlanul szükség volt s ezért teendőit a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet hatáskörébe utalta. (Szerk. megjegyzése.)

Megállapítható azonban, hogy a budapesti tejforgalom a háború előtt nemcsak szabad, de sok tekintetben, a szó legtagabb értelmében szabados volt. Valóban számba vehető modern tejvállalat csak néhány állott a piacon. Tejnagykereskedő körülbelül 40 volt, akik a tejet úgy kezelték, amint azt jónak látták vagy amint tehették. A forgalomba hozott tej minőségét joga, illetőleg kötelessége volt a hatóságnak az 1895. évi XLVI. t.-c. alapján és az azt követő további földművelésügyi miniszteri rendeletek szerint ellenőrizni. Ezek a vizsgálatok azonban nem voltak oly tüzetes és sűrű vizsgálatok, mint amilyenekké kialakultak a háborús évek alatt.

Azokat a követelményeket, melyek a háborús évek során zsinórmértékül szolgáltak: a tejvállalatok egy része a háború előtt még távolról sem teljesítette. Egyesek primitív felszereléssel, felületes kezeléssel végezték a tejellátást. A tej — talán olcsósága miatt — nem részesült rendeltetésének megfelelő értékelésben, amit talán annak is tulajdoníthatunk, hogy a háború előtt a főváros közönségének elég bőven állott tej rendelkezésre.

A székesfőváros statisztikai évkönyveinek adatai szerint a háború kitörését közvetlen megelőző esztendőben, *1913-ban* a budapesti tejkereskedőkhöz beérkezett tej napi átlagos mennyisége a következő volt:

Január	261.757 l.	Július	312.330 l.
Február	273.385 «	Augusztus.....	291.432 «
Március	290.835 «	Szeptember.....	316.315 «
Április	305.340 «	Október	324.380 «
Május	327.880 «	November.....	318.385 «
Június	328.482 «	December	306.515 «

vagyis egész esztendőre számítva a napi átlagos tejfelhozatal 304.753 litert tett ki.

A fenti adatok a budapesti tejvállalatokhoz beérkezett tej mennyiségét tüntetik fel. De az itt szereplő mennyiségen kívül a főváros környékéről az ú. n. »milimárik« átlag naponként 50—80.000 liter tejet hoztak még be. Ezek a tejszállítmányok nem voltak épen kívánatosak és a háborús években azokat fokozottabb mértékben kellett ellenőrizni. A budapesti kis-, közép- és nagykereskedők látták el tehát főleg a főváros lakosságát tejjel. Az üzemtulajdonosoknak — a 3—4 nagyobb vállalatot kivéve — saját tejárusító fiókjai nem igen voltak és a tej akkor is, mint most a háború után leginkább fűszeres- és szatócsüzletekben került forgalomba. A két időszak viszonyai között mégis nagy a különbség, mert annak idején a tejárusító üzlethelyiségek nem kerültek előzetes vizsgálat alá, hanem pincékben, szén- és faárusítással kapcsolatban, festék és egyéb bűzös anyag közelében és más tűrhetetlen állapotok között mérték a tejet.

Ma már csodálkozunk azon, hogy megfelelő intézkedések nem gátolták meg, hogy a tej forgalombahozatala tisztasági és egészségügyi szempontból kifogás alá eső üzletekben történjék. A mai mindennapi szigorú ellenőrzés mellett ezek az állapotok csaknem teljesen megszűntek és hogy ne vessék fel fejüket újra, arról megfelelő hatósági intézkedések gondoskodnak. Az a tény, hogy az akkori budapesti tejnagykereskedők telepei nem mindenhol feleltek meg a kívánalmaknak, kitűnik abból a tanácsi intézkedésből is, amelynek következményeként a tejhivatal fennállásának első évében 17 tejnagykereskedés szüntette be működését. Hiányok mutatkoztak a tejnek gondos és szakszerű kezelése, a telep berendezése és a higiénikus követelmények szempontjából is. A hatóságnak teljes szigorral kellett orvosolni a háborús időben kapott fölhatalmazása alapján azokat a bajokat, amelyek a háború előtti években eltűrt, de alapjáibanvéve tarthatatlan állapotokat eredményezhették.

A háború előtti időszak tejügyének szemléltetésére bemutatjuk még azokat az adatokat, amelyek a főváros lakosságának szolgáltatott tej minőségéről, illetőleg jóságáról nyújtanak felvilágosítást. Statisztikai alapon a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet által végzett tejvizsgálatok eredményei adnak lehetőséget ezen kérdés elbírálására. Ezeket az adatokat, a háborút megelőző 15 esztendőre nézve az alábbi táblázat foglalja össze :

A Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet által végzett tejvizsgálatok.

Év	Vizsgálatok száma	Ebből kifogásoltatott	
		absz. számokban	%-ban
1898	1.374	686	49.9
1899	1.152	654	56.7
1900	1.810	698	38.5
1901	2.983	834	27.9
1902	2.889	791	27.0
1903	2.864	866	30.2
1904	3.097	1.122	36.2
1905	3.379	1.529	45.2
1906	2.889	1.060	36.7
1907	3.006	1.213	40.4
1908	2.875	987	34.3
1909	3.368	1.361	40.4
1910	4.354	1.827	41.9
1911	3.777	1.780	47.1
1912	4.018	1.469	36.6
1913	4.428	1.275	28.8

A bemutatott időszak adatainak tanúsága szerint a kifogásolások a tejvizsgálatok számának $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ részéig terjednek, ami a tej minősége szempontjából nem a legkedvezőbb jelenség. Különösen magas volt a hamisított vagy lefőlözött tej aránya a múlt század utolsó éveiben. A századforduló után a viszonyok láthatólag javultak, ezekben az években ugyanis a kifogásolások aránya 30 százalék alá süllyedt. Ez a javulás azonban csak átmeneti volt, mert a jelen század második évtizedében ismét feltűnő visszaesés következett be. Gyökeres javulás csak az 1912—1913. években mutatkozott, amikor a tejvizsgálatok erősen csökkenő arányban mutattak ki hamisításokat. Igen valószínű, hogy a javulás okát az ellenőrzés intenzitásának növekedésében kell látnunk, 1910 után ugyanis a tejvizsgálatok száma erős emelkedést mutat.

A főváros tanácsa felállítja a tejhivatalt.

A háború folyamán a tejellátás biztosítása minden erőfeszítés dacára, mind súlyosabb problémává alakult. Eleinte ugyan a tejszükséglet kielégítése nem volt kedvezőtlen, de már a háborús idők második felében a nehézségek annál erősebben éreztették hatásukat. Az 1913. évben — tehát az utolsó békeévben — rendelkezésre állott napi átlagban 304.753 liter tej. Ezzel szemben már 1916-ban csak 164.717 liter, 1917-ben 109.509, 1918-ban 91.615, 1919-ben pedig 49.895 liter tejhez jutott a főváros lakossága. Ezek szerint már az 1916. évben alig haladta meg a tejfelhozatal a békemennyiség felét, az 1918. évben rendelkezésre álló mennyiség pedig csak 30·1%-át, sőt az 1919. évi felhozatal mindössze 16·4%-át képviselte az 1913. évinek. Csak az 1920. évtől kezdve indult meg lassan a tejfelhozatal növekedése.

A háború idején még a tavasz-nyári kedvezőbb eredményekbe vetett bizalmunkban is csalódtunk. Tudvalevőleg a tavasz-nyári időszakban az állatok táplálkozását a zöldtakarmány kedvezőbbé teszi és így a fejős tehenek tejelése ebben az időszakban kedvezőbb eredményeket szokott felmutatni. Sajnos, azonban 1918-ban és 1919-ben oly száraz idő állott be, hogy a zöldtakarmány csak gyéren termett. Ezeknek a körülményeknek kell betudni jórészt, hogy a tejapadás úgyszólván állandó jelleget öltött.

Ezek a tények a székesfőváros tanácsát sürgős cselekvésre serkentették és elhatározottak, hogy legalább a csecsemők, apró gyermekek és betegek részére kell a tej megszerzését biztosítani minden áldozattal és gondossággal.

Ezekből a szempontokból mérlegelve a helyzetet, *a székesfőváros tanácsa 1916. év november havában felállította a Központi Tejhivatalt.* Ennek megtörténetéről részletes jelentésben számolt be a székesfőváros törvényhatósági bizottságának. Mint jelentős eseményről szóló előterjesztés megérdemli, hogy nagy

vonásokban itt megörökítsük annak egyes részeit. Az előterjesztésből a következőket emeljük ki:

»Már az 1915/16. évi tél folyamán annyira alászállott a tejbehozatal, hogy komoly aggodalmak keletkeztek arra nézve, vajjon a főváros lakosságának tejellátása — még a mai redukált mérvében is — zavartalanul biztosítható lesz-e és ezért a főváros tanácsa kénytelen volt mélyreható és szigorú intézkedések tervével foglalkozni. Ezekre az intézkedésekre azonban egyelőre nem került a sor, mert a viszonyok időközben megjavultak. A tejfelhozatal ugyanis napi átlagokban következőképpen alakult:

1915 novemberben	157.136 liter
1915 decemberben	149.073 «
1916 januárban	160.749 «
1916 februárban	160.732 «
1916 márciusban.....	151.798 «
1916 áprilisban	158.012 «
1916 májusban	193.802 «
1916 júniusban	194.890 «
1916 júliusban.....	175.487 «
1916 augusztusban	174.492 «
1916 szeptemberben	165.629 «
1916 októberben	149.362 «

Amint ebből az összeállításból látható, az elmúlt tél nagy visszaesésével szemben a tavasz folyamán némi javulás állott be, amely a nyáron keresztül is tartott, míg az ősz beálltával a viszonyok ismét rosszabbodni kezdtek.

A termelésben beállott visszafejlődés feltartóztatására minden lehető elkövetünk és bizonyára nem a fővároson mult, ha ezen a téren nagyobb eredményeket elérni nem sikerült. Bár a tejtermelés támogatására szolgáló intézkedés legtöbb vonatkozásában kívül esik a főváros hatáskörén és hatalmán, ott, ahol az módunkban állott, szünet nélkül igyekeztünk a termelőgazdák érdekeit felkarolni és kockázatukat csökkenteni. Eltekintve a tejárak ismételt emelésétől, a tehenészetek takarmányszükségletének biztosítása érdekében közbenjártunk a kormánynál és más hatósági szerveknél, a szállítási viszonyok érdekében a m. kir. államvasutakhoz fordultunk, az enyhe idő beálltával április elejétől október végéig gondoskodtunk a tejszállító vasúti kocsik állandó jegeltetéséről. A tehenállomány felújítására külföldi tehenek behozatalát elősegítettük, eziránt a kormánynál, a külföldi képviselőknek és hatóságoknak közbejártunk és egyes uradalmakkal külföldi tehenek importja céljából még szerződésre is léptünk.

Ezek az intézkedések kétségtelenül segítségére voltak a főváros számára termelő tejgazdaságoknak és fokozták a főváros közönségének jutó tejmenyiséget. Ez alkalommal is hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a tej-

termelés fellendítése és a főváros lakosságára nézve oly nagyfontosságú tejkérdés helyes megoldása a helyi közigazgatás eszközeivel keresztül nem vihető. A termelés helye vidéken van, gyakran a fővárostól igen nagy távolságra és a főváros hatalmi eszközei teljesen elégtelenek arra, hogy a termelésnek akár helyi, akár országos jelentőségű akadályait eltávolítsa.

Intézkedtünk arra nézve, hogy a fővárosba érkező tej mennyisége és mikénti szétosztása nyilvántartásba vétessék úgy, hogy a hatóságnak napról-napra pontos és megbízható adatai legyenek arról, hogy a tej hová kerül és miképen oszlik meg a lakosság körében.

Miután mindezeknek az intézkedéseknek az előkészítése és végrehajtása, elsősorban pedig annak minden részletében való feltárása, hogy a fővárosba érkező tej naponta hogyan és hová oszlik szét, nemkülönben a tejfogyasztás megszorítása, egyenletessé tétele és a fővárosba érkező tejkészletek és az *egész tejellátás hatósági ellenőrzés alá vonása, igen intenzív és közvetlen közigazgatási tevékenységet kíván*, az arra jogosultak zavartalan tejellátásához fűződő nagy érdekekre való tekintettel, a közéletmezési ügyosztály keretében külön tej-alosztályt létesítettünk, amely *Központi Tejhivatal* néven működését máris megkezdte. Remélhető, hogy az a különleges gondoskodás, amelyben a tejellátás kérdése ilyenképpen részesülni fog, lehetővé fogja tenni az ellátás körüli nagyobb zavarok elhárítását.

Íme a főváros tanácsának első hivatalos megnyilatkozása a Központi Tejhivatal felállításáról. Hogy mily nagy hordereje volt a Tanács ezen jól megfontolt előrelátásból tett intézkedésének a fővárosi közönség tejellátása érdekében, az kitűnt rövidesen a hónapról-hónapra fokozódó nehézségekből.

Már az 1916. év vége felé, miként a közölt számadatokból kitűnik, fokozatosan apadt a főváros területére beérkezett tejmennyiség. Az 1917. évtől ez az apadás kitartóan folytatódott, sőt mint látni fogjuk a statisztikai adatokból, annyira kevesbedett a tej, hogy minden szorgos óvintézkedés dacára csaknem katasztrófális helyzet állott be. Lássuk tehát a Központi Tejhivatal munkáját.

A Központi Tejhivatal munkaköre.

A Központi Tejhivatal a Tanács rendelkezése szerint 1916. december havában megkezdte munkásságát. Első feladata volt, megtalálni a módot és eszközöket arra, hogy a csecsemőknek, gyermekeknek, betegeknek és kórházaknak biztosíthassa a szükséges tejmennyiséget. Ezért a budapesti tejtársulatokhoz beérkező szállítmányok jelentékeny százalékát a Tanács a kormány hozzájárulásával igénybevette és a tejhivatal rendelkezésére bocsátotta. A szigorú intézkedés magyarázatára szolgáljon, hogy a legsürgősebb teendőknek tekintett, hogy mindazoknak, akik részére az illetékes hatóságok

a tejet nélkülözhetetlennek mondták, a tejhivatal tejet utaljon ki és e célból a szükséges tejigazolványokat kiadja. Ilyen tejigénylőknek mondtattak ki a csecsemők, a gyermekek 2 éves — később 6 éves korig — és az orvosi bizonyítvánnyal igazolt betegek.

A mutatkozó tejhiány miatt a redukált tejmenntiség rendeltetését kellett megállapítani, azután pedig a szükségelt menntiséget a rendes napi tejár mellett igénybevenni. Ennek a feladatnak megoldása vált a tejhivatal első és legsürgősebb feladatává. Az 1916. év végén, amikor ez a munkát megindult, 37 kisebb-nagyobb tejüzem — helyesebben tejkereskedő — látta el a főváros lakosságát tejjel. Ezenkívül még a Budapest környékéről beözönlő állítólagos tejtermelők, a valóság szerint »milimári« néven nevezett batyus tejkereskedők iparkodtak boldogítani a főváros lakosságát jelentékeny részben kétes minőségű, illetőleg hamisított tejjel. Végül, ha nem is jelentett számszerűleg jelentékeny menntiséget mégis a tejelosztás megszervezésénél be kellett kapcsolni a fővárosban tartott tehenektől fejt tejmenntiség bizonyos hányadát is.

Ezek voltak a Központi Tejhivatal szervezőmunkálatainak kiinduló bázisai. Párhuzamban ezekkel a munkálatokkal gondoskodni kellett még sürgősen arról, hogy a hatóságilag kimondott tejigénylők miképen és hol juthatnak legközvetlenebbül a részükre kiutalt tejmenntiséghez. Erre a célra szolgált a tejigazolványok rendszere. Természetesen a szervezés nehézségei az első hetekben garmadával jelentkeztek, amelyeket tudatos, megfontolt munkával és tántoríthatatlan szigorral kellett leküzdeni.

Miután a tejhivatal munkakörét rövid vázlatban áttekintettük, a következőkben sorra vesszük feladatainak egyes részeit. Bemutatjuk a hivatal által végzett munkát és a foganatosított intézkedéseket, majd vizsgáljuk ezeknek a főváros tejellátására gyakorolt hatását, amennyire módunk lesz rá, számszerű adatok segítségével.

A tejigazolványok.

Az 1916. év karácsonyán már készen voltak az 1917. január havára érvényes tejigazolványok, amelyeket az érdekeltek a lakásukhoz legközelebb levő lisztbizottságnál vehettek át.

Köztudomású, hogy a háborús években minden élelmicikkre, sőt olykor a ruházati cikkekre is bevezetett jegyrendszerrel szemben nagy volt az elégedetlenség, pedig ha higgadtan visszagondolunk ma az akkori viszonyokra, úgy bevallhatjuk magunknak, hogy ezek a szervek és ezek az intézkedések a legnagyobb gondosságnak voltak a bizonyosságai és a főváros vezetői részéről megnyilvánult előrelátás sok-sok bajt hárlított el, vagy legalább is tett elviselhetőbbé.

A kérdéses tejigazolványokat a Központi Tejhivatal a főváros iskoláiban elhelyezett, számszerint 130 lisztbizottságnál adatta ki, a szabályzatokban mindenkor körvonalazott úton és módon. A tejhivatal szervezése alapos gondossággal fokozatosan vitetett keresztül, amint azt a viszonyok megkívánták és a rendelkezésre álló tejmennyiség lehetővé tette. A tejigazolványok rendszere ezek szerint egyszer-másszor bizonyos módosításokon ment keresztül, de a változások mindenkor a javítás szempontjából történtek. Az időközi tapasztalatok alapján a főváros tanácsa rendeletekkel biztosította a tejhivatal intézkedéseinek keresztülvitelét. Ilyen intézkedésekről tanuskodik a tejigazolványok tárgyában kiadott alábbi rendelet:

Tejigazolványok a gyermekek, aggok és betegek számára.

A székesfővárosi tanács az Országos Közélelmezési Hivatalt vezető m. kir. miniszter úrnak 1917. évi október hó 19-én kelt 102.000—VII/1917. számú rendelete alapján a következőket rendeli el:

1. A 6 éven aluli gyermekek, a 70 éven felüli egyének és olyan otthoni betegek, akiknek teje nélkülözhetetlenül szükségük van, tejigazolványokat kapnak.

A Tanács külön fogja közhírré tenni, hogy a 3—6 év közötti gyermekek és a 70 éven felüli egyének mely naptól kezdve kapnak tejigazolványt.

2. A tejigazolvány 2 éven aluli gyermek részére naponként 1 liter, 2—6 éves gyermek, valamint 70 éven felüli egyén részére naponként fél liter, beteg részére pedig a tisztí orvosi megállapításhoz képest naponként fél, esetleg 1 liter teljes tej vásárlására jogosít.

3. A tejigazolvány érvényessége a gyermekeknél és a 70 éven felülieknél a naptári hó végéig, esetleg hosszabb időre szól és a határidő letelte előtt megújítandó.

A betegek részére kiadandó tejigazolvány érvényét a kerületi tisztí orvosi állapítja meg, de az 30 napnál túl nem terjedhet.

4. A tejigazolványt a jogosultnak lakása szerint illetékes lisztbizottság adja ki.

5. Gyermekekre és 70 éven felüli egyénekre nézve a lisztbizottságnál való első jelentkezés alkalmával fel kell mutatni a rendőrségi bejelentő lapot és a születési anyakönyvi tanúsítványt vagy más okmányt, amelyből az illető korát (év, hó és nap) hitelesen meg lehet állapítani. Ennek alapján a lisztbizottság a tejigazolványt kiadja.

6. Beteg csak akkor kaphat tejigazolványt, ha a kezelő orvos (magán-, egyesületi, kórházi, kerületi orvos) neki betegségéről tanúsítványt állít ki és a lakás szerint illetékes tisztí orvosi a tanúsítványra rávezeti, hogy a tejigazolvány kiadható. Ez esetben a lisztbizottság a tejigazolványt kiadja.

Minden tanúsítvány csak arra az időre érvényes, amelyre a tisztí orvosi kiállította. Folytatólagosan

a lisztbizottság csak újabb tisztí orvosi tanúsítvány alapján adhat ki tejigazolványt.

Az orvosi tanúsítványt csak a tanács által e célra kibocsátott nyomtatványokon lehet kiállítani és az csak akkor érvényes, ha a tanúsítványt aláíró orvos a tanúsítvány összes kérdéseire pontosan megfelelt. Az aláíró orvos az 1914. évi L. t.-c. 9. §-a értelmében és egyébként is büntetőjogilag felelős a tanúsított adatok valóságáért.

Az orvosi tanúsítványok kék és fehér lapokon készülnek s minden lisztbizottságnál és gyógyszerárban díjtalanul kaphatók. A kék nyomtatványokat azok használják, akik első ízben kérnek tejigazolványt; folytatólagos vagy megújított kérelmeknél pedig a fehérszínű tanúsítványt kell használni.

Az orvosi tanúsítvány bélyegmentes és azt a kezelő orvos (magán-, egyesületi, kórházi, kerületi orvos) díjtalanul tartozik kiállítani.

7. Minden tejigazolvány egy meghatározott és az igazolvány hátlapján megnevezett üzletre szól, mely üzlet azt beváltani tartozik.

Az igazolványt kérők a lisztbizottságnál való első jelentkezésük alkalmával a lisztbizottság körzetébe beosztott bármely tejüzletre kérhetik az igazolvány kiadását, feltéve, hogy az illető üzletnek teje erre a célra még teljesen igénybe véve nincs.

8. A tejigazolványt másnak használatra átengedni tilos. Az igény jogosult elhalálozása vagy elköltözése a lisztbizottságnál az igazolvány visszaszolgáltatása mellett azonnal bejelentendő.

9. A tejigazolvánnyal jelentkezni kell az igazolványon kijelölt üzletben és a tejet a rendelőszelvényen megrendelni.

A rendelés csak akkor érvényes, ha a fél a rendelőszelvényt teljesen kitöltötte

10. Aki valamely tejárusítással foglalkozó fővárosi fogyasztási szövetkezetnek, ipartelepnek vagy beszerzési csoportnak tagja és tejigazolvány szerzésére jogosult, köteles tejigazolványát a lisztbizottságnál kiváltani és a jelentkezés alkalmával azt kérni, hogy tejigazolványa a saját szövetkezetére, ipartelepére vagy beszerzési csoportjára állíttassék ki. Ez a kérelem a lisztbizottság által mindenkor teljesítendő. Az így kiállított igazolványt tartozik az illető saját szövetkezeténél (ipartelepénél, csoportjánál) azonnal bemutatni.

11. A tejárus a rendelést semmiféle címen vissza nem utasíthatja, hanem tartozik a rendelést elfogadni, a rendelőszelvényt az igazolványról levágni és a szállítószelvény kitöltésével és aláírásával magát arra kötelezni, hogy a rendelő részére a megrendelt tejmennyiséget a hatóságilag megállapított áron másnapról fogva naponta fenntartja és neki kiszolgáltatja.

12. A tejigazolványok alapján megrendelt tejet a rendelők részére naponta (az üzlet megnyitásától kezdve egyhuzamban) délután 4 óráig, amennyiben pedig a tej elkésve érkeznék az üzletbe (fiókba), az érkezéstől számított 4 órán át kell fenntartani.

Ez alatt igazolvány nélküliek csak az esetben kaphatnak tejet, ha minden igazolványos teje teljes mennyiségben biztosítva van.

Az árusításnál az igazolványosok mindig az igazolvány nélkül vásárlók előtt szolgálandók ki, még ha később jönnek is.

13. Minden üzlet tartozik állandóan az utcáról is olvasható helyen föltüntetni azt az időt, amikor a tej rendszerint az üzletbe érkezik, illetve az árusítás megkezdődik, — továbbá tartozik naponta azt is kiírni, hogy mennyi liter tejet kapott.

14. A tejárusító köteles az átvétel lebonyolítása után a tejszolgáltatást azonnal megkezdenni és tilos neki a tej megérkezése után az ablak- vagy ajtóredőnyt lebocsátania.

15. Amennyiben valamely üzletben bármely okból nem állana az igazolványosok részére teljes mennyiségű tej rendelkezésre, az esetben a tejárusító elsősorban a 2 éven aluli gyermekek egész tejmennyiségét tartozik kiszolgáltatni, a többi igazolványost pedig a még rendelkezésre álló tej arányában kielégíteni.

Ilyen eseteket a tejnagyerkeskedő még a szét-hordás előtt, az olyan tejiskereskedő pedig, aki nem budapesti vállalatból kapja a tejet, még a kiszolgálás előtt telefonon a Központi Tejhivatalnak (75—94) bejelenteni tartozik.

Amennyiben valamely tejárusító üzletben (fiókban) az összes tejigazolványosok teljes mennyiségben ki nem elégíthetők, az esetben ott igazolvány nélkülieket tejjel kiszolgálni tilos.

16. Mindennemű panaszokkal a Központi Tejhivatalhoz (IV., Bécsi-utca 1. l. em.), feljelentésekkel a kerületi rendőrkapitányságokhoz kell fordulni.

17. Aki a fenti rendelkezéseket és tilalmakat cselekvés vagy mulasztás által megszegi, meg-híusítja vagy azoknak ellenszegül, aki a hatóságot hamis adatokkal félrevezeti, vagy a hatóság rendelkezéseinek eleget nem tesz, avagy a tejigazolvány felhasználása körül követ el bármilyen visszaélést, az — amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik — kihágást követ el és az 1914. évi L. t.-c. 9. §-a értelmében két hónapig terjedhető elzárással, valamint 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntet-tetik.

E kihágások elbírálása a kerületi rendőrkapitány-ságok hatáskörébe tartozik.

18. A jelen rendelet 1917. évi december 1-én lép életbe és ezzel egyidejűleg hatályukat veszítik a Tanácsnak a jelen rendelettel ellentétben álló előző rendelkezései.

A tanács a tejigazolványokról 1917. évi november hó 4-én 110.173/1917—VIII. szám alatt kibocsátott rendelet 12. szakaszát, mely a tejigazolványok alapján megrendelt tej fenntartásának időpontjáról rendelkezik, hatályon kívül helyezi és helyette a következőket rendeli el:

12. A tejigazolványok alapján megrendelt tejet a rendelők részére naponta déli 12 óráig, ha azonban a tejszállító vállalat általában rátér a délutáni tejszállításra (amit a vállalat a Központi Tejhivatalnak előzetesen tartozik bejelenteni), akkor délután 4 óráig kell fenntartani.

Ha a tej az üzletbe bármilyen okból elkésve érkezett, a tejet az igazolványosok részére az üzletbe érkezéstől számított három óra hosszúig kell fenntartani, ha pedig ez az idő túlmegy az üzleti zárórán, a hiányzó időt másnap reggel kell várni.

Az árusításnál az igazolványosok mindig az igazolvány nélkül vásárlók előtt szolgálandók ki, még ha később jönnek is.

Ezek a rendelkezések 1918. évi április hó 15. napján lépnek életbe.

Alább pontos statisztikai adatainkkal mutatjuk be, hogy a tejhivatal 1917. évi január 1-től 1924. évi április hó végéig, vagyis 88 hónapon át,

mennyi tejigazolványt adott ki a tejet igénylő egyéneknek. Ugyancsak kitűnik a számszerű adatokból a hatóságilag igénybevett tejnek mikénti elosztása, illetőleg hovafordítása. Kemény munkát kellett végeznie a tejhivatalnak, hogy a hozzáfűzött reményeknek valóban megfelelhessen, vagyis hogy a csecsemőknek, gyermekeknek, betegeknek, aggoknak és kórházaknak, nemkülönben bizonyos időszakokban a kávéméréseknek, mint népélelmezési helyeknek szükséges tej megszerzését biztosítsa.

Az 1917. évben a tejigazolványokra a hivatal a 0—1 éves csecsemőknek és 1—2 éves gyermekeknek naponként 1 liter tejet utalt ki. A 2—3 éves gyermekek és orvosi tanusítvány alapján a betegek $\frac{1}{2}$ liter tejet kaptak. Ezek a tejigazolványok, a kórházi tejszükségletekkel együtt naponként átlag 65.082 liter tej kiszolgáltatását igényelték, amely szükségleteket a tejhivatalnak 1917-ben még módjában állott teljes egészében biztosítani. Sokkal szomorúbbak és mostohábbak voltak a viszonyok a további évek során, amikor a tejhiány annyira emelkedett, hogy még a tejigazolványokkal rendelkezők kategóriáit is csak redukált mennyiségben lehetett kielégíteni. Amint már szóvá tettük, a tejigazolványok kiosztása a lisztbizottságok segítségével nyert elintézés. Ennek a munkának a végrehajtása annyi feladatot, figyelmet és munkát igényelt, hogy bár a tejhivatal belső szolgálatára elég jelentékeny tisztviselői kar állott rendelkezésre, minden egyes tagra jelentős munkateljesítmény hárult.

A Központi Tejhivatal által kiadott tejigazolványok mintája — miként alább látni fogjuk — maga mutatja meg teljes hűséggel azt, hogy milyen volt a tej elosztásának végrehajtása a háborús időben. Az I. számú tejigazolvány a csecsemők, a II. számú az 1—2 éves gyermekek, a III. számú a 2—3 éves és az V. számú a 3—5 éves gyermekek tejszükségletét biztosította. A betegek orvosi bizonylat alapján a IV. számú tejigazolvánnyal kaptak naponként $\frac{1}{2}$ liter tejet. Végül forgalomban voltak bizonyos időn keresztül az aggok tejellátásra szolgáló tejigazolványok napi $\frac{1}{2}$ liter, a terhes asszonyok (T betűs) és végül a fertőző betegek (»fertőző beteg« feliratú) tejigazolványai, melyek napi 1 liter tej vásárlására jogosították tulajdonosaikat.

A tejigazolványok mintáját a 21—24. oldalon mutatjuk be.

A Központi Tejhivatalnak kellett gondoskodnia a gyermekek és a tisztí orvosi igazolást bemutató betegek tejellátásán kívül az összes fővárosi közkórházak és katonai kórházak, továbbá az árvaházak és egyéb emberbaráti intézetek tejellátásáról. Ez a hivatalos ellátás naponként átlag 140.000 egyén tejszükségletének kielégítését jelentette.

Ezen tejmennyiség biztosítására azonban a rendelkezésre álló készlet, sajnos, nem volt elegendő. Különösen kevés tejjel rendelkezett a tejhivatal az 1918., de főleg az 1919., 1920. és 1921. években, amikor az alábbi

táblázat tanúsága szerint 80—50—40 ezer liter tej volt a napi átlagos felhozatal.

A közéletmezési minisztérium minden nehézségnél sietett a főváros közönségének támogatására, habár hatáskörén kívül eső akadályok sokszor a legjobb szándékok megvalósítását is nehezítették.

Olyanok voltak a viszonyok és oly állapotokat éltünk át azokban az években, hogy még a rekvirálások, korpa- és takarmánykiutalások, kondenzált tej forgalombahozatala és tejáremelések sem mentettek meg bennünket a tejigazolványokra kiutalt és azok tulajdonosainak oly nagyon szükséges tejkontingens redukálásától.

A tejigazolványokra és a tejelosztásra vonatkozó statisztikai adatok.

Az alábbiakban felsorakoztatott statisztikai adatok a tejhivatal felállításának időpontjától kezdődőleg tájékoztatnak a hatósági tejellátás alakulásáról. Bemutatják egyrészt, hogy a tejigazolványok miképpen osztottak meg az igényjogosultak különböző kategóriái között, másrészt pedig az igényelt tej mennyiségét a valóban rendelkezésre álló mennyiségekkel vetik egybe s így megvilágítják azt a kérdést, hogy valóban mily mértékben sikerült az igényjogosultaknak az őket megillető ellátást biztosítani.

A Központi Tejhivatal által kiadott tejigazolványok száma.

Év, hónap	0—1	1—2	2—3	3—6	Összesen	Betegek számára
	éves gyermekek számára					
1917.						
Január.....	19.956	—	—	—	19.956	15.360
Február.....	20.572	—	—	—	20.572	19.000
Március	20.705	—	—	—	20.705	22.876
Április	22.603	—	—	—	22.603	23.244
Május	23.700	—	—	—	23.700	23.650
Június	23.747	—	—	—	23.747	23.244
Július	23.139	10.000	—	—	33.139	23.030
Augusztus.....	23.086	9.916	—	—	33.002	22.958
Szeptember.....	23.236	9.986	—	—	33.222	26.724
Október	23.645	9.944	—	—	33.589	32.214
November.....	23.369	—	—	—	23.369	40.254
December	23.727	—	—	—	23.727	42.588

Jegyzet. A tejigazolványok közül a 0—1 és 1—2 éves gyermekek igazolványai napi 1 liter, a 2—3 éves gyermekeknek, valamint a betegeknek kiadott tejigazolványok napi ½ liter tejet jelentettek. November és december hónapokban azért szűnt meg a 2—3 éves gyermekek tejellátása, mert a betegek tejigazolványainak száma rohamosan emelkedett és így az összes tejigazolványok kielégítésére nem állott kellő mennyiségű tej rendelkezésre.

A Központi Tejhivatal által kiadott tejigazolványok száma. (Folytatás.)

Év, hónap	0—1	1—2	2—3	3—6	Összesen	Betegek számára
	éves gyermekek számára					
1918. ¹⁾						
Január.....	13.751	11.450	10.500	—	35.701	45.702
Február.....	13.751	11.450	10.500	—	35.701	48.878
Március.....	13.427	10.605	9.188	—	33.220	51.404
Április.....	13.427	10.605	9.188	—	33.220	53.582
Május.....	12.369	10.337	8.612	—	31.318	56.130
Június.....	12.369	10.337	8.612	—	31.318	57.252
Július.....	12.874	10.234	8.486	—	31.594	53.210
Augusztus.....	12.874	10.234	8.486	—	31.594	44.898
Szeptember.....	12.882	10.005	8.104	—	30.991	47.042
Október.....	12.882	10.005	8.104	—	30.991	43.004
November.....	12.151	9.310	8.574	—	30.035	43.372
December.....	12.151	9.310	8.574	—	30.035	43.334
1919. ¹⁾						
Január.....	13.317	9.016	—	—	22.333	40.326
Február.....	13.317	9.016	—	—	22.333	41.088
Március.....	14.281	8.844	—	—	23.125	42.084
Április.....	14.281	8.844	—	—	23.125	46.238
Május.....	14.634	9.193	7.074	25.520	56.421	59.024
Június.....	14.634	9.193	7.074	25.520	56.421	71.982
Július.....	15.016	9.003	7.084	18.878	49.981	66.936
Augusztus.....	15.016	9.003	7.084	18.878	49.981	72.436
Szeptember.....	17.042	9.357	9.210	—	35.609	66.830
Október.....	17.042	9.357	9.210	—	35.609	55.210
November.....	16.822	8.762	3.036	—	28.620	49.304
December.....	17.508	8.815	—	—	26.323	41.185
1920.						
Január.....	25.917	7.122	—	—	23.039	34.926
Február.....	16.578	9.524	—	—	26.102	42.201
Március.....	18.190	7.828	—	—	26.018	42.364
Április.....	17.637	6.486	—	—	24.123	40.669
Május.....	19.857	7.565	—	—	27.422	39.306
Június.....	18.044	7.001	—	—	25.045	32.210
Július.....	19.597	7.180	—	—	26.777	26.321
Augusztus.....	17.716	6.600	928	—	25.244	26.304
Szeptember.....	18.874	7.314	2.778	2.268	31.234	24.658
Október.....	15.439	7.875	2.240	3.918	29.472	31.935
November.....	18.027	9.300	5.294	17.359	49.980	42.329
December.....	16.582	10.488	6.675	19.541	53.286	51.855

¹⁾ A gyermektejigazolványok 1918. januártól 1919. októberig azért mutatnak kéthónaponként egyenlő számokat, mert azok két hónapra voltak érvényesek.

A Központi Tejhivatal által kiadott tejigazolványok száma. (Vége.)

Év, hónap	0—1	1—2	2—3	3—6	Összesen	Betegek számára
	éves gyermekek számára					
1921.						
Január.....	16.586	11.037	5.503	3.553	36.679	53.733
Február.....	17.289	11.426	5.716	1.401	35.832	53.209
Március.....	16.507	11.750	5.161	1.462	34.880	59.259
Április.....	17.865	12.273	5.396	272	35.806	48.513
Május.....	15.135	11.775	4.738	—	31.648	48.009
Június.....	15.876	12.000	4.994	—	32.870	40.525
Július ¹⁾	8.336	7.377	3.042	—	18.755	25.058
Augusztus.....	11.851	9.801	4.135	—	25.787	24.197
Szeptember.....	3.773	2.450	1.606	—	7.829	15.090
Október.....	3.552	2.320	1.210	—	7.082	11.449
November.....	3.215	2.684	1.086	—	6.985	10.078
December.....	4.920	3.767	1.776	—	10.463	12.159
1922.						
Január.....	2.526	2.255	1.050	—	5.831	7.086
Február.....	2.822	2.502	1.066	—	6.390	3.773
Március.....	3.439	2.583	764	—	6.786	4.929
Április.....	6.875	4.415	2.654	—	13.944	21.240
Május.....	8.303	5.652	3.392	—	17.347	24.315
Június.....	8.864	5.802	3.355	—	18.021	18.603
Július.....	5.623	3.899	2.203	—	11.725	15.020
Augusztus.....	5.640	3.650	2.316	—	11.606	9.390
Szeptember.....	2.797	2.064	1.227	—	6.088	9.062
Október.....	5.449	3.432	2.220	—	11.101	14.847
November.....	7.514	5.347	3.322	—	16.183	26.335
December.....	8.651	5.875	3.786	—	18.312	26.476
1923.						
Január.....	7.317	5.303	3.244	—	15.864	28.528
Február.....	8.047	5.719	3.523	—	17.289	25.268
Március.....	8.405	6.257	3.924	—	18.586	34.362
Április.....	6.944	5.166	3.420	—	15.530	33.544
Május.....	7.282	5.524	3.230	—	15.036	25.551
Június.....	7.363	5.561	3.233	—	16.157	15.403
Július.....	1.873	1.657	808	—	4.338	7.999
Augusztus.....	2.048	1.596	895	—	4.539	5.446
Szeptember.....	1.594	1.300	756	—	3.650	5.385
Október.....	1.255	860	830	—	2.945	5.879
November.....	1.547	1.615	955	—	4.117	5.070
December.....	854	1.163	798	—	2.815	3.592
1924.						
Január.....	1.016	877	624	—	2.517	5.508
Február.....	1.036	912	624	—	2.572	4.386
Március.....	1.041	305	55	—	1.396	1.260
Április.....	202	143	42	—	397	1.343

¹⁾ Júlistól kezdve azért esett a tejigazolványok száma, mert fokozatosan a szabadkereskedelemben is lehetett tejet vásárolni.

A hatósági tejellátásra igényelt és a valóban rendelkezésre állott tej adatai.

(Napi átlagok.)

Év és hó	Igényelt tej igazolványokra és kórházaknak	Rendelkezésre állott	Hiány	Felcslog
1917.				
Január.....	55.306	81.978	—	26.672
Február.....	57.603	74.441	—	16.848
Március.....	57.661	72.089	—	14.428
Április.....	60.233	75.768	—	15.535
Május.....	66.754	107.539	—	40.785
Június.....	66.387	106.336	—	39.959
Július.....	69.910	102.052	—	32.142
Augusztus.....	65.320	86.346	—	21.026
Szeptember.....	68.758	91.434	—	22.676
Október.....	73.614	89.170	—	15.556
November.....	69.472	78.122	—	8.650
December.....	69.966	76.225	—	6.259
Napi átlagban.....	65.082	86.800	—	21.718
1918.				
Január.....	78.355	77.185	1.170	—
Február.....	80.265	77.322	2.943	—
Március.....	79.463	76.225	3.238	—
Április.....	80.747	75.992	4.755	—
Május.....	89.578	82.122	7.456	—
Június.....	82.816	86.155	—	3.339
Július.....	81.220	85.222	—	4.002
Augusztus.....	77.249	85.485	—	8.236
Szeptember.....	76.785	82.193	—	5.408
Október.....	74.498	79.482	—	4.984
November.....	71.706	68.260	3.446	—
December.....	70.174	58.101	12.073	—
Napi átlagban.....	78.571	77.812	759	—
1919.				
Január.....	62.722	40.771	21.951	—
Február.....	63.611	38.787	24.824	—
Március.....	64.311	41.736	22.575	—
Április.....	67.099	46.982	20.117	—
Május.....	93.910	71.107	22.803	—
Június.....	100.707	73.409	27.298	—
Július.....	94.985	69.103	25.882	—
Augusztus.....	91.006	48.683	42.323	—
Szeptember.....	81.610	48.231	33.379	—
Október.....	80.830	43.880	36.950	—
November.....	68.698	37.259	31.439	—
December.....	64.417	38.799	25.618	—
Napi átlagban.....	77.825	49.895	27.930	—
1920.				
Január.....	58.536	43.509	15.027	—
Február.....	66.836	46.684	20.152	—
Március.....	67.149	43.608	23.541	—
Április.....	57.383	44.997	12.386	—
Május.....	64.629	66.006	—	1.377
Június.....	70.537	76.793	—	6.256
Július.....	76.595	66.690	9.905	—
Augusztus.....	78.515	76.531	1.984	—
Szeptember.....	78.517	87.243	—	8.726
Október.....	64.970	87.142	—	22.168
November.....	71.672	74.723	—	3.051
December.....	79.415	64.186	15.229	—
Napi átlagban.....	69.563	64.843	4.720	—

A hatósági tejellátásra igényelt és a valóban rendelkezésre állott tej adatai. (Vége.)

(Napi átlagok.)

Év és hó	Igényelt tej igazolványokra és kórházaknak	Rendelkezésre állott	Hiány	Felesleg
1921.		l i t e r e k b e n		
Január.....	78.173	65.065	13.108	—
Február.....	73.947	56.682	17.265	—
Március.....	77.186	48.473	28.713	—
Április.....	72.420	51.879	20.541	—
Május.....	85.000	69.443	15.557	—
Június.....	87.841	97.875	—	10.034
Július.....	80.252	97.288	—	17.036
Augusztus.....	88.117	99.493	—	11.376
Szeptember.....	75.096	117.628	—	42.532
Október.....	70.462	116.864	—	46.402
November.....	40.454	103.121	—	62.667
December.....	45.334	109.820	—	64.486
Napi átlagban.....	72.857	86.136	—	13.879
1922.				
Január.....	43.170	120.863	—	77.693
Február.....	35.842	117.959	—	82.117
Március.....	40.347	104.068	—	63.721
Április.....	52.571	88.929	—	36.358
Május.....	71.450	118.866	—	57.416
Június.....	86.035	127.866	—	41.831
Július.....	62.826	110.387	—	47.561
Augusztus.....	66.371	111.078	—	44.707
Szeptember.....	46.907	112.688	—	65.781
Október.....	44.818	100.608	—	55.790
November.....	50.438	89.427	—	38.989
December.....	53.319	91.210	—	37.891
Napi átlagban.....	54.507	107.879	—	53.372
1923.				
Január.....	53.272	101.168	—	47.896
Február.....	50.742	97.863	—	47.121
Március.....	56.643	86.605	—	29.962
Április.....	57.220	88.391	—	31.171
Május.....	73.985	124.325	—	50.340
Június.....	53.395	131.440	—	78.045
Július.....	47.855	111.776	—	63.921
Augusztus.....	43.777	116.948	—	73.171
Szeptember.....	43.575	109.114	—	55.549
Október.....	36.653	122.323	—	85.670
November.....	45.526	129.898	—	82.372
December.....	30.996	127.260	—	96.264
Napi átlagban.....	49.637	112.176	—	62.539
1924.				
Január.....	40.280	143.569	—	103.289
Február.....	45.523	149.809	—	104.286
Március.....	40.623	133.990	—	93.367
Április.....	34.197	134.328	—	100.131

Mivel hosszabb idő óta megfelelő tejszállítmányok érkeztek, ezért 1924. május hó 1-től a tejigazolványok rendszere megszűnt és így a főváros tejkereskedelme részben felszabadult a kötöttségtől.

Ezt a rendelő-szelvényt a rendelő fől tölti ki, a tejárusító vágja le és veszi őrizetbe.
(Külföldi rendelő-szelvényt a tejárus nem fogadhat el.)

Rendelő-szelvény

..... tejárusitónál (..... ker., utca..... sz.)
.....-tól-ig rendelék naponta **egy liter teljes tejet** és kötelezem
magamat arra, hogy azt naponta az előírt időig a hatóságilag megállapított áron, tejigazolványom
felmutatása mellett dívszem. Az előírt időig át nem vett tejemet a tejárusító szabadon adhatja el.

A rendelő aláírása:

lakása: ker., utca szám

Az igazolványos gyermek neve:

Ezalatt igazolvány nélkül csak az esetben kaphatnak tejet, ha minden igazol-
ványos teljes mennyiségben biztosítva van.

7. Minden napra csak egy szelvény érvényes, abban a sorrendben, amint az igazol-
ványon következik.

8. Elvesztett tejigazolványok helyébe új igazolvány nem adható ki.

9. Pazarok a Központi Tejhiatalhoz (Közp. városláza I. pavilon tsz. 16.) intézendők.

10. Három éven felüli beteg tejigazolványt a kezelőorvos tanúsítványa alapján kaphat.

Az erre szilkséges nyomtatvány minden liszbiztonságnál és győgszertárban kapható.

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

Aki a tejigazolványok használatát betűli bármely visszaélést követ el, — amennyiben esetlegesen
súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, — kizárás követ el és az 1914. évi L. törvények 9. §-a
mágya elismertétség, mint büntetőség alatt két hónapig terjedhető elzárásai,
visszatérő büntető parafüzetelési bünteték.

Ilyen büntetés alá esik:

a) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
b) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
c) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
d) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
e) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
f) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
g) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
h) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
i) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
j) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
k) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
l) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
m) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
n) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
o) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
p) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
q) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
r) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
s) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
t) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
u) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
v) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
w) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
x) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
y) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet,
z) az a tejárus, aki a fenti szabályzat ellen vet.

A Székesfőváros Tanácsa.

Ezt a szállítási elismervényt is a fől tölti ki, a tejárusító pedig bemutatáskor aláírja
vagy bélyegzőjével látja el.

A következő hónapokra szóló tejigazolványt már 1-étől 15-ig tejet kívántani
abban a hónapban, melynek 15-ik napjáig ez a tejigazolvány érvényes.

Szállítási elismervény

Elismerem, hogy (lakik: ker.,

..... utca sz.) nálam március-tól

.....-ig a fenti szabályzat értelmében kiszolgáltató nap egy liter teljes
tejet rendelt meg.

A tejárusító aláírása:

..... (lakik: ker., utca szám

Székesfővárosi határozat 1924. — 1251

Rendelő-szelvény

(Kibőltetett rendelő-szelvény
a tejárú nem fogadhat el!)

.....tejárusitónál (.....ker.,.....utca.....sz.)
február.....-tól.....-ig rendelék naponta **fél liter teljes tejet** és kötelezem
magamat arra, hogy azt naponta az előírt időig a hatóságilag megállapított áron tejigazolványom
felmutatása mellett átveszem. Az előírt időig át nem vett tejemet a tejárusító szabadon adhatja el.

A rendelő aláírása:

lakása:ker.,.....utca.....szám

Az igazolványos neve:

Ezt a rendelő-szelvényt a rendelő fél tölti ki és a tejárusító vágja le és veszi őrizetbe

5. Minden napiszelvény csak arra a napra érvényes, amelyre szól.
6. Elvesztett tejigazolványok helyébe új igazolvány nem adható ki.
7. Pénaszrok a Központi Tejhivatalhoz (Közp. városi háza! pavilonfsz. 16.) intézendők.

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

Aki a tejigazolványok használatá körül bármely visszaélést követ el, — amennyiben eszméimnye
súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, — közbírt követ el és az 1914. évi L. törvények 9. §-a értelmében
a m. kir. államrendőrség, mint büntetőbizottság által keí hónapig terjedhető elzárásai, valamint
600 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntetettik.

Ilyen büntetés alá esik

a) az a tejárú, aki a fenti szabályzat ellen vét,

b) az, aki tejigazolványát vagy a tejigazolványa ellenében vásárolt tejet másnak átadja vagy eladja,
nemkülönböztetve az is, aki ilyen úton szerez tejigazolványt vagy tejet; aki hamis adatok alapján szerez
tejigazolványt magának vagy másoknak és aki tejigazolványokat hamisít, ilyen hamisított tejigazolványokat
forgalomba hoz vagy értékesít.

A Székesfejváros Tanácsa.

Ezt a szállítási elismervényt is a fél tölti ki, a tejárusító pedig bemutatáskor aláírja,
vagy bélyegzőjével látja el.

A következő hónapokra szóló tejigazolványt már 1-étől 15-ig lehet kiváltani abban
a hónapban, melynek 15-ik napjáig ez a tejigazolvány érvényes.

Szállítási elismervény

Elismerem, hogy (lakik:ker.,

.....utca.....sz.) nálam február.....-tól.....-ig a fenti
szabályzat értelmében kiszolgáltató napl fél liter teljes tejet rendelt meg.

A tejárusító aláírása:

üzlete:ker.,.....utca.....szám.

Székesfejvárosi hírlapnyomda 1924 — 329.

A tejelosztás szabályozása.

A tejigazolványok előállításával és kibocsátásával kapcsolatban kellő időben gondoskodni kellett a tej elosztásáról is, ami az adott körülmények között nem volt könnyű feladat. A tejfelhozatal állandó csökkenése miatt a tej hatósági kiszolgáltatása a háború alatt még a legszorgosabb és legkörültekintőbb eljárás és szigorúság mellett is sokszor alig volt biztosítható.

Hogy a tejure feltétlenül ráutalt igénylők ellátása — tekintettel a tejhiányra — fennakadást ne szenvedjen, a tej hatósági igénybevétele vált szükségessé. A kényszerítő rendszabályok kezdetben csak a nagykereskedőkre vonatkoztak, de így is a forgalom erős megkötésére vezettek.

A hatósági tejellátás céljaira a rendelkezésre álló 37 tejnagykereskedő tejkészletének 20—30—40, sőt 55%-át is igénybe kellett vennie a hivatalnak. Ez az intézkedés kezdetben elégedetlenséggel találkozott, de a megértés nem maradt el és a kényszerintézkedéseket később látszólagos megnyugvással fogadták a tejnagykereskedők.

Gondoskodni kellett ezenkívül hatósági tejárúsítóhelyekről is, ahol a főváros tejigazolványait kötelesek voltak beváltani, illetőleg azokra az elrendelt tejmenyiségeket kiadni. Ilyen tejárúsítóhelyek voltak elsősorban az összes vállalatok tejfiókjai, azután annyi különböző, megfelelőnek talált fűszeres, csemegés vagy szatócsbolt, amennyire a forgalom zavartalan lebonyolítása érdekében szükség volt. Ilyen árusítóüzlet körülbelül 300 volt a főváros területén. Az engedélyezett tejárúsítóüzleteket azután olyan mértékben osztotta fel a hivatal a 37 tejnagykereskedő között, amilyen arányban állott egymáshoz azok tejkészlete.

A tejvállalatoknak kötelességük volt a naponként megállapított tejmenyiséget a kijelölt árusítóüzletekben meghatározott időpontra kiszállítani és a tejárus rendelkezésére bocsátani. Az elrendelt hatósági intézkedések betartásának ellenőrzésére, a tejárus üzletek alkalmasságának megvizsgálására a hivatal tejellenőröket alkalmazott, akik kioktatást nyertek tennivalóikra. Ezek az ellenőrök úgy a tejüzemeknek, mint a tejárusok ténykedéseit megfigyelték és tapasztalataikról az esetleges intézkedések megtétele céljából a tejhivatal vezetőjénél jelentésüket leadták. Ebben az időben a tejhivatalnak 105 ilyen ellenőre volt. Fentemlített teendőiken kívül kötelességük volt még a pályaudvarokon és vámvonalakon őrszolgálatot teljesíteni és a tejcsempészek szállítmányát lefoglalni. A jóminőségű tejet a tejhivatal ellenérték fejében foglalta le és a köz javára fordította, ellenben a hamisított tejet elkobozta, megsemmisítette és a behozó ellen minden esetben a kihágási eljárást megindította. Sajnos, erre sokszor volt

szükség, a följelentések nagy számban kerültek a rendőrség elé, az előljáróságokhoz, az árvizsgálóbizottsághoz, sőt a törvényszékhez is.

A tejhivatal működéséről és az ismertetett rendelkezések végrehajtásáról világos áttekintést nyújt a székesfőváros tanácsának 1917. évi április hó 17-én nyilvánosságra hozott jelentése, melynek egyes részleteit időszerű itt megörökíteni. A Tanács ezeket mondja:

»A tejellátás a háború előrehaladásával folytonosan nehezebben megoldható kérdése lesz a közéletmezésnek. A termelés még mindig csökkenőben van és már elérkeztünk odáig, hogy a hatóság csak nehézségek árán képes ellátni tejjel még azokat is, akik arra okvetlenül rászorulnak. Különösen súlyos helyzetben volt a főváros lakossága e tekintetben a múlt évi november óta eltelt időben, amely normálisan is az az időszak, amikor a tehenészetek a legkevesebb tejet szolgáltatják. A tejbehozatal folyton csökkenő mértékét a következő számok mutatják:

	Rendelkezésre állott napi átlagban 1915. év	1916. év
Szeptemberben	201.642 liter	165.629 liter
Októberben	181.903 «	149.362 «
Novemberben	157.136 «	132.596 «
Decemberben	149.073 «	118.156 «
	1916. év	1917. év
Januárban	160.749 liter	107.412 liter
Februárban	160.732 «	94.299 «
Márciusban.....	151.798 «	92.352 «
Áprilisban.....	158.012 «	93.133 «

A tejbehozatalnak ezt a nagy visszafejlődését, amely a tavalyi hasonló évszakhoz képest 40% esést jelent, legfőképen az erőtakarmány hiánya okozta. A főváros az illetékes tényezőknél minden lehetőt elkövetett, hogy a tehenészeteknek takarmánnyal való ellátását kieszközölje, de fáradozásai legnagyobbbrészt eredménytelenek maradtak. Ilyen körülmények között a tehenállomány apadása nem volt feltartóztatható és számos termelő teljesen feloszlatta tehenészetét.

A külföldi tehenimport a hollandi határ elzárása folytán szintén megszűnt és így attól a tejszaporulattól, amelyre ezen a réven számítottunk, szintén elestünk.

Régebbi jelentéseinkben ismételten hangsúlyoztuk, hogy a tejtermelés kérdése nem municipális, hanem országos vonatkozású kérdés és hogy a

fővárosnak hatalmi körén kívül esik ennek a problémának gyökeres rendezése. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a termelés visszafejlődésének feltartóztatására hosszú időn át gyökeres intézkedés nem történt, úgyhogy ezáltal az egész tejellátás ügye mindinkább rosszabbodott.

A főváros ennek folytán nem szűnt meg azt az álláspontját folytonosan hangoztatni, hogy a tejkérdés gyökeresen csakis országosan rendezhető és ezt az időközben felállított Országos Közélelmezési Hivatalnál is szorgalmazta.

A nevezett hivatal a főváros ezen álláspontját magáévá tevén, a tárgyalásokat ebben az irányban megindította. Addig is azonban, míg ezek befejezést nyerhettek, hogy a helyzetten átmenetileg is segítsen, még decemberben felhívta a főváros tanácsát a budapesti tejárak felemelésére. A népelelmezőbizottság és a tanács tárgyalván ezt a felhívást, arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a főváros tejárainak felemelése önmagában céltalan és hatástalan intézkedés lenne, ha ezzel a lépéssel egyidejűleg nem történik intézkedés arra nézve, hogy a tejtermelés szempontjából a főváros körzetébe tartozó vidékek tejárai összhangzásba hozassanak a főváros tejáraival. Ezért tehát eredeti álláspontunkhoz ragaszkodva azt kértük a közélelmezési hivataltól, hogy a tej árának országos megállapítása iránt intézkedjék, vagy amennyiben a kérdésnek ez a megoldása egyelőre le nem győzhető akadályokba ütközik, a kérdést átmenetileg a főváros tejellátó rayonjába tartozó vidékre egységes árak megállapításával rendezze.

Az Országos Közélelmezési Hivatal a tanácsnak ezt az előterjesztését honorálta és leiratában kijelentette, hogy »a fővárosi és vidéki lakosság tejellátásának biztosítása érdekében a tejárak egységes és országos rendezését ezidőszert már elkerülhetetlenül szükségesnek tartja« és felhívott részletes javaslataink előterjesztésére.

A tej szétosztása körül november hó óta számos újítás lépett életbe, *amelyeket már a tanács által létesített Központi Tejhivatal hajtott végre.* A betegek részére szóló tejigazolványok körül követendő eljárást teljesen újra szabályoztuk, a feltételeket lényegesen megszigorítottuk és a betegek tejadagát a betegek folyton-folyvást szaporodó száma miatt, sajnos, egy literről fél literre kellett leszállítani.

Az azóta végrehajtott rendezés szerint továbbá a tejigazolványok meghatározott üzletre szólnak, melyet az igazolványos csak különös indokolt esetben cserélhet fel más üzlettel. Ez az intézkedés igen üdvös hatásának bizonyult és a tejigazolványok kiszolgálása körül rendet teremtett.

Az összes tejkereskedőket szigorú ellenőrzés alá helyeztük, őket a tej származására, szétosztására, minőségére és egyéb lényeges körülményeire

vonatkozó adatok állandó beszolgáltatására köteleztük. A tejkereskedők rendelkezésére álló tej felett a tejhivatal szabadon diszponál és azt részben a tejigazolványok fedezésére, részben kórházak és más intézmények szükségletének kielégítésére fordítja, míg a tejkereskedő csak a fennmaradó készlettel rendelkezhetik tetszése szerint. A tejbehozatal folytonos csökkenése miatt a tejhivatal mindjobban kénytelen volt igénybevenni a tejkereskedők tejét.

A Központi Tejhivatal ellenőrző tevékenységének szigorúsága folytán mindinkább szaporodnak azok az esetek, hogy egyes tejfogyasztók és tejárúsítók (kávéházak, kávémérők, fűszerek stb.) nem a helybeli tejnyereskedőktől veszik a tejet, hanem a tejtermelőknek közvetlen vásárlóivá lesznek abban a reményben, hogy ily módon elkerülik a tejhivatal ellenőrzését. Hogy ezek felett a tejmennyiségek felett is rendelkezessünk és ezeket is felhasználhassuk a tejigazolványok és más közcélú tejszükséglet fedezésére, előterjesztést intéztünk az Országos Közélelmezési Hivatalhoz, hogy adjon felhatalmazást a főváros tanácsának, hogy a Budapestre érkező tejet hatóságilag igénybe vehesse (rekvirálhassa) és az ilyképen nyert tejmennyiségek felett a közfogyasztás érdekében szabadon rendelkezessen. Ha ezt a felhatalmazást megkapjuk, abban a helyzetben leszünk, hogy a fővárosba érkező tej szétosztását az eddiginél igazságosabb és célszerűbb módon hajthatjuk végre, a legjogosultabb fogyasztók szükségletét mindenkor fedezhetjük, a jogosulatlan túlfogyasztásokat pedig korlátozhatjuk. (A felhatalmazást később — mint látni fogjuk — a főváros valóban megkapta és igénybe is vette.)

A tejhamisítások ellenőrzését az eddiginél is fokozottabb mértékben gyakoroltuk és az év eleje óta a közlelmezési ügyosztály keretében külön vizsgálóbizottságokat alakítottunk, amelyek kizárólag a tejkereskedők, kávémérők és piaci tejárúsók tejét vizsgálják. Sajnos, az eredmény azt mutatja, hogy az ellenőrzés fokozása és a büntetések szigorúsága sem képes csökkenteni a hamisítók elszántságát, úgy hogy kétségtelennek látszik, hogy rendezett viszonyokat ezen a téren majd csak az egész fővárosi tejkereskedelemnek hatósági kézbevétele fog megteremteni.»

A Tanácsnak ez a jelentése alapos áttekintést biztosít a tejelosztás tárgyában szükségesnek mutatkozott intézkedésekről és azok nehézségeiről, melyek okairól is kellő felvilágosítást nyújt.

Amikor a kormány a főváros előterjesztésére és a budapesti tejellátás megsegítése céljából felhatalmazást adott a Budapestre érkezett vagy itt termelt összes tejkészlet igénybevételére és a fölötti rendelkezésre, akkor a főváros tanácsa gyökeresen szabályozta a tejellátást.

Ez a szabályozás alapját képezte a Központi Tejhivatal minden további munkájának. A kérdéses rendeletet e nagy jelentőségénél fogva meg kívánjuk örökíteni a maga egész teljességében :

A tejelosztás szabályozása.

A székesfőváros tanácsa az Országos Közélelmészeti Hivatalt vezető m. kir. miniszter úrnak 1917. évi október hó 19-én kelt 102.000—VII/1917. számú rendelete alapján a következőket rendeli el:

1. A tanácsnak jogában áll:

a) a székesfőváros területére érkező vagy területén termelt összes tej mennyiségeket hatóságilag igénybe venni és afelett a fent hivatkozott kormányrendeletben előírt korlátok közt szabadon rendelkezni;

b) bárkit, aki tej forgalomba hozatalával foglalkozik, arra kötelezni, hogy üzemét a tanács által előírt módon folytassa, vagy ha a tanács rendelkezéseinek meg nem felel, őt a tej forgalomba hozatalától eltiltani és tejét hatóságilag igénybe venni;

c) bárkit, aki tej forgalomba hozatalával 1916. január 1. előtt iparszerűleg nem foglalkozott, vagy szabályszerű ipari jogosultság nélkül vagy nem hivatásszerűen foglalkozott, tej forgalomba hozatalától eltiltani és tejét hatóságilag igénybe venni;

d) bárkit, aki tejet továbbeladásra vagy fogyasztásra beszerz, arra kötelezni, hogy a rendelkezésre álló tej mennyiségét és egyéb adatait bejelentse;

e) az egyes fogyasztóknak vagy fogyasztó-csoportoknak naponta kiszolgáltatandó legnagyobb tej mennyiségét a szükséghez képest megállapítani és a vásárlási jogosultságot külön feltétellektől függővé tenni;

f) általában mindazt megtenni vagy elrendelni, amire a 4207/1915. M. E. számú kormányrendelet 4—9. és 11—13. §-ai feljogosítják.

2. A tanács az 1. szakaszban körülírt jogainak gyakorlását és az azokból folyó teendők végrehajtását a tan. közlelmészeti ügyosztálynak, a Központi Tejhivatalnak vagy a felmerülő szükséghez képest más szervére bízhatja.

3. A hatóságilag igénybevett tejet a közfogyasztás céljára a Központi Tejhivatal által megszabott módon és feltételek szerint kell forgalomba hozni.

4. Az igénybevett tejet a hatóság (vagy megbízottja) által a nagykereskedő és a viszontelárusító közötti viszonylatban megállapított maximális ár fizetendő. Ez az ár a tejszállító kannák használati díjának betudásával értendő és kannák nélkül literenkint 2 fillérrel kevesebb. A tanács (vagy megbízottja) az igénybevett tej árát és a vasúti szállítási díjakat a termelővel közvetlenül is elszámolhatja; ebben az esetben az igénybevett tej birtokosa a kannák használati díjával együtt literenkint 5 fillér megtérítésre tarthat igényt; kannák nélkül ez a megtérítési összeg literenkint 2 fillérrel kevesebb. Ha az igénybe vett tej birtokosa tejszállító kannák felett rendelkezik, úgy köteles azokat a tanácsnak (vagy megbízottjának) a tejszállítás céljaira rendelkezésre bocsátani.

5. A székesfőváros területére vasúton, hajón, szekéren vagy bármely más módon érkező tejet csak az van jogosítva behozni vagy átvinni, akinek a Központi Tejhivatal által erre a célra kiállított jogosítványa van. A közigazgatási és rendőri közegek bárkitől, aki a pályaudvarok, hajóállomások vagy vímvonalak környékén tejet szállít, követelhetik a jogosítvány felmutatását s annak hiányában a tejet lefoglalhatják és a Központi Tejhivatal rendelkezésére bocsátják.

Mindenki, aki a székesfőváros területére érkező tejet átvinni vagy a székesfőváros területére maga tejet behozni óhajt, a Központi Tejhivatalnál ilyen jogosítvány kiállítását kérelmezheti.

Az érkezési pontokon beváltatlanul visszatérő tejszállítókat a Központi Tejhivatal naponta lefoglalja és elviteti. Ezért a tejet, amennyiben azt feldolgozzák, a címzett tejet annyit követelhet, amennyi a tej értékesítéséből a felmerült költségek levonása után fennmaradt.

E szakaszban foglalt rendelkezések 1917. évi november 27-én lépnek életbe.

6. Mindenki, aki a székesfőváros területén tejet forgalomba hoz, tartozik a Központi Tejhivatalnál 8 napon belül jelentkezni, az ott kiadott nyomtatványon az adatokat beszoalgtatni és a rendelkezésre álló tejet a Központi Tejhivatal által megadott utasítás szerint a viszontelárusítók vagy közvetlenül a fogyasztók közt szétosztani.

A tej nagyban eladásával foglalkozó tejkereskedők tartoznak az igazolványosok, kórházak és más intézetek részére a Központi Tejhivatal által kijelölt tej mennyiséget a kívánt helyekre napról-napra lehetőleg előre megállapított időben, késedelem nélkül és teljes mennyiségben elszállítani, a fennmaradó készletet pedig szintén a nyert utasítás szerint felhasználni.

7. Mindenki, aki a székesfőváros területén tejet forgalomba hoz, tartozik átfűzőtt és lap-számozott könyvet vezetni arról, hogy naponként honnan és mennyi tejet kapott és azt kinek és milyen mennyiségben adta át. E könyvekbe a hatósági közegek bármikor betekínhetnek.

8. Mindenki, aki a székesfőváros területén tejet forgalomba hoz, tartozik a rendelkezésre álló tej származásáról, érkezési helyéről, mennyiségéről, minőségéről, szétosztásáról és egyéb körülményeiről hetenkint a Központi Tejhivatalhoz az e célra szolgáló nyomtatványok pontos kitöltésével vallo-mást küldeni; tartozik továbbá naponként ugyan-oda a beérkező tej mennyiségét és minőségét bejelenteni.

9. Minden tejnagykereskedő, akinek saját tej-árusító fiókjai vannak, felelős azért, hogy fiókjai-ban a tejjel kapcsolatos rendeleteket és hatósági utasításokat mindenben betartsák és végrehajtsák és fiókvezetői a rájuk rótt kötelezettségeknek pontosan eleget tegyenek.

10. A 6 éven aluli gyermekeket, 70 éven felüli egyéneket és otthon ápolbt betegeket megillető tejigazolványok rendjét a tanács az 1917. évi november hó 4-én kelt 110.73 számú hirdetményi rendeletben szabályozta.

11. Polgári és katonai kórházak és sanatóriumok tejszükségletét az illető gyógyintézetben kezelő betegek létszáma és a betegségek természeté szerint a Központi Tejhivatal állapítja meg és egyúttal gondoskodik a megállapított szükséglet fedezéséről. A kórház több tejet be nem szerezhet és nem fogyaszthat, mint amennyit a Központi Tejhivatal részére megállapított, illetve kiutalt. A tej mennyiség polgári kórházakban átlagban $\frac{1}{4}$ liter, katonai kórházakban átlagban $\frac{1}{4}$ liter lehet személyenkint és naponként; több csak az esetben, ha azt a betegségek különleges jellege indokolja, de $\frac{1}{4}$ liternél több akkor sem lehet.

A kiutalt tej mennyiségből kizárólag a kórházban ápolgat fogyaszthatnak és a megállapításnál az orvosok, ápolók, szolgazemélyzet stb. számításba nem vehető.

A kórház vezetéséért felelős orvos tartozik a kórházi tejfogyasztást szabályozni és arról gondoskodni, hogy az e célból kiadandó utasításokat betartsák.

12. Árvaházak, szeretetházak, gyermekmenhelyek, aggok intézetek, napközi otthonok, nevelő és más ilyen természetű intézetek tejszükségletét a Központi Tejhivatal állapítja meg és egyúttal gondoskodik tejjelátadásokról, de ezeknek személyenkint és naponként $\frac{1}{4}$ liternél több ki nem utalható.

A 11. szakasz egyéb rendelkezései az itt felsorolt intézetekre is megfelelően alkalmazandók.

13. A 11. és 12. szakaszokban felsorolt összes kórházak, árvaházak és egyéb intézetek, amennyiben tejjelátásban részesülni óhajtanak, tartoznak

8 napon belül a Központi Tejhivatalnak írásban bejelenteni az igényjogosultak létszámát, (kórházaknál) a betegségek zömének természetét, (gyermekintézeteknél) a növendékek életkorát, — tartoznak továbbá a létszámra vonatkozó adatokat minden későbbi hó 1-én és 15-én a Központi Tejhivatal által megállapítandó módon szintén bejelenteni.

14. A kávétermések, kávéházak, cukrászdák, pékek, vendéglők, szállodák és más hasonló étkezési üzemek által fogyasztható legnagyobb tejmennyiséget az eddigi üzletforgalomnak, valamint az üzlet minőségének és egyéb körülményeinek legszigorúbb mérlegelésével a Központi Tejhivatal időről-időre kontingentálja és pedig első sorban a rendelkezésre álló kondenzált tejkészletek vagy tejporkészletek beszámításával. Étkezési üzem több tejet be nem szerezhet és nem fogyaszt, mint amennyit részére a Központi Tejhivatal engedélyezett s ha a kontingensen felül még teje marad, azt a Központi Tejhivatal rendelkezésére bocsátani köteles.

Az itt felsorolt étkezési üzemeknek a háztartások rendelkezésére álló tejmennyiségnek legfeljebb 10%-a engedélyezhető.

15. Mindazon fogyasztási szövetkezetek, ipartelepek és beszerzési csoportok, amelyek tejárúszással (forgalombahozattal, szétosztással) foglalkoznak, a Központi Tejhivatal állandó ellenőrzése alatt állanak és tartoznak e hivatalnak a tejszétosztásra vonatkozó rendelkezéseit betartani és utasításainak eleget tenni.

Minden csoport tartozik tagjainak összes tejigazolványait, amelyekre az illetők koruknál vagy betegségüknél fogva jogcímrel bírnak, teje beváltani, ezekről névsort vezetni és azt a Központi Tejhivatalnak havonként bemutatni.

Ezenkívül — a 19. szakaszban foglalt igénybevételtől nem érintett tejmennyiségekből — kiutalhat minden fogyasztási szövetkezet vagy beszerzési csoport a tagjainak vagy minden különállásban részesülő ipartelep az alkalmazottainak, ha önálló háztartással bírnak, családtagonként legfeljebb $\frac{1}{4}$ liter, összesen háztartásonként legfeljebb 2 liter tejet. Az ezen mennyiségeken felül fennmaradó tej a Központi Tejhivatal rendelkezésére bocsátandó.

A fent felsorolt csoportok tartoznak 8 napon belül a Központi Tejhivatalnak a tejük származására, érkezési helyére, mennyiségére vonatkozó adatokat írásban bejelenteni és részletes elosztási kimutatást beterjeszteni, — később pedig a Központi Tejhivatal által előírandó időközökben és módon vallomást adni. (8. szakasz.)

Budapest, 1917 november 20.

16. Egyes családok háztartása részére a tejigazolvány alapján járó tejen kívül családtagonként legfeljebb $\frac{1}{4}$ liter, összesen háztartásonként legfeljebb 2 liter tej állapítható meg. A Központi Tejhivatal azonban ezt a mennyiséget leszállíthatja, esetleg egészen megvonhatja.

17. A tanács felhívja mindazokat a fogyasztókat (családfőket), akik közvetlenül vidékről kapnak tejet, hogy a teje vonatkozó adatokat a Központi Tejhivatalnál beszerezhető bejelentőlapon 8 napon belül jelentsek be. E fogyasztóknak kiadható tejmennyiséget a Központi Tejhivatal a 16. szakasz értelmében fogja megállapítani.

18. A tanács felhívja mindazokat, akiknek a székesfőváros területén tejelő tehenek vannak, hogy a Központi Tejhivatalnál beszerezhető nyomtatványon 8 napon belül jelentsek be a naponként fejt tej átlagmennyiségét és pontos szétosztását. E tejek felhasználása iránt a Központi Tejhivatal fog intézkedni.

19. A tanács a fent hivatkozott kormányrendelet 2. bekezdése alapján megbízza és felhatalmazza a Központi Tejhivatalt, hogy a tejigazolványok ellenében a kis gyermekeknek, aggnak és otthon ápolt betegeknek a 10. szakasz értelmében kijáró tejmennyiségek, valamint a a kórházak és más intézetek részére a 11. és 12. szakasz értelmében szükséges tejmennyiségek okvetlen biztosítására a feltermülő szükséghez képest egészben vagy részben igénybe vehesse és felhasználhassa azokat a tejkészleteket, amelyekkel a 14., 15. és 16. szakaszokban felsorolt étkezési üzemek, fogyasztási szövetkezetek, ipartelepek, beszerzési csoportok és egyes családok rendelkeznek.

20. Mindennemű tudakozódással és panasszal a Központi Tejhivatalhoz (IV., Bécsi-utca 1. szám, 1. em.), feljelentésekkel a kerületi rendőrkapitányságokhoz kell fordulni.

21. Sem a termelő, sem a kereskedő, sem senki más nem jogosult arra, hogy a fenti rendelkezésekben meghatározott mennyiségnél több tejet bárki részére kiszolgáltathasson vagy a saját részére visszatarthasson, vagy bárhonnán beszerezhessen.

Aki tehát jogosultságán fölüli tejmennyiséget vesz vagy elad, illetőleg a hatósági rendelkezések ellenére visszatart vagy átenged, — vagy aki általában a fenti rendelkezések ellen vét vagy azokkal kapcsolatban bármily visszaélést követ el — amennyiben cselekvése súlyosabb beszámítás alá nem esik — kihágást követ el és az 1914. évi L. t.-c. 9. és 17. szakaszai alapján két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

22. A jelen rendelet kihirdetése napján lép életbe.

A székesfőváros tanácsa.

Leszögezhető az a tény, hogy ez az első szabályzat, amely 1921-ben egy újjal módosult, a további utasításoknak és miniszteri rendeleteknek, tapasztalatokon alapuló kiforrottságánál fogva jó és biztos alapját képezte.

Az 1921 nyarán módosított új szabályzat 18 pontból állott és akkor adta ki a Tanács, amikor a tejellátás nehézségei megenyhültek, amikor már a várva-várt szabadkereskedelemre törekedett a termelő, tejkereskedő, fogyasztó, sőt a hatóság is.

Ezt az újabb módosított rendelkezést azért kellett kiadni, hogy a szabadkereskedelemre való áttérés megfelelő átmenettel, zavar nélkül legyen végrehajtható. A további körülmények megmutatták ezen átmeneti intézkedések szükségét és igazolták a helyes előrelátást.

A kávésipar korlátozása.

Mivel a tejszállítások 1918-ban és 1919-ben a hatósági ellátás szükségletét egyáltalán nem fedezték, a tejhivatal nem felelt volna meg az iránta támasztott követelményeknek, ha hatáskörét nem elsősorban az igényjogosultak tejellátásának biztosítására irányította volna.

Mivel pedig a tejproduktum emelésére szolgáló minden kísérlet a kormány támogatása dacára meghiúsult, valóban érvényt kellett szerezni annak a felhatalmazásnak, hogy elsősorban a csecsemők, gyermekek, betegek, kórházak és aggok ellátása biztosíttassék. A kávéházakban, kávémérésekben, ivócsarnokokban pedig az egészségeseket is kiszolgálták tejjel és tejes ételekkel. Kétségtelen volt, hogy ha itt a hatóság a tej kiszolgáltatását korlátozza, sőt bizonyos időre felfüggeszti, erősen érinti ezen üzlettulajdonosok magánérdekeit. Mégis kisebb hibának kellett az utóbbit tekinteni, mint a hatósági tejellátás veszélyeztetését és ezzel az elgondolással a főváros tanácsa több ízben tett előterjesztést a közéleti minisztériumhoz arra vonatkozólag, hogy az üzletekben korlátozza, illetőleg függessze fel a tej és a tejesételek kiszolgáltatását.

A minisztérium minden alkalommal alapos mérlegelés után az igényjogosultak javára döntött, de kísérleteket tétetett a drákói kényszerítő eljárás enyhítésére. Tagadhatatlan, hogy még az enyhébb jellegű intézkedések is elégedetlenséget keltettek és a hatósági korlátozások ellen intézett támadások a sajtót is élénken foglalkoztatták.

A kávésök kezdetben részben maguk szerezték be napi tejszükségletüket a vidéken. Ezt a tejet is igénybe kellett venni a fönnakadás veszedelmének elkerülése végett. Vidéki tejbeszerzésük nem szolgálhatott mentességül, mert eljárásuk olyannak tekintetett, mintha ezáltal a budapesti tejvállalatoktól vonták volna el ezt a beszerzési lehetőséget, magasabb árakat fizetvén a szerencsés tejtermelőknek.

Emberileg érthető tehát a felháborodás, de a közérdek szempontjából bírálva a helyzetet, mindenki előtt világos lehet, hogy nem volt más kivezető út a hatósági tejellátás csődjének elkerülésére.

A minisztérium hozzájárulásával elrendelt korlátozás első híradása 1918. évi március hó 12-én jelent meg a főváros tanácsának következő rendelkezésében :

»Kávéházakban, kávémérésekben stb. üzletekben a tej vagy tejjel készült italok és ételek kiszolgáltatásának az eltiltása. A tanács az Országos Közéleti Hivatalt vezető m. kir. miniszter úrnak folyó évi március hó 11-én 26.964/1918. szám alatt kibocsátott rendeletét az alábbiakban ezennel közhírré teszi. A 4207/1915. M. E. számú rendelet 9. §-a alapján a tej forgalombahozatalának korlátozása tárgyában a következőképen rendelkezem :

A székesfőváros területén levő, tejet vagy tej felhasználásával készült italokat vagy ételeket kiszolgáltató üzemekben (kávéház, kávé mérés, cukrászda, vendéglő, tejivócsarnok, büffé stb.) tejnek, tej felhasználásával készült italoknak és tejesételeknek kiszolgáltatását a folyó 1918. évi március hó 15. napjától kezdődőleg egyelőre a folyó

évi április hó 15. napjáig bezárólag eltiltom. Ez a tilalom nem vonatkozik a cukrászdai süteményekre.

Azon kávémérésekre vonatkozólag, melyek a kevésbbé tehető néposztály szükségleteit látják el, indokolt esetben kivételt fogok engedélyezni; azonban az általam tilalom alól kiveendő kávémérések sem használhatnak fel és hozhatnak forgalomba tisztán vagy elkészítve több tejet, mint amennyi az illető kávémérés jelenlegi átlagos tejfogyasztásának megfelel.

A kondenzált (sűrített vagy poralakú) tej is a jelen rendeletemben foglalt korlátozások alá esik.

Egyben a tejet vagy a tej fölhasználásával készült ételeket vagy italokat kiszolgáltató összes fönt említett üzemek (kávéház, kávémérés, cukrászda, vendéglő, tejivócsarnok, büffé stb.) tulajdonosait a 4207/1915. M. E. számú rendelet 4. §-a alapján kötelezem, hogy a folyó év március hó 15-től számított 3 napon belül a székesfővárosi Központi Tejhivatalhoz (IV., Bécsi-utca 1. sz.) jelentsék be mindazon termelők, kereskedők, tejárusok stb. nevét, akik részükre tejet szállítanak, továbbá a tehenészetnek, illetőleg a kereskedő (tejáros) üzleti telepének helyét, valamint a szállított tej napi mennyiségét.

Ezen rendelet megszegése vagy kijátszása a 4207/1915. M. E. számú rendelet értelmében kihágást képez és a 3678/1917. M. E. számú rendelet 32. §-a értelmében 6 hónapig terjedhető elzárással, valamint 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.»

Nem lehet teljesen elítélni azt a mozgalmat, amely különösen a kávémérők részéről indult meg a rendelet hatályon kívül helyezéseért. De a közérdeket szolgáló rendelkezéseket a hatóságnak nem állt módjában visszavonni. Történtek ugyan bizonyos intézkedések enyhítés céljából, azonban újból és újból rá kellett térni a korlátozásokra.

A közéletmezési minisztérium fenti tilalmát meghosszabbította április 30-ig. Ennek az időnek a leteltével bizonyos enyhítést adott a kávéméréseknek és tejivócsarnokoknak, miként a következő hirdetésből kitűnik:

»A székesfőváros területén levő kávéházakban, cukrászdákban és vendéglőkben folyó évi *május hó 1-től* kezdődőleg, tej fölhasználásával készült italokat és tejesételeket a következő föltételek mellett szabad kiszolgáltatni:

A kávéházak, cukrászdák és vendéglők kötelesek a székesfőváros Központi Tejhivatalának (IV., Bécsi-utca 1. sz.) bejelenteni mindazon termelők, tejszállítók neveit, akiktől tejet beszereznek. Budapesti tejkereskedőktől a tej beszerzése el van tiltva.

Az említett üzletek tulajdonosai további intézkedésig csakis a Központi Tejhivatal által üzemük részére kontingentált tejmennyiségnek a felét szerezhetik be, másik felét pedig az említett hivatal részükre *kondenzált* tejben fogja kiutalni.

A kávéházak, cukrászdák és vendéglők tejet sem nyers, sem forralt állapotban, az üzleten kívül való kimérésre pedig sem tejet, sem tejjel készült italt vagy ételt nem szolgáltathatnak ki.

A kávéházak, cukrászdák és vendéglők tejet csakis azon községekből szerezhhetnek be, amelyekben a tej közellátás céljaira rekvirálva nincsen.

A tejbekhozatalra vonatkozólag egyebekben a Központi Tejhivatalnak e részbeni utasításai az irányadók. Budapest, 1918. évi április hó 27.»

Az akkori tejszállítmányokat igazoló statisztikai adatok bárkit meggyőzhetnek arról, hogy napi 49—54 ezer liter tejkészlet mellett nem lehetett másként cselekedni.

Ilyen körülmények között húzódtott a tejellátás ügye és kedvezőbbé csak a nyár folyamán alakult, amikor lehetővé vált a kávémérők kívánásainak figyelembevétele.

A nehézségek azonban ismét felléptek 1919 tavaszán, miként arról az április 11-én megjelent »Népbiztossági« rendelet tanuskodik.

»A főváros területén levő bármi néven nevezendő élelmezési üzemekben, tehát kávéházakban, cukrászdákban, vendéglőkben, tejívoicsarnokokban, büffékben stb. üzletekben tejnek, valamint tejjel készült ételeknek és italoknak (beleértve a cukrászdai süteményeket is) kiszolgáltatását folyó évi április 20-ától kezdődőleg további rendelkezésünkig megtiltjuk. Kivételt képeznek a kávémérések, amelyek tejjel készült italokat kiszolgáltathatnak ugyan, de tejet sem el nem adhatnak, sem ki nem szolgáltathatnak.

A kávémérésekben kiszolgáltatandó tejjel készült italokhoz szükséges tejmennyiséget a főváros Központi Tejhivatala fogja üzletenként megállapítani és a kijelölt tejcarnokból kiutalni. E célból kötelesek a kávémérők a címükre eddig beérkezett tejmennyiséget haladéktalanul a Központi Tejhivatal által megjelölt tejcarnok rendelkezésére bocsátani. A Központi Tejhivatal a kávémérések részére több tejet nem utalhat ki, mint amennyit az illető édes, hamisítatlan tejben beszoolgáltat.

Fentiekből látható, hogy most már a kávésook tejellátása is a tejhivatal hatáskörébe került. Erre vonatkozólag ezúttal a Központi Tejhivatal által kiadott körlevél rendelkezik, amelynek részleteiből megállapíthatjuk, hogy a kávéso és hasonló üzletek tulajdonosai kötelesek voltak vidékről beszerzett tejmennyiségeiket az 1919. év közepén Budapesten egyedül üzembn álló Központi Tejcarnok és Budapesti Általános Tejcarnok üzemeinek főtelepére beszállítani. Ezen tejmennyiségek fölött kizárólag a Központi Tejhivatal rendelkezett. És amikor kiutalta a kávésooknak engedélyezett tejet, akkor egyúttal megjelölte, hogy az egyes kerületek üzletei melyik tejjállalattól kapják a kontingentált tejmennyiségeket.

Hasonló tartalmú, kevés változást mutató rendelet jelent még meg 1919. október, 1920. április és 1920. augusztus havában. Mindegyikben rövid vagy hosszabb ideig tartó tilalomról, illetőleg korlátozásról van szó.

Kávésook utcán át akkor sem szolgáltathattak ki tejet, amikor az üzletekben az meg volt engedve. A kormány részéről beszerzett kondenzált tejet a tejhivatal csak kávésooknak utalt ki az 1917. év téli, és az 1918. év tavaszi hónapjaiban oly módon, hogy a megállapított tejkontingens felerészben édes teljes tejre, a másik felerészben kondenzált tejre vonatkozott.

Jogosítványok tejszállításra.

A tejszállítási jogosítványok rendszerének életbeléptetését a háborús viszonyok tették szükségessé, de a jogosítványokon alapuló forgalom a fogyasztóközönség egészségvédelmének érdekében ma sem nélkülözhető.

A Központi Tejhivatal kezdettől fogva nem tudott megbarátkozni azokkal a tejszállításokkal, melyek a »battyus tej« jelzés alatt ismereteseek. Még a tejesgazdák saját szállítmányainál is elég gyakran előfordult, hogy a tej kisebb-nagyobb vizezéssel, lefölezéssel került Budapestre. A többi battyus tejszállító teje a hamisításoknak legszemérmetlenebb példáit mutatta, különösen azokban az években, amelyekben a szállítások még nem voltak korlátozva.

Megfontolva ezeket a tapasztalatokat, előterjesztést tett a hivatal arra, hogy a tejet és egyéb tejtermékeket csakis a Központi Tejhivatal által kiadott jogosítvánnyal legyen szabad a főváros területére behozni.

Az első jogosítványok 1917. december 1-én léptek életbe és az üdvös intézkedésnek az volt a rendeltetése, hogy a főváros területére csak az a termelő nagy olyan vidéki tejüzemes hozhat tejet, akinek a tejhivatal jogosítványt állított ki. Így minden Budapestre érkező tej rendeltetése felől a tejhivatal tájékozva lévén, módjában állott a tej minőségét ellenőrizni, amire igen nagy szüksége volt a főváros lakosságának. A jogosítványrendszer mellett kihágási esetekben nincs kényszerítve a Központi Tejhivatal e személyazonosság körülményes megállapítására, mert a jogosítvány felmutatása kellőképpen igazolásul szolgálhat különösen azóta, amióta a jogosítványok arcképpel ellátva állíttatnak ki.

A tapasztalatok nagyon hamar igazolták a Központi Tejhivatal azon feltevéseit, hogy a jogosítványok alapján állandósított szigorú ellenőrzésnek és az abból származó kihágási eljárásoknak hatással kell lenniök a hamisítások csökkenésére.

A jogosítványok kibocsátásával egyidejűleg sikerült kieszközölni a kereskedelmi miniszternek oly irányú rendelkezését, hogy az összes vasúti és hajóállomások vezetőségei az egész országban köteleztettek a Központi Tejhivatal által kiadott jogosítványok figyelembevételére. Budapestre csak a jogosítványok birtokosai szállíthattak magánosok részére tejet.

1919. február elején a közvélekedési miniszter megerősítette a főváros azon intézkedését, hogy tejet csak a jogosítvánnyal rendelkezők szállíthatnak a fővárosba. Erről a nagyközönséget a főváros tanácsa 1919. február 6-án kelt következő hirdetményével tájékoztatta:

«Az Országos Közvélekedési Hivatalt vezető magyar miniszternek 5372/1919. XI. szám alatt kiadott rendelete értelmében, február hó 10-től kezdődőleg a főváros területére tejet és egyéb tejtermékeket (vaj, tejföl és túró) csakis a Központi Tejhivatal által kiadott jogosítvány alapján szabad behozni.

A tej és az említett tejtermékek behozatalához szükséges jogosítványok kiadását írásban kell a Központi Tejhivataltól (IV., Bécsi-utca 1. sz.) kérelmezni.

Tejet két literig, az említett tejtermékeket pedig 1 kg-ot meg nem haladó mennyiségig, jogosítvány nélkül is szabad a főváros területére behozni.

A megjelölt mennyiségű tej és tejtermékeknek a főváros területére jogosítvány nélkül behozott nagyobb mennyiségű ilyen készletek, a pályaudvarokhoz, vámvonalakhoz kirendelt ellenőrző hatósági közegek által minden kártérítés nélkül elkoboztatnak, ezenfelül pedig a hatóság a 4207/1915. M. E. számú rendelet értelmében az illetők ellen a kihágási eljárás megindítása iránt is intézkedik.»

A tejigazolványok 1924-ben megszűntek, de a jogosítványok továbbra is érvényben maradtak, azokra szükség van és nem is lesznek nélkülözhetők. Az arcképes jogosítványokra vonatkozó utasítások időközben a tapasztalatok alapján két ízben módosultak. Az 1925-ben kiadott 135.673/1925—VIII. számú rendelkezés megállapításai a következők:

1. *A főváros területén tejjel házalni tilos!*

A székesfőváros Tanácsa a m. kir. földművelésügyi minisztérium 19.000/1925. sz. rendeletének 4. §-a alapján, egészségügyi és rendészeti szempontból 135.673/1925—VIII. számú határozatával elrendelte, hogy azok a vidéki tejüzemek, valamint azok a tejtermelők, akik a főváros területén közvetlen megrendelőiknél (fogyasztóiknál) kívánják értékesíteni egészben vagy részben tejmennyiségüket, kötelesek a székesfőváros Központi Tejhivatalánál a tejszállítási arcképes jogosítványt beszerezni.

2. Az erre irányuló kérvény a Központi Tejhivatalnál (Központi Városháza, I. sz. pavillon, földszint 15.) kapható űrlapon állítandó ki.

3. *Tejtermelőknek* a kérvényhez csatolniuk kell azon községi eljárárság bizonyítványát, amely községben a tejtermelő lakik. A bizonyítványnak igazolnia kell a folyamodó tejtermelő saját tulajdonát képező fejősteheneinek számát, a napi fejés mennyiségét (liter) és azt, hogy abból mennyi tej szükséges a házi és helyi szükséglet fedezésére. Az engedélyek egy-egy naptári negyedévre adatnak ki és minden negyedévi megújításnál új községi bizonyítványt és megrendelőlapot kell benyújtani.

4. *Tejüzemek* községi bizonyítvány helyett a tejüzemről szóló hatósági engedélyt (iparendélyt) tartoznak kérvényükhöz csatolni.

5. Csatolandók továbbá minden kérvényhez azoknak a budapesti lakosoknak sajátkezűleg aláírt megrendelőlapjai, akik a tejtermelőnek, tejüzemnek közvetlen fogyasztói. Az erre a célra szolgáló űrlap is a Központi Tejhivatalnál szerzendő be.

6. Mellékelni kell a kérvényhez a tej szállításával megbízott egyénnek arcképét, melynek hátlapján a lakása szerint illetékes község eljárársága hivatalos pecséttel ellátva igazolta az arckép tulajdonosának személyazonosságát.

7. Az engedélyezett tejet a termelő családja maga tartozik szállítani. Kivételesen a községi eljárárság által igazolt alkalmazott (cseléd) is megbízható. Más egyénnek megbízatása semmiesetre sem engedhető meg.

8. A vidéki tejüzemeknek engedélyezett nagyobb tejmennyiségek beszállítására és elhelyezésére vonatkozó eljárásokat a Központi Tejhivatal esetről-esetre állapítja meg.

9. Az engedélyezett tej jó minőségéért az engedélyes termelő (tejüzemes), valamint a szállítást eszközölő egyén együttesen felelősek és amennyiben a tej a törvényes minőségnek nem felel meg vagy az illető az engedélyezett mennyiségnél többet szállít, úgy az engedélyt a Tejhivatal megvonja és a kihágási eljárást megindítja.

10. Az arcképes jogosítványt semmiféle okból másra átruházni nem szabad.

Amint ebből a szövegből is kiderül, az őstermelők és vidéki tejüzemesek behozhatták tejtermésüket, illetőleg gyűjtött tejkészletüket a fővárosban való értékesítés céljából, ha az előírásnak eleget tettek. Meg kell állapítanunk, hogy a kézipoggyászként beérkező tejszállítmányok szabályozása

további módosításokra szorul. Nevezetesen a községi bizonyítványok nem fedik mindig a valóságot. Tájékozatlanság vagy hamis bemondások útján olyanok is kapnak községi bizonyítványt, akiknek vagy egyáltalában nincs tehenük, vagy nem annyi a teheneik száma, mint ahány a bizonyítványban fel van tüntetve. Talán még súlyosabbnak mondható baj az, hogy sokan a tejszállítók közül nem családtagjai a termelőknek, sőt még csak nem is rendes alkalmazottjai és így módjuk van a tejjel való üzérkedésre.

Amikor a Központi Tejhivatal vagy a Vegyészeti Intézet megbízottjai által vett minták hamisított tejet igazolnak, akkor még a jogosítványtulajdonosok is azt vétetik jegyzőkönyvbe, hogy a tejet úgy vásárolták össze a faluban. Ezzel meg akarják védelmezni azt a termelőt, akinek neve a jogosítványon fel van tüntetve és akinek tejét — kizárólag csak annak tejét — volna szabad a tettenért egyénnek szállítania. Úgy vélik, hogy ilyen eljárás mellett részint enyhébb lesz az ítélet, részint pedig ismeretlen egyénre tudják háritani a tejhamisítást.

Ebben a tekintetben mindenesetre kívánatos volna szigorúbb korlátozás, amiről bővebben még másutt történik említés.

Végül tájékoztatul közlünk néhány statisztikai adatot a Központi Tejhivatal által kiadott tejszállítási jogosítványokról, megjegyezvén, hogy azoknak a községeknek száma, ahonnan engedéllyel hoznak tejet a fővárosba, elég tekintélyes. Természetesen a tejvállalatok sokkal több helyről kapják a tejet.

Kiadott a Központi Tejhivatal:

1922. évben	83 községbe	1.047	jogosítványt, napi	23.368 literre
1923. „	187 „	1.197	„	39.447 „
1924. „	171 „	1.078	„	46.758 „
1925. „	162 „	974	„	53.895 „
1926. „	182 „	1.004	„	56.211 „
1927. „	116 „	1.019	„	62.861 „
1928. „	106 „	916	„	53.135 „

A jogosítványok birtokosai így csoportosíthatók a legutóbbi két évről:

1927. évben jogosítványt kapott	80 vidéki tejüzemes	16.285 liter teje
	25 nagytermelő	17.515 „ „
	914 kistermelő	29.061 „ „

Összesen 1019 egyén, 116 község, 62.861 liter teje

1928. évben jogosítványt kapott	61 vidéki üzemes	13.580 liter teje
	29 nagytermelő	15.225 „ „
	826 kistermelő	24.330 „ „

Összesen 916 egyén, 106 község, 53.135 liter teje

Megállapítható a kiosztott jogosítványok számából és az azok alapján behozott tejmennyiségekből, hogy mintegy 1000 ember foglalkozik a főváros területén tejereskedéssel a budapesti tejnagykereskedőkön és tejárus-

üzleteken kívül. Felvethetjük méltán azt a kérdést, egészséges-e az a helyzet nemzetgazdasági szempontból, hogy napról-napra mintegy 1000 ember tölti el az idejét a fővárosban a helyett, hogy otthon a gazdasági munkában tevékenyen résztvenne?

Az elmondottak alapján feltétlenül célszerűbb volna, ha azokban a falvakban, amelyekben megfelelő számú tehén van, tejszövetkezetek létesülnének, melyek a rendes foglalkozási körüktől elvont gazdasági munkaerők felszabadításával, a faluban termelt tejet a budapesti tejvállalatokhoz irányítanák. Erről különben a Közegészségi és Társadalompolitikai Országos Értekezleten már volt szó, hol a szerző is utalt előadásában ezekre a megoldásra váró körülményekre.

Napirenden van még a legutóbbi időben is, hogy a hazulról hozott tejet Budapesten vizezik, sőt előfordul az is, hogy kiürült tejeskannáikat a budapesti üzletekben vásárolt tejjel töltik meg. Hogy az üzletekben rendes áron vásárolt tejüket változatlan minőségben hordanák a fővárosi családokhoz, azt bizonyára senki sem hiszi, mert erre a súlyos anyagi áldozatra nem hajlandó egyik tejes sem. Mit tesz tehát? A megvásárolt tejet vízzel gyarapítja, mert ingyen nem dolgozik és nem tölti itt idejét. A tejhivatal tettenérés esetén megteszi kötelességét, de a visszaélések meggátolására sokkal szélesebb alapokon nyugvó ellenőrző rendszerre volna szükség. Elképzelhető tehát, milyen állapotok uralkodnának a tejhivatal ellenőrzése és az arcképes jogosítványok rendszere nélkül.

A tehenek takarmányozása és korpa kiutalása.

A háború ideje alatt a főváros állhatatos kitartása arra bírta a közlelmezési minisztert, hogy a földművelésügyi miniszternél nagyobb mennyiségű korpát biztosítson azoknak a tehenészeteknek, amelyek termelt tejüket a főváros részére lekötötték. Nagyjelentőségű volt ez az elhatározás 1917 őszén, mert abban az időben majdnem lehetetlenné vált az abraktakarmány és korpa beszerzése a gazdák részéről. Ezzel a lépéssel legalább átmenetileg kedvezőbbé vált a főváros tejellátása. Rendeletet adott ki továbbá a kormány, amellyel betiltotta ugyanakkor a tej feldolgozását. Az így felszabadult tejmennyiségeket rekvirálás útján biztosították a főváros közönségének. Ez a megmentett tej 1917 őszén napi 15.000 liter tejet jelentett és Somogy megye 22 községéből, Tolna megye 33, Baranya megye 27, Pest megye 6, Fehér megye 1 községéből, vagyis összesen 89 községből szállítattott a fővárosba.

A tehenek takarmányozását a székesfőváros tanácsa 1917. szeptember 5-én kelt 90.233. számú rendeletével biztosította. A tehenes gazdák által nagy tetszéssel fogadott rendelet a következőképen hangzott:

»*Tehenek takarmányozása.* A székesfőváros tanácsa közhírré teszi, hogy az Országos Közélelmezési Hivatal elnökének folyó évi augusztus 30-án 76.000/1917. szám alatt kelt rendelete értelmében, az Országos Közélelmezési Hivatal elnöke mindazon fővárosi és vidéki tejtermelők részére, akik tejükét a hatóság rendelkezése szerint a főváros közellátására lekötik, állatonként 7 métermázsza sajáttermésű abraktakarmányt fog feloldani, illetve a hiányzó mennyiség bevásárlására engedélyt fog adni, valamint a szolgáltatott tejmenyiség arányában korpát fog kiutalni.

Ennek alapján a székesfőváros tanácsa felhívja mindazon fővárosi és vidéki tejtermelőket, akik az említett feloldásra, vásárlási engedélyre, illetve kiutalásra igényt tartanak, hogy kérvényeiket a székesfőváros Központi Tejhivatalánál (IV., Bécsi-utca 1.) nyújtsák be, ahol a kérvény kiállításához szükséges nyomtatványokat díjtalanul megszerezhetik és a szükséges felvilágosításokat is megkaphatják.

A kérvényeket a székesfőváros tanácsa által kibocsátott nyomtatványokon kell kiállítani és az azokban kívánt adatokat pontosan és a valóságnak megfelelően be kell vallani. A kérvényben felsorolandó adatokért a kérvényező tejtermelő felelős. A fővárosi tejtermelők kérvényeiket az illetékes kerületi elüljáróságnál, a vidékiek pedig a községi elüljáróságnál tartoznak igazoltatni, mert ezen hatósági igazolás nélkül a kérvények elfogadtatni nem fognak.

Az ekképen kiállított és fölszerelt kérvényeket, legkésőbb szeptember 15. déli 12 óráig kell a Központi Tejhivatalnál beadni.

Minden tejtermelő, aki a fent idézett rendelet alapján abraktakarmány feloldására, vagy bevásárlására engedélyt nyer, vagy korpaellátásban részesül, tartozik a tehénállományban beálló változásokat, az előző hónapban a fővárosi közfogyasztásra leszállított tej mennyiségét és egyéb a tejtermelésre vonatkozó adatokat havonként a Központi Tejhivatalnál bejelenteni, ahol a bejelentéshez szükséges nyomtatványok is megszerezhetők.

Aki a kérvényben vagy a havi bevallásokban valótlan adatokat jelent be, avagy az abraktakarmány és korpaellátással kapcsolatban bárminő visszaélést követ el, az — amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik — kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással, valamint 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettetik.»

Szinte magától értetődik, hogy a nagyszámú jelentkezők ügyeinek elintézése a tejhivatalnak nagymérvű újabb megterhelést adott, azonban kellő munkaerővel a tejhivatal ezt a munkakört is minden nehézség és akadály nélkül töltötte be.

Az 1918. év tavaszán a főváros előterjesztésére a miniszter újólag több község tejét foglalta le a főváros igénylői részére. Ezúttal 143 községből biztosította a tejfelhozatait és pedig: Pest megyében 35, Bácsbodrog megyében 3, Hont megyében 2, Nógrád megyében 8, Baranya megyében 30, Fejér megyében 10, Esztergom megyében 2, Tolna megyében 37, Somogy megyében 13 és Komárom megyében 3 községből. Ezek a rekvirálások napi 12.000 liter tejfölleletet jelentettek, amely mennyiséget a főváros tanácsának megbízásából a budapesti tejkereskedők hoztak a fővárosba és bocsátottak a Központi Tejhivatal rendelkezésére.

Mindezek az intézkedések természetesen jótékonyan éreztették hatásukat a főváros tejellátásában.

Az orvosi tanusítványok.

Természetes, hogy miként a kórházak és szanatóriumok tejellátása, illetőleg tejszükségletének kiutalása csakis orvosi szakvélemények alapján volt eszközölhető, épúgy, sőt még inkább az orvosok tanusítványaira kellett a hatóságnak támaszkodnia a betegek számára kiállítandó tejigazolványoknál.

Ezeknek az intézkedéseknek végrehajtásánál sok nehézséggel állott szemben nemcsak a tejhivatal, hanem az orvosok is, akik az igénylők magas száma miatt alig tudták feladatukat ellátni. Rohamosan és ijesztő mértékben emelkedett a betegek részére kiállított tejigazolványok száma. 15.000 darabbal kezdődött és három hónap alatt épen háromszorosára emelkedett föl ez a szám. Ha a helyzetet mérlegeljük, emberileg érthető az orvosi tanusítványok után való törekvés, de a sok betegnek szóló tejigazolvány jelentékenyen megnehezítette a gyermekeknek szükséges tej biztosítását.

Ez a helyzet nyújtotta azokat a tapasztalatokat, hogy közös érdeke a főváros lakosságának a szigorúbb, bár látszat szerint merevebb intézkedések megtétele. Amikor azonban a rendelkezésre álló tejmennyiség megengedte az engedékenyebb tejkiutalást, olyankor élt is a hivatal a lehetőséggel. Így a Központi Tejhivatal előterjesztésére hozzájárult a Tanács ahhoz, hogy nem csupán a kerületi tisztí orvosok, hanem minden orvos kiállíthat betegeiről orvosi tanusítványt. A visszaélések elkerülésére szigorú rendelkezéseket tett a Tanács és sajnos, szórványosan előfordult, hogy a szigorú rendelkezéseket végre is kellett hajtani.

Az 1918. év szeptember elején bizonyos körülmények szükségessé tették, hogy az orvosi tanusítványok kiállítására vonatkozó rendelkezések újból módosíttassanak. Erre vonatkozólag a főváros tanácsa következő hirdetményt tette közhírré 1918 szeptember 10-én:

»A tanács az Országos Közélelmezési Hivatalt vezető m. kir. miniszter úrnak 1918. évi augusztus 27-én 246.192/1918—XI. szám alatt kelt rendelete alapján a következőket rendeli el:

Folyó évi szeptember hó 20-ától kezdődőleg a betegek tejellátása céljából szükséges orvosi tanusítványok kizárólag a fővárosi kezelőorvosok, a betegpénztári orvosok, szegény-betegeknél pedig a kerületi orvosok által állítandók ki, amely tanusítványokat a tisztí orvosoknak ezentúl láttamozni nem kell, kivéve a hevenyfertőző betegségek eseteit, amelyekben a hatósági orvosi tanusítványok kiállítása továbbra is a tisztí orvosok hatáskörébe tartozik.

1. A hevenyfertőző megbetegedések eseteiben a tisztí orvosok által kiállítandó »Hatósági orvosi tanusítvány« alapján az illető beteg részére a tanusítványban megállapított időtartamra legfeljebb napi 1 liter tejre szóló igazolvány adatik ki.

2. Ezen tejigazolványok az említett hatósági orvosi tanusítvány alapján csakis a Központi Tejhivatalban (IV., Bécsi-utca 1. szám) szolgáltatnak ki.

Eme tejigazolványokra a tejkereskedők és tejárusok a megállapított napi tej-mennyiséget teljes egészében tartoznak kiszolgáltatni, miért is ezek a tejigazolványok a Központi Tejhivatal által »Feltétlenül kiszolgáltatandó« jelzéssel látandók el.

3. Minden más beteg részére szükséges tej kiutalása céljából, a lisztbizottságoknál és a gyógyszerárakban díjtalanul beszerezhető »Orvosi tanusítványokat« a fővárosi kezelőorvosok és a betegpénztári orvosok, a szegénybetegek részére pedig a kerületi orvosok tartoznak bélyegmentesen és díjtalanul kiállítani.

4. Az orvosok által pontosan kitöltött és aláírásukkal ellátott ezen orvosi tanusítványok alapján, a tejigazolványok az illető betegek lakóhelye szerint illetékes lisztbizottságoknál szolgáltatnak ki.

Az orvosi tanusítványokra csakis napi $\frac{1}{2}$ liter tejre érvényes tejigazolványok adhatók ki.

(A rendelet további szövege utal azokra a bírságokra, amelyekkel a visszaélést elkövetők sújtani fognak.)

Az orvosi tanusítványok nyomtatványait a Központi Tejhivatal készítette és azoknak adatait az orvosok lelkiismeretesen és felelősség mellett tartoztak kitölteni.

Pasztörözött tejet a kicsinyeknek.

A főváros tanácsa nemcsak arra törekedett, hogy minden úton-módon előmozdítsa a hatósági tejellátásra szükséges tejmennyiségek megszerzését, hanem gondja volt a tej minőségének figyelembevételére is. Napirenden voltak a vizsgálatok és mintavételek és a nem megfelelő tej árubabocsátói ellen kihágási eljárás indított.

A jó tejről való gondoskodás eredményezte a közéletmezési miniszter azon rendelkezését, hogy 1918. július 1-től kezdve a két éven aluli gyermekek tejigazolványaira kizárólag *pasztörözött tejet kellett kiszolgáltatni*. Minthogy pedig a budapesti tejnagykereskedők közül soknak üzeme nem rendelkezett a pasztörözéshez szükséges felszereléssel, a Központi Tejhivatal azoknak tejét pasztörözés céljából oly tejvállalatokhoz osztotta be, amelyek a szükséges felszereléssel rendelkeztek. Ezek a kereskedők a pasztörözésért csekély illetéket fizettek és a tejet átvéve, maguk szállították el saját tejárusítóüzleteikbe.

Akkor még, 1918 július havában a fővárosban 31 úgynevezett nagy tejkereskedő volt. Ezek közül 21 nem rendelkezett azokkal a berendezésekkel, amelyekre a pasztörözéshez szükség lett volna és valamennyit a többi 10 tejkereskedő telepére osztotta be pasztörözés céljából a Központi Tejhivatal. Részletesen kidolgozott terv és utasítás lehetővé tette a kérdés megoldását különös nehézség nélkül.

A főváros közönségét ezen új gondos intézkedésről a Tanács következőképen értesítette :

»Pasztörözött tej a 2 éven aluli gyermekeknek. Az Országos Közéletmezési Hivatal vezető m. kir. miniszter f. évi június hó 9-én 71.156/1918. szám alatt kelt leiratában,

a csecsemők és a gyermekek részére 2 éves korig bezárólag külön pasztörözött, jó minőségű tej forgalombahozatalát, illetve kiszolgáltatását rendelte el.

Ezen miniszteri rendelet alapján a tanács a következőket teszi közhírré:

Folyó évi július hó 1-től kezdődőleg a csecsemők és a gyermekek részére 2 éves korig bezárólag, tehát az I. és II. számú hatósági tejigazolványok ellenében, ugyanazokban a tejelárusító üzletekben, amelyekre a szóbanforgó tejigazolványok eddig is érvényesek voltak, csakis pasztörözött tejet fognak kiszolgáltatni.

A pasztörözött tejet az illető tejelárusítók kizárólag csakis zárt palackokban szolgáltatathatják ki, amely palackot elzáró lemezen az illető tejkereskedő cégének megjelölése mellett, fel kell tüntetve lenni annak is, hogy a tej »pasztörözött tej«.

Figyelmezteti a tanács a közönséget, hogy csak teljesen elzárt üvegekben fogadja el a pasztörözött tejet, amennyiben pedig hiányosan, vagy egyáltalában nem elzárt üvegekben szolgáltatnák ki a pasztörözött tejet, ezt — a további eljárás megindítása végett — a Központi Tejhivatalnak szóval, vagy levelezőlapon írásban haladéktalanul jelentsék be.

Ezen pasztörözött tej ára változatlanul ugyanaz marad, mint az eddigi palackozott tejnek az ára volt.

Csakis teljesen elzárt üvegekben szolgáltatható ki ez a pasztörözött tej, tehát felbontott üvegeknek kiszolgáltatása tilos. Egyidejűleg figyelmezteti a tanács a közönséget, hogy a pasztörözött tej épúgy kezelendő, mint a nem pasztörözött tej, tehát használat előtt fel kell forralni.»

Az 1918-ban elrendelt pasztörözött tej kiszolgálása huzamos ideig volt érvényben, de 1919-ben, amikor a tejhiány nagyon erősen éreztette hatását, kénytelen volt a hatóság felfüggeszteni a tejnek pasztörözését.

Az 1920. évi szeptember hó végén a főváros környékén vérhas-, hasihagymáz- és vörhenyjárvány lépett föl, ezért elrendelte a Tanács a közélélmezési miniszter hozzájárulásával, hogy a főváros területére beérkezett *minden tej* csakis előzetes hatósági vizsgálat után és *pasztörözötten kerülhet forgalomba*. Pasztörözésre kijelöltettek ezúttal a következő akkori budapesti tejtelepek: Budapesti Központi Tejcsarnok Rt., Budapesti Tejkereskedelmi Rt., Magyar Tej- és Tejtermékforgalmi Rt. és Magyar Gazdák »Gaea« Tejüzem Rt., miként ez a következő szözszerinti rendelkezésből kitűnik:

»A tanács a m. kir. közélélmezési minisztériumnak 1920. évi szeptember 28-án 63.962/1920. szám alatt kelt rendeletét az alábbiakban ezennel közhírré teszi:

A székesfőváros környékén járványszerűen föllépett vérhas, hasihagymáz és vörheny esetek miatt, Budapest székesfőváros területére beérkező minden tej, csakis előzetes hatósági vizsgálat után, pasztörözött állapotban kerülhet forgalomba.

Ehhez képest a székesfővárosba bármely úton és módon behozott összes tej, tekintet nélkül arra, hogy az eddig a hatósági tejellátás céljaira fölhasználtatott-e vagy sem, az állandó hatósági ellenőrzés alatt álló következő székesfővárosi tejüzemekbe:

Budapesti Központi Tejcsarnok r.-t.,

Budapesti Tejkereskedelmi r.-t.,

Magyar Tej- és Tejtermékforgalmi r.-t.,

Magyar Gazdák »Gaea« Tejüzeme r.-t. szállítandó.

A tejvállalatok telepére ekként közvetlenül beszállított tejkészletek után, a vállalatoknak a beszállítók részéről tej literenként 7 K 50 f fizetendő.

A termelőknek saját házi szükséglete fedezésére szolgáló tejmenntiségek, közvetlen címűkre — az e részben fennálló szabályok értelmében — ezentúl is beszállíthatók.

A pasztörözött tej a tejigazolványok ellenében, az eddigi tejkimérő üzletekben és az érvényben levő maximális ár mellett fog kiszolgáltatni.

A rendelet ellen vétők büntető rendelkezések alá esnek.»

Kondenzált tej.

A tehéntej készlet ijesztő apadásával szemben a székesfőváros tanácsa mindent elkövetett, hogy a kórházak és tejigazolványosok részére szükséges tejmenntiséget lehetőleg nagyobb megrázkódtatás nélkül biztosítani tudja. Utalással a Tanács beszámolójára, el kell ismernünk, hogy ebben a törekvésben egymagára hagyatva, vajmi kevés eredményhez jutott volna.

A tehéntej készlet apadását, illetőleg annak hiányát a kormány *kondenzált tejnek* külföldről eszközölt beszerzésével igyekezett ellensúlyozni. Ennek az intézkedésnek köszönhető, hogy az 1917—1918. évi téli hónapok tejellátását jelentősebb zavarok nélkül sikerült lebonyolítani.

A közlelmezési miniszter 105.064/1917. számú rendelete alapján a Haditermény Rt. jelentős mennyiségű kondenzált tejet bocsátott a főváros rendelkezésére. Ezt a kondenzált tejet kávéházak, cukrászdák és vendéglők részére 1917. évi november hó 10-étől kezdve utalta ki a Központi Tejhivatal oly módon, hogy minden üzletnek megállapította a fogyasztható napi tejkontingensét, amelyből 50% csakis kondenzált tej lehetett. Ezen intézkedés által mindaddig, míg kondenzált tej állott rendelkezésre, vagyis 1918. évi február hó közepéig, a tejellátás terén mutakozó szükségletek általában kielégíthetők voltak.

Amikor a beérkezett szállítmányok február hó közepén elfogytak, a rendelkezésre álló tejmenntiség annyira csökkent, a közlelmezési miniszter kénytelen volt a kávéházakban a tej és tejjel készült ételek s részben az italok kiszolgálását is eltiltani. Erről részletesebben más cím alatt már történt említés.

1918. április 27-én a székesfőváros tanácsa 56.888. szám alatt közhírré tette, hogy ismét érkezett külföldről kondenzált tej, amelyet a Központi Tejhivatal utalványozásával bocsájt a budapesti kávéházak, cukrászdák és vendéglők rendelkezésére. Az újabb kondenzált tejszállítmány kiutalása május 1-én kezdődött.

A kiutalt édes tej mennyisége ezúttal is, a napi szükségletnek 50%-ában állapíttatott meg, tehát felerészben teljes tejet, felerészben pedig kondenzált tejet vehettek igénybe a fent jelzett üzletek. A kondenzált tejből is kétféle állott rendelkezésre és pedig felerészben teljes tejből készült és felerészben lefőlözött tejből előállított kondenzált tej, minél fogva a kiutalás is a készletek figyelembevételével történt.

A kondenzált tejkészletek a Budapesti Általános Tejcsarnok Rt. telepén voltak raktározva és kizárólag a Központi Tejhivatal utaltványára készpénzfizetés mellett voltak átvehetők.

A kondenzált tej a vásárló tetszése szerint hordóban, kannában vagy palackokban állt rendelkezésre. A hordó tartalma körülbelül 250 kg, a kannáé körülbelül 25 liter, a palacké körülbelül 1 liter volt.

A kondenzált tej ára a következőkép állapítottat meg:

a) Hordóban (a hordó visszaszolgáltatása mellett) a telepen átvéve kilogrammonként 8 korona 16 fillér.

b) Kannában házhoz szállítva kilogrammonként 8 korona 36 fillér.

c) Palackban házhoz szállítva kilogrammonként 8 korona 86 fillér.

Magyarázatul közölte a tejhivatal a vásárlókkal, hogy a lefőlözött és a teljes tejből készült kondenzált tejet — használat előtt — egyenlő mértékben kell összekeverni és az így nyert keverék minden egyes kilogrammnyi mennyiségéhez $2\frac{1}{2}$ liter víz hozzáadása által $3\frac{1}{4}$ liter hígított tej nyerhető.

A készletek állandó vizsgálata és azok jó minőségének ellenőrzése a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet feladata volt, a kereskedelmi lebonyolítás elég jelentékeny munkáját pedig a tejhivatal látta el.

Megállapíthatjuk, hogy a kondenzált tejkészletek a korlátozott beosztás dacára elég gyorsan fogytak el, de ennek ellenére is alkalmas segítségnek bizonyultak az édestej pótlására.

A budapesti tejárak.

A tejárak »szeizmográf«-ja, az elmúlt esztendőök alatt igen nagy érzékenységet tanúsított. Sok munkát igényeltek azok az ankétek, tanácskozások, amelyek a tej és tejtermékek árának időnkinti megállapításával foglalkoztak. A tejárakat kezdetben a kormány, azután a főváros tanácsa, majd az Árvizsgáló Bizottság állapította meg. A tejárak háborús kötöttsége az 1921. év közepén szűnt meg.

A tejárak megszabása csaknem minden esetben elégedetlenséget vont maga után vagy a termelőknél, vagy a kereskedőknél, vagy mindkettőnél, de okvetlenül minden esetben a fogyasztónál. Noha az Árvizsgáló Bizottság teljes jóakarattal védte a fogyasztók igényeit, még a tejjavallatok könyveinek szakszerű felülvizsgálata után sem tudott kellő eredményt kivívni.

Árdrágítás címén kihágási eljárásokkal is megkísérelték az árak mérséklését, ezek azonban nem vezettek eredményre, mert a vállalatok könyveinek igazolása szerint a termelési költségek a kereskedelmi költségekkel együtt mindig annyit tettek ki, amennyire a tejárak emelését a kereskedők kérték.

A tej árának alakulását a Központi Tejhivatal felállításának időpontjától kezdve számszerűen a következő táblázat mutatja be:

Időpont	Kannatej ára literenkint	Palacktej ára
1916. X/24—1917. IV/17.	0·60 K	0·64 K
1917. IV/18—XI/25.	0·78 «	0·84 «
1917. XI/26—1918. IV/16.	1·06 «	1·12 «
1918. IV/17—VIII/31.	1·12 «	1·18 «
1918. IX/1—1919. III/21.	1·72 «	1·90 «
1919. III/22—XI/5.	2·74 «	megszűnt
1919. XI/6—1920. IV/14.	4·20 «	—
1920. IV/15—V/24.	4·40 «	—
1920. V/25—VI/3.	6·— «	—
1920. VI/4—VIII/10.	7·— «	—
1920. VIII/11—1921. VI/1.	10·— «	—
1921. VI/2—VII/31.	11·40 «	—
1921. VIII/1—VIII/31.	13·— «	—
1921. IX/1—IX/30.	14·80 «	—
1921. X/1—X/5.	15·— «	—
1921. X/6—XI/24.	15·40 «	—
1921. XI/25—1922. II/28.	18·— «	—
1922. III/1—IV/19.	20·— «	—
1922. IV/20—V/31.	24·— «	—
1922. VI/1—VII/2.	25·— «	—
1922. VII/3—VII/21.	28·— «	—
1922. VII/22—VIII/5.	32·— «	—
1922. VIII/6—IX/30.	38·— «	—
1922. X/1—X/16.	45·— «	—
1922. X/17—XI/19.	56·— «	—
1922. XI/20—1923. II/15.	80·— «	—
1923. II/16—III/2.	90·— «	—
1923. III/3—III/11.	100·— «	—
1923. III/12—III/24.	112·— «	—
1923. III/25—IV/2.	124·— «	—
1923. IV/3—IV/12.	136·— «	—
1923. IV/13—IV/19.	176·— «	—
1923. IV/20—IV/30.	182·— «	—
1923. V/1—VI/24.	212·— «	—
1923. VI/25—VII/4.	270·— «	—
1923. VII/5—VII/16.	300·— «	—
1923. VII/17—VII/25.	350·— «	—
1923. VII/26—VIII/2.	430·— «	—
1923. VIII/3—VIII/21.	620·— «	—
1923. VIII/22. és 23.	860·— «	—
1923. VIII/24—IX/12.	750·— «	—
1923. IX/13—X/1.	860·— «	—
1923. X/2—X/13.	1.200·— «	—
1923. X/14—X/17.	1.172·— «	—
1923. X/18—X/20.	1.170·— «	—
1923. X/21—XI/1.	1.160·— «	—
1923. XI/2—XI/17.	1.220·— «	—
1923. XI/17—XI/24.	1.250·— «	—

Időpont	Kannatej ára literenkint	Palacktej ára
1923. XI/25—XII/1.	1.280.— K	—
1923. XII/2—XII/8.	1.350.— «	—
1923. XII/9—XII/31.	1.370.— «	—
1924. I/1—I/12.	1.500.— «	—
1924. I/13—I/19.	1.600.— «	—
1924. I/20—I/26.	1.750.— «	—
1924. I/27—II/2.	2.000.— «	—
1924. II/3—II/9.	2.200.— «	—
1924. II/10—II/16.	2.400.— «	—
1924. II/17—II/23.	2.800.— «	—
1924. II/23—III/1.	3.200.— «	—
1924. III/2—III/8.	3.600.— «	4.200.— K
1924. III/9—III/15.	4.000.— «	4.600.— «
1924. III/16—III/22.	4.700.— «	5.300.— «
1924. III/23—IV/7.	4.600.— «	5.200.— «
1924. IV/8—IV/19.	4.700.— «	5.300.— «
1924. IV/20—IV/30.	4.800.— «	5.600.— «
1924. V/1—V/3.	5.000.— «	5.800.— «
1924. V/4—V/10.	5.200.— «	6.000.— «
1924. V/11—V/16.	5.400.— «	6.400.— «
1924. V/17—V/24.	5.600.— «	6.600.— «
1924. V/25—VI/3.	5.700.— «	6.700.— «
1924. VI/4—VI/11.	5.900.— «	6.900.— «
1924. VI/12—VII/16.	6.000.— «	7.000.— «
1924. VII/17—IX/19.	6.400.— «	7.400.— «
1924. IX/20—X/14.	6.000.— «	7.000.— «
1924. X/15—1925. IV/5.	5.800.— «	6.800.— «
1925. IV/6—VI/9.	6.000.— «	7.000.— «
1925. VI/10—IX/9.	5.600.— «	6.600.— «
1925. IX/10—X/18.	5.200.— «	6.200.— «
1925. X/19—XI/30.	5.000.— «	6.000.— «
1925. XII/1—XII/28.	5.400.— «	6.400.— «
1925. XII/29—1926. I/5.	5.000.— «	6.000.— «
1926. I/6—II/14.	4.800.— «	5.800.— «
1926. II/15—V/15.	5.200.— «	6.200.— «
1926. V/16—VI/5.	4.800.— «	5.800.— «
1926. VI/6—VII/1.	4.400.— «	5.400.— «
1926. VII/2—VII/11.	4.600.— «	5.500.— «
1926. VII/12—X/16.	5.000.— «	6.000.— «
1926. X/17—XI/14.	4.500.— «	5.500.— «
1926. XI/15—XII/31.	5.000.— «	6.000.— «

Áttérés pengőértékre.

1927. I/1—IV/11.	40 p.-fillér	48 p.-fillér
1927. IV/12—VIII/7.	42 «	50 «
1927. VIII/8—1928. IX/9.	41 «	49 «
1928. IX/10—1929. III.	44 «	52 «

Olcsóbb tejet a ráutalt fogyasztónak.

A tejbeszerzés gondjait nem csupán a tejmennyiség apadása, hanem a tejárak magassága által okozott elégedetlenség is növelte. Tapasztalhattuk bizonyos időszakokban, hogy amikor másoldalú korlátozásokkal (kávüzletek tejellátásának szigorítása) elősegítette a hatóság a tejkészletek fokozását, a nyomasztó helyzetbe került igényjogosultaknak hiába volt tejigazolványuk, a tej megszerzése annak ára miatt ütközött nehézségekbe.

Ennek az új akadálnak elhárítására megtett lépések eredménnyel jártak, mert 1918 április hó 15-étől a főváros tanácsának sikerült a kormánytól 10 millió koronát fedezetül elnyernie arra a célra, hogy a szegénysorsúak részére kiutalt tej olcsóbb megszerzését biztosítsa.

Az olcsóbb árban beszerezhető tej ugyanaz a minőségű volt, mint a rendes forgalomban árusított kannatej, de a literenkinti 1 K 12 f árnál 50 fillérrel olcsóbban vásárolhatott az, aki erre a tejhivatal által kiadott havi szelvényfüzettel rendelkezett.

A főváros tanácsa ezt az öröndetes eseményt a következőkben adta a főváros lakóinak tudomására.

»*Tejnek kedvezményes áron való kiszolgáltatása.* 1918. évi március hó 23. A tanács az Országos Közélelmezési Hivatalt vezető m. kir. miniszter úrnak 1918. évi március hó 17-én 32.011/1918. szám alatt kelt rendelete alapján a következőket teszi közhírré:

Kedvezményes árú tej kiszolgáltatására igényt tarthatnak a főváros területén, a 102.000/1917. számú rendeletben megállapított tejigazolvánnyal bíró igényjogosultak közül azok a három éven aluli gyermekek és tejigazolványos betegek, akik oly család kötelékébe tartoznak, melyeknél a családfe és családtagok összjövedelme az évi 4000 koronát igazoltan meg nem haladja, vagy oly magánosok, akiknek évi jövedelme igazoltan 1200 koronán fölül nem emelkedik.

A tejigazolványosok közül:

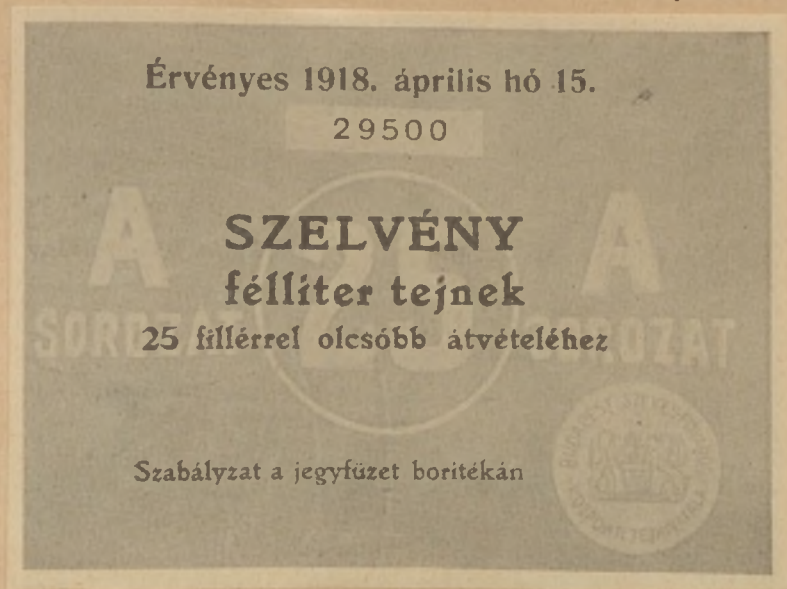
a) mindazok részére, akik hadisegélyben vagy hatósági segélyben részesülnek, ha erre vonatkozó igazolási okmányukat lakóhelyük szerint illetékes lisztbizottságnál felmutatják, a kedvezményes tejigazolványokhoz szükséges szelvényfüzeteket, minden további vizsgálat mellőzésével, az illetékes lisztbizottság akadálytalanul kiszolgáltatja;

b) a kedvezményes árú tej kiszolgáltatását igénylő többi tejigazolványosok kereseti viszonyait, a kerületi elöljáróságok állapítják meg, evégből mindazok, akik kedvezményes árú tejure igényt tartanak, tartoznak ebbeli igényüket a lakóhelyük szerint illetékes lisztbizottságoknál előszóval bejelenteni, ahol ezen bejelentésről a lisztbizottság jegyzőkönyvet vesz fel és a további eljárást folyamatba teszi.

A kedvezmény mérve félliterenként 25 fillérben állapítottatott meg. Akik tejigazolvánnyal nem rendelkeznek, azok a kedvezményes árú tej kiszolgáltatására igényt nem tarthatnak. A kedvezményes tej beszerzéséhez a tanács az igényjogosultak részére szelvényfüzeteket — egy hónapi érvényességű időtartamra — szolgáltat ki, amely szelvényfüzeteket a tejigazolványokkal egyidejűleg állítja ki a lisztbizottság. Most első ízben a szelvényfüzeteket a tejigazolványok felmutatása mellett, az igényjogosultak folyó évi április 10-től kezdődőleg vehetik át a lisztbizottságoknál, amely szelvényfüzetek érvényessége április 15. napjával kezdődik. A szelvényfüzeteken levő napi szel-

vények csak az esetben érvényesek, ha azokat a tej vásárlása alkalmával a tejelárusító szakítja ki a füzetből, a tejigazolvány egyidejű felmutatása mellett. Sem a tejigazolvány egymagában, sem pedig a szelvényfüzet egymagában, úgyszintén a szelvényfüzetből előre kiszakított napiszelvények, a kedvezményes árú tej kiszolgáltatására érvényességgel nem bírnak.^a

Félliter tej vásárlásánál egy szelvényt fogadott el a tejárus 25 fillér értékben, egy liter vásárlásánál pedig két szelvényt tartozott elfogadni két füzetből 50 fillér értékben. Pénzről lévén szó, természetesen arra kellett törekedni, hogy ezek a szelvények ne lehessenek egykönnyen utánozhatók. Ezt a feladatot dícséretesen oldotta meg a fővárosi házinyomda.

A SZELVÉNYFÜZET LAPJA.

Az olcsóbb tejakció 1923. évi február hó 15-től április hó 15-ig megismétlődött, amikor Bud János közéleti miniszter, a kereskedelmi miniszterrel egyértelműleg újabb pénzfedezetet talált a ráutaltak anyagi támogatására olyképen, hogy a kormány a vasúti tejszállítási díjat 1922. évi december hó 5-től 1923. évi január hó 31-ig 30%-kal mérsékelte.

Minthogy ez a kedvezmény egy-egy liter tejnél csak néhány fillért jelentett, a tejárakat a vállalatok változatlanul fenntartották. Az így megtakarított pénzt, a közéleti és kereskedelmi miniszterek olcsóbb tej beszerzésére a főváros rendelkezésére bocsátották.

Ezúttal új tejigazolványokat adott ki a tejhivatal K-betűs jelzéssel. Ezeknek a tejigazolványoknak birtokosai a tejvásárlásnál 20 korona kedvezményben részesültek, az akkori 90 koronás tejárral szemben. A kedvezményt ezúttal csak a 0—2 éves gyermekek tejellátására folyósították.

A tejvizsgálatok.

A tejure vonatkozó követelmények miniszteri rendeletekben vannak lefektetve. A teljestej kellékeit a földművelésügyi minisztérium legutóbb az 1924. évi 71.000. számú rendeletével módosította, illetőleg újra megállapította. Ennek az új megállapításnak lényege az, hogy a jó tej zsírtartalmát 2·8%-ról felemelte legalább 3·3%-ra. A fajsúly 15° C-nál legalább 1·029, legfeljebb 1·033.

A zsírtartalomnak magasabb százalékban történt megállapítása a közérdeknek és a tényeknek felel meg. A batyus tejeselek az előírt 2·8 százalék mellett a fajsúly és a zsírtartalom megfelelő beállításával bonyolították le a tejhamisításokat. A fejt tejek nagy százalékáról szakszerűen megállapítást nyert, hogy azok zsírtartalma meghaladja átlagban még a 3·3%-ot is, sőt az uradalmi tejek zsírtartalom tekintetében a 4%-on felül állanak.

Amióta a főváros tanácsa szigorú rendeletekkel szabályozza a budapesti tejforgalmat és ezekhez az intézkedésekhez a kormány támogatásában részesül, azóta határozottan jobb minőségű tejhez jut a főváros lakossága. Kimentathatjuk azonban, hogy az elért eredményekből a tejellenőrzés méltán kérhet részt magának.

A tejcsempészek és hamisítók letörésére, számuk és cselekvényeik mértékének apasztására a Központi Tejhivatal állandó, de nem eredménytelen küzdelmet folytat. Igaz, hogy a hamisítási kísérletezések a tejszállítók-nál még nem szűntek meg egészen, de számuk már apadt és míg azelőtt 50—60%-ig hígítottak vízzel, a legutóbbi években a 30%-on felül ritkábban öntöttek vizet a tejbe.

A Központi Tejhivatal napi tejrazziáinak fokozatos sikere, miként azt az alábbi adatok mutatják, számokkal bizonyítható a háborús évekutáni időből:

Év	Lefoglalt tejmenyiség liter	Ebből hamisított liter	%	Megfelelő liter	%
1921	190.957	159.325	83·5	31.632	16·5
1922	120.148	104.005	86·6	16.143	13·4
1923	91.719	81.690	89·1	10.029	10·9
1924	65.582	59.261	90·4	6.321	9·6
1925	24.519	20.996	85·7	3.523	14·3
1926	22.534	16.713	74·2	5.821	25·8
1927	25.429	16.537	65·1	8.892	34·9
1928	11.526	5.146	44·6	6.380	55·4

Látható a számok apadásából, hogy évről-évre jobban sikerült a tejhivatalnak elriasztani a tejcsempészeket.

Budapesten az élelmezési cikkek jószágát és előírászerűen megkövetelt minőségét a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet állapítja meg

és szakvéleménye alapján indul meg a kihágási eljárás. Mintavételekre jogosítottak a nevezett intézeten kívül még a vásárfelügyelők.

Tejminták vételére a főváros tanácsa, kellő kioktatás kikötése mellett 1923. évi augusztus hó 6-án kelt 111.758/1923. számú határozatával, a Központi Tejhivatal ellenőreit is felhatalmazta. Ezen idő óta, különösen a budapesti tejárusító üzletekben, a tejhivatali ellenőrök vesznek szabályszerű mintákat rendes látogatásaikkal kapcsolatosan, minden gyanus esetben.

Ezeket a mintákat is a Vegyészeti Intézet vizsgálja meg és ha a tej kifogás alá esik, akkor a tejhivatal megindítja a kihágási eljárást az I. fokú kihágási hatóságnál. Tejrazziáknál a Fővárosi Vegyészeti Intézet kijelölt vegyészei a Központi Tejhivatallal karöltve vesznek részt.

A vett tejmintákról, illetőleg azok számáról áttekintést nyújtanak az alábbi adatok, melyek nem foglalják magukban a vegyészek és vásárfelügyelők által vett külön mintákat.

I. A Központi Tejhivatal közbenjöttével vett tejminták (1927. és 1928. években).

	Tejminták összes száma	lefölözött	E b b ő l vizezett	megfelelő
1927. Fővárosi minták	657	30	46	581
Vidéki „	289	15	62	212
Összesen	946	45	108	793
Tejrazziákon vett minták ...	4.494	295	535	3.664
A kétféle címen együtt.....	5.440	340	643	4.457
1928. Fővárosi minták	781	48	86	647
Vidéki „	253	49	65	139
Összesen	1.034	97	151	786
Tejrazziákon vett minták ...	5.052	244	418	4.390
A kétféle címen együtt.....	6.086	341	569	5.176

A következő táblázat viszont a tejminták vételére jogosult mindhárom intézmény adatait foglalja össze az 1917—1927-ig terjedő 10 éves időszakra vonatkozólag.

II. A Vegyészeti Intézet, a Vásárfelügyelők és a Tejhivatal által vett tejminták (1917—1927).

a) Vegyészeti Intézet által:

	Tejminták összes száma	E b b ő l absz.	k i f o g á s o l t %
1917-ben	6.324	4.877	77.1
1918-ban	3.493	2.434	69.6
1919-ben	2.024	1.458	71.0
1920-ban	3.183	2.617	82.2
1921-ben	6.439	5.569	86.4

b) Vásárfelügyelők által vett minták:

	Tejminták összes száma	Ebből absz.	kifogásolt %
1917-ben	4.052	2.951	72·8
1918-ban	2.429	1.693	69·6
1919-ben	1.792	1.292	72·1
1920-ban	2.835	2.370	83·6
1921-ben	3.160	2.571	81·3

c) Tejhivatal által vett minták:

1917-ben	2.225	1.887	84·8
1918-ban	1.026	716	69·7
1919-ben	213	150	70·4
1920-ban	311	213	68·5
1921-ben	3.166	2.951	93·1

Együttesen a három intézmény által az 1922—1927. években vett minták:

1922-ben	6.757	5.576	82·5
1923-ban	13.316	6.064	45·5
1924-ben	12.230	5.200	42·5
1925-ben	11.401	2.865	25·1
1926-ban	10.308	1.303	12·6
1927-ben	18.679	1.468	7·5

A különböző intézmények által végzett vizsgálatok eredményei egyaránt arra utalnak, hogy a háború éveiben a tej hamisítása nagy méreteket öltött s így valóban jogosult volt a legszigorúbb ellenőrzés. A legkedvezőtlenebbé vált e téren a helyzet a háború befejezését közvetlen követő esztendőekben. Az 1920. és 1921. években adataink szerint a megvizsgált tejmintáknak több, mint 80%-a kifogásolhatónak bizonyult. Ez időtől kezdve azután rohamosan javult a megvizsgálásra került tej minősége, ami részben a gazdasági viszonyok javulásának, nagyrészt azonban minden bizonnyal az ellenőrzés hatályosságának tulajdonítandó. 1925-ben már a vizsgálatoknak csak $\frac{1}{4}$ része végződött kedvezőtlen eredménnyel, sőt 1927-ben a kifogásolások aránya csupán 7·5% volt.

Az ellenőrzés munkájának kibővítését is igazolják az adatok, melyek szerint 1922-től 1927-ig jelentős mértékben emelkedett a vett tejminták száma.

Ebbe a szakaszba illik be a tej jegeltetésének a kérdése, mert ezen intézkedés is a jó tej védelmére szolgál. A békeidőben, úgy látszik, nem volt szükséges a nyári tejszállításokat külön hatósági szabályozásban részesíteni. Amikor azonban a tej napról-napra becsesebb és nélkülözhetetlenebb lett, akkor a főváros igen helyesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy minden csepp tejet meg kell menteni a fogyasztás számára. Ezért gondoskodni kellett arról is, hogy a tej szállítás közben meg ne savanyodjék.

A kormány ezeknek az indokoknak a hatása alatt, az 1915. év tavaszán adta ki e tárgyban első rendeletét és azt azóta évről-évre meghosszabbította. E szerint meleg időkben a vasutakon csakis jól jegelt külön hűtőkocsikban szabad tejet Budapestre feladni.

A jegelés a Tanács megállapításai szerint a tejhivatal ellenőrzése mellett Budapesten a kijelölt pályaudvarokon történik, mielőtt a hűtőkocsik elindítatnak a vidéken összegyűjtött tej fölvételére. Azóta természetesen savanyú tej csak csekélyebb mértékben érkezik és főleg csak olyan tej, amelyet a termelők nem előírás szerinti gondossággal kezelnek, vagy amely a nyitott pályaudvarokon hosszabb időre van a nap hevének kitéve.

Miniszteri szerv a tejtermelés fokozására.

Az eddig mondottakból kitűnik, hogy a közéleti miniszterek minden lehetőt elkövettek a főváros nehéz tejügyének előmozdítása érdekében. Amikor az 1919. év vége felé a szomorú statisztikai adatok azt mutatták, hogy az eddigi intézkedések dacára a fővárosba beérkezett tejszállítmányok mennyisége annyira leapadt, hogy a legnagyobb veszedelem fenyegette Budapest lakosságát, akkor nagyatádi Szabó István közéleti miniszter a belügy-miniszterrel egyetértve, a közéleti minisztériumban speciális ellenőrzőszervet létesített.

A miniszteri ellenőrzőszerv munkássága 1920. évi január hó 1-étől 1921. évi július hó 1-ig tartott, amikor már a helyzet lehetővé tette a kötött kereskedelemről a szabad kereskedelemre való áttérés megkísérlését.

Ezen szerv megalakításával kitűzött célt a legvilágosabban az alábbi rendeletből láthatjuk, amelyet a miniszter azokhoz az alispánokhoz intézett, akiknek területére a miniszteri tejellenőrök kirendeltettek.

A miniszter rendelkezése a következőképen szolt:

»A jelenleg a fővárosba érkező tejmenyiség a csecsemők, gyermekek és betegek szükségleteinek kielégítésére sem elegendő, miért is minden rendelkezésemre álló eszközzel, a tejfelhozatal legális útra való irányítására kell törekednem.

E cél elérésére a belügyminisztériummal egyetértésben Moussong Géza kir. tanácsos úr vezetése alatt, egyelőre 20 tejellenőrből álló szervet létesítettem, melynek feladata lesz a tejfelhozatal lehető fokozása, a vezetésem alatt álló minisztérium e tárgyban tett intézkedései végrehajtásának ellenőrzése.

A tejfelhozatal fokozását az egyes községekben az úgynevezett zúg-, kofakereskedelem akadályozza meg azáltal, hogy a tejet és tejterméket a termelő kisgazdaktól maximális áron fölül megvásárolja, azt Budapestre felszállítja és itt megfizethetetlenül magas árakon forgalomba hozza.

A kofaüzérkedést megszüntetendő, kiküldendő ellenőreimnek azon utasítást adom, hogy az üzérkedő kofákkal tettenérés esetén, a helyszínén azonnal jegyzőkönyvet vegyenek

fel, iparigazolványukat vonják el s azt a felveendő jegyzőkönyvvvel együtt, az illetékes járási főszolgabírói hivatalnak haladéktalanul adják át.

Felhivom, hogy jelen rendeletemet a hatáskörébe tartozó összes (közigazgatási, rendőr, csendőr) hatóságokkal haladéktalanul közölje azzal, hogy ellenőreimet közérdekű tevékenységükben a legmesszebbmenő támogatásban részesítsék s a zúgkereskedők és kofák ellen ellenőreim által folyamatba teendő kihágási eljárást a legsürgősebben folytassák le. Budapest, 1920. január hó 2.»

A munka teljesítményére vonatkozólag a következőkben nyújthatunk bepillantást. A kinevezett 20 ellenőr állandóan vidéken tartózkodott és pedig mindegyik a számára kijelölt körzetének székhelyén. A közvetlenül kijelölt székhelyről kellett bejárniok a körzetük községeit. Munkakörük hálózata a Dunántúlra terjedt és pedig Somogy, Tolna, Baranya, Veszprém, és Sopron vármegyék területére, megbízásuk pedig úgy az uradalmak, mint a községek (123 község) tejtermésének ellenőrzésére vonatkozott.

Az ellenőrök kemény, de egyben sikeres munkát végeztek. Eljárásuk minden részletéről kötelesek voltak naponként jelentésüket a minisztériumhoz beküldeni. Sürgős, vagy fontosabb ügyekben telefonon vagy távirattal tartoztak jelentésüket leadni. Számba kellett venniök községről-községre a teheneket, a fejt tejmennyiséget, ellenőrizték a tehénfejéseket, a tejgyűjtést és kezelést és végül a tejnek a fővárosba rendelt szállítását.

Megszervezte ezzel kapcsolatban az ellenőr a községek tejellátását is, úgy az uradalmak gazdaságait és a tehéntartók családait illetőleg, mint a gyermekek, betegek és 70 éven felüli községbeli egyének érdekeinek megfelelően.

Kilátásba helyeztetett továbbá és megvalósítást is nyert az a kedvezmény, hogy minden tehéntartónak, aki tejét a főváros tejellátására szállítja, jutányos áron korpát, cukrot, dohányt, étkező- és marhasót, gyufát bocsát a minisztérium rendelkezésére. Ezek a havonként kiszállított anyagok buzdítólag hatottak, tekintve, hogy a közforgalomban egyáltalában nem, vagy csak nehezen voltak beszerezhetők. A kedvezményes szolgáltatások aránya a szállított tejmennyiséghez képest fokozatosan emelkedett. Elgondolható, hogy az ilyirányú kéréseknek a feldolgozása nagy munkateljesítményt igényelt úgy a minisztérium, mint a vidéken munkálkodó ellenőrök részéről.

Részben az ellenőri szervvel végzett másféléves munka sikerének tudható be az akkori tejszállítási adatok emelkedése. Mert míg az 1919. év végén a napi tejátlag csak 37—38.000 liter volt, 1920-ban már fölemelkedett a mennyiség (hónapok szerint váltakozva) 60—70—80.000 literre és 1921-ben még ennél is jóval több tej érkezett a fővárosba.

Kötött forgalomról a szabadkereskedelemre.

Élénk emlékezetében lehet még mindenkinek, aki az elmúlt decenniumot átélte, hogy a háborús évek gazdálkodását a kötött kereskedelem jellemezte. Nemcsak Magyarországon, de az összes háborús államokban kötött volt a forgalom és különösen kötött volt az élelmezés, melynek lebonyolítását rendkívüli körülményekkel, éber gondossággal és alapos mérlegeléssel kellett korlátozni, illetőleg biztosítani.

A közélmezés érdekeinek elsőrendűségénél fogva ezek a korlátozások nem szűntek meg a háború befejezésével sem, hanem tovább folytatódtak az utána következő években is.

1921-ben nyilvánult meg erősebben a kötött kereskedelemnek szabaddá tétele iránti kívánság. A sajtó is kitartóan harcolt a szabadkereskedelemhez való visszatérésért.

A kormány ennek hatása alatt 1921. július 1-én megszüntette a közélmezési minisztériumot abban a föltevésben, hogy tényleg zökkenés és veszelem nélkül megindulhat már a szabadkereskedelem. Ámde az illetékeseknek nagyon gyorsan kellett meggyőződnie arról, hogy úgy a termelés elégtelensége, mint pedig a hosszú korlátozás után kirobbanó telhetetlenség, szordinót követel. Minthogy pedig ezek a tünetek veszedelmet jelentettek volna a közre, néhány hónap múlva, 1921. december havában a kormány és a törvényhozás újra fölélesztette a közélmezési minisztériumot.

Erre a minisztériumra 1924. június végén bekövetkezett végleges megszüntetéséig a főváros tejellátása szempontjából is fölötte nagy szükség volt, mert a főváros tejellátását egészen 1924. közepéig csak a jegyrendszer mellett lehetett biztosítani. A hatósági korlátozások fokozatos leépítésével természetesen kapcsolatban állott az előkészítő munka a szabadforgalomra való áttérés érdekében.

Sűrű egymásutánban következtek az értekezletek és ankétok a közélmezési minisztériumban, amelyeken a földművelésügyi minisztérium illetékes vezetőinek bevonásával tárgyalták a tejtermelés és tejellátás terén mutatkozó tüneteket. Ezek a tanácskozások nemcsak a helyzet javítását mozdították elő, hanem kihatással voltak a ma is érvényes rendeletekre, melyeknek alapját képezik. A közélmezési minisztérium végleges megszűnésével a földművelésügyi minisztériumra hárult át nemcsak a tejtermelés, hanem a tejellátás kérdése is.

A kötött forgalomról a szabadforgalomra való átmenet, bizonyos okvetlenül szükséges korlátozásokat vont magával a tejellátás terén. A kiadott utasítások nem korlátozták a tejtermelést, vagy annak értékesítését, de gondos ellenőrzéssel kísérik a tej minőségét, a budapesti tejvállalatok üzemét és megfigyelés alatt tartják a tejárusüzletek árusítási eljárásait. Előzetes vizsgálatokhoz kötik azokat az üzleteket, amelyek tejet óhajtanak

árusítani és csak az alkalmasnak minősített boltokban engedik meg a tej szabad árusítását. A Központi Tejhivatal ellenőrei az árusításra kerülő tej minőségét megvizsgálják, gyanus esetekben mintákat vesznek, melyek vizsgálatra a főváros Vegyészeti Intézetének bocsátatnak rendelkezésére. A hamisított tej árusítói ellen a hivatal megindítja a kihágási eljárást. A főváros tejhivatala adja ki most is a tejszállításra jogosító »arcképes jogosítvány«-t azon termelők részére, akik tejtermelésüket közvetlenül megrendelőikhez akarják behozni. Nagytermelők és vidéki tejüzemesek részben saját üzleteikben, részben az engedélyezett fűszeres stb. üzletben árusíthatják tejkészleteiket.

Az 1921. év közepén megindult szabad tejkereskedelmet a Tanács tehát gondos előrelátással készítette elő. Tekintettel arra, hogy a napi tej-mennyiség — 86.000 liter tej — az egymillió főnyi lakosságnak fejenként csak 0.09 liter tejet jelentett, a tejigazolványokat tovább is fenntartotta és kiadatta. Így a közönség védelemre szoruló részének tejszükségletét a Tanács továbbra is biztosíthatta. A tejigazolványok mellett azonban megengedte a tej szabad árusítását is abban az esetben, ha több tej fölött rendelkezett az árus, mint amennyi az igazolványosok részére le volt foglalva.

Mivel a kizárólagosan tejigazolványok ellenében való árusítás idejében az egész főváros területén átlag 260 üzletben folyt a tejárusítás, most a szabadkereskedelem felé irányuló törekvésnél a Tanács hozzájárult azon kívánsághoz, hogy a tejárusító üzletek szaporíttassanak. Ezekkel kapcsolatban azonban biztosította magának a Tanács továbbra is mindazon kérdésekben a rendelkezési jogát, amelyek a főváros lakosságainak érdekeit érintették. A végrehajtásra ezentúl is a Központi Tejhivatal nyert megbízatást.

1921 október 4-én a tejhivatal előterjesztésére kiadta a Tanács 3259/1921—VIII. számú rendelkezését, amely a földművelésügyi minisztérium 4396/1921. számú rendeletével tovább is hatályban tartott 4090/1921. M. E. számú rendelet 3. §-a alapján utasította az összes budapesti tejvállalatokat, hogy mindazon üzleteket, amelyek szabad tejárusítással óhajtanak foglalkozni, előzetes vizsgálat céljából tartoznak a tejhivatalnál bejelenteni és a tejárusítást csak a Központi Tejhivatal engedélyének kézhezvételétől kezdhetik meg. Egyben utasította a Tanács a Központi Tejhivatalt, hogy az engedélyezett szabad tejárusítási üzletekben közegeivel állandóan vizsgálatot tartson. Később a mintavételekkel is a tejhivatal ellenőrei bizattak meg. Tejárusítási engedélyeket csak azon az üzletek részére állít ki a tejhivatal, amelyeket az előzetes vizsgálat alkalmával úgy tisztasági, mint rendészeti és közegészségi szempontokból megfelelőnek talál.

Ugyancsak a főváros közönségének érdekeit szolgálja a Tanácsnak 112.170/1922. számú határozata. Ennek tárgya: Intézkedés a főváros területén forgalomba hozott tej egyöntetű ellenőrzésére. Elrendeli a Tanács, hogy a kerületi vásárfelügyelők és közegeik is kövessék a Központi Tejhivatalnak 36.529/1921. szám alatt kiadott rendeletében

foglaltakat. Az arcképes tejszállító jogosítványosok figyelemmel kísérése, a tejárusítóhelyeik kijelölése, a tejraziák lebonyolítása, a lefoglalt tej körüli eljárások, a hamisított tejet szállító egyének ellen indítandó kihágási eljárások, az engedélyezett tejvállalatok tejkezelésére vonatkozó utasítások vannak az említett rendeletben körvonalozva.

Az arcképes jogosítványok megszerzésére és kiadására vonatkozó tanácsi intézkedések legutoljára az 1926. évi július 22-én kiadott, 89.566/1926. számú rendelkezésben vannak lefektetve.

A szabad tejkereskedelem tehát már évek óta fennáll a fővárosban, természetesen a nélkül, hogy a hatóság köteles gondosságát, a forgalom figyelemmel kísérését és az e téren szükséges intézkedéseket elmulasztaná.

Budapest háború utáni tejforgalmának statisztikai adatai.

Az alábbiakban a főváros háború utáni tejforgalmát és tejfogyasztását számszerű adatok segítségével mutatjuk be. Míg a háborút megelőző időszakra nézve alig, illetve a legtöbb kérdésben egyáltalán nem állott rendelkezésre statisztikai anyag, addig a tejhivatal munkássága folytán a közelmúlt évek viszonyait statisztikai alapon is figyelemmel tudjuk kísélni.

Először a tejvállalatok forgalmának alakulását tekintjük át az 1921. évtől kezdve.

A fővárosi tejvállalatok forgalma a háború utáni években.

Év	Beérkezett tejmennyiség nettó ¹⁾	Forgalomba került literben	%-ban	Feldolgoztatott literben	%-ban
1921.....	36,569.704	29,540.962	80·8	7,028.742	19·2
1922.....	44,313.712	37,088.455	83·6	7,225.257	16·4
1923.....	45,526.801	39,790.352	87·4	5,736.449	12·6
1924.....	55,109.127	47,364.505	86·0	7,744.622	14·0
1925.....	74,662.515	65,899.234	88·3	8,763.281	11·7
1926.....	93,363.944	82,945.200	88·9	10,418.744	11·1
1927.....	106,638.412	93,876.226	88·1	12,762.186	11·9
1928.....	117,816.183	105,181.267	89·3	12,634.916	10·7
1929.....	126,887.530	112,689.428	88·8	14,198.102	11·2
1930.....	126,051.201	105,456.848	83·7	20,594.353	16·3
1931.....	113,909.998	96,912.885	85·1	16,997.113	14·9

Ezen adatokból kitűnik, hogy a Budapestre szállított tejmennyiség évről-évre állandóan növekedett. Az 1928. évi felhozatal már több, mint háromszorosát képezi az 1921. évinek, ami a főváros tejellátásának jelentékeny javulásáról tesz tanúságot. A beszállított tej mennyiségéből közel 90% közvetlen fogyasztásra szolgált, míg a feldolgozásra kerülő mennyiség az 1925. évtől, tehát a normálisnak mondható viszonyok helyreállításától kezdve, a 10%-ot nem sokkal haladja meg. A korábbi években jelentékenyen nagyobb volt a feldolgozásra került tej hányada, vagyis a tejszállítás növekedése nagyrészt a közvetlen fogyasztás emelkedését eredményezte.

Az eddig ismertett adatok a budapesti tejvállalatokhoz érkezett tejszállítványokat tüntetik fel. Ezenkívül a termelők jogosítvánnyal köz-

¹⁾ Édes és savanyú tej együtt.

vetlen vásárlóikhoz az 1922—1928. évek alatt következő mennyiségben hoztak be tejet:

1922. évben	8,529.320 litert	1927. évben	22,279.865 litert
1923. «	14,278.155 «	1928. «	20,259.656 «
1924. «	17,069.670 «	1929. «	19,852.413 «
1925. «	20,965.857 «	1930. «	21,633.842 «
1926. «	19,401.960 «	1931. «	25,416.101 «

Ezek az adatok úgy a nagy- és kistermelők, mint a vidéki tejüzemek behozatalát tartalmazzák. Érdeklődésre tarthat számot, hogy a termelők közvetlen behozatala milyen szerepet játszik Budapest egész tejellátásában. A kérdés megvilágítására szolgálnak alábbi adataink, melyek szerint a főváros összes felhozatalának

1922-ben	16·1%-a	1927-ben	17·3%-a
1923-ban	23·9%-a	1928-ban	14·7%-a
1924-ben	23·6%-a	1929-ben	13·5%-a
1925-ben	21·9%-a	1930-ban	14·6%-a
1926-ban	17·2%-a	1931-ben	18·2%-a

származott közvetlen behozatalból. Ennek is túlnyomó részét a kis- és nagytermelők szállítmányai alkotják, melyek 1931-ben az összes tejbehozatalnak 12·8%-át érték el. Adataink szerint tehát a tejellátásnak e primitív formája tekintélyes szerepet játszik Budapesten. Különösen magasaknak látszanak a fenti arányszámok, ha azokat a külföldi viszonyokkal állítjuk szembe. Az 1926. évi német statisztikai adatgyűjtés szerint — melyet Melly József dr. ismertetett magyar nyelven¹⁾ — 68, ötvenezer lakosnál népesebb német városokban a tejfogyasztásnak átlagosan csak 8·7%-a származott közvetlen termelők behozatalából. *Budapest tejellátásának egy jellemző vonása tehát, hogy a kistermelők lényeges szerepet játszanak.* Megállapítható azonban, hogy *az utóbbi években a behozatalnak ez a formája erősen csökkenő irányzatot mutat.* Az 1923. évi 23·9 százalékkal szemben, 1930-ban már csak 14·7% jutott ezen az úton a fővárosba, bár a következő esztendő 18·2%-os aránnyal ismét emelkedést mutat.

Következő adataink az egy napra, továbbá a naponként egy lakosra eső átlagos fogyasztás fejlődését tárják elénk.

A budapesti tejvállalatok tejfelhozatalának napi átlaga.

Év	Tejfelhozatal napi átlaga ²⁾	
	összesen	egy főre
1913.....	304.753	0·32
1916.....	164.717	0·17
1917.....	109.509	0·11
1918.....	91.615	0·09
1919.....	49.895	0·05

¹⁾ Dr. Melly József: A német városok tejfogyasztása. Városi Szemle 1929. évi 3. szám 623. oldal.

²⁾ Édes és savanyú tej bruttó mennyisége.

Év	Tejfelhozatal napi átlaga ¹⁾	
	összesen	egy főre
1920.....	64.843	0·07
1921.....	86.136	0·09
1922.....	107.959	0·12
1923.....	111.239	0·12
1924.....	150.231	0·16
1925.....	209.506	0·22
1926.....	260.802	0·27
1927.....	297.966	0·31
1928.....	327.999	0·33
1929.....	355.008	0·36
1930.....	352.479	0·35
1931.....	318.619	0·32

Adataink közül különösen a naponként egy főre eső felhozatait bemutató számok beszédesek. Élénken szemléltetik azt a mélypontot, hová e nehéz időkben a fogyasztás lesüllyedt. Az 1919. évi 0·05 literes napi fejadag egyhatod részét sem képezi az 1913. évi mennyiségnek. A békés viszonyok visszatértével lassan bár, de fokozatosan emelkedik a főváros rendelkezésére álló tejmenyiség is, mely az 1927. évben már csaknem eléri, sőt 1928-ban 0·34 literes napi mennyiséggel meg is haladja a békebeli színvonalat.

A most ismertetett adatok csak a tejvállalatok által szállított tejmenyiséget tartalmazzák, mert a háborúelőtti és alatti időre csak ezek állanak rendelkezésre. A legutóbbi évekre vonatkozólag azonban a tényleges tejfogyasztás adatait is bemutathatjuk. Ennél a kérdésnél a tejvállalatok felhozatalából a feldolgozásra kerülő mennyiség levonásba került, viszont hozzá kellett számítani a jogosítvánnyal rendelkező közvetlen termelők által felhozott mennyiséget.

Budapest lakosságának tejfogyasztása.

(A tejvállalatok által forgalomba hozott mennyiség és a termelők közvetlen behozatala együtt.)

Év	Évi összes mennyiség ezer liter	Napi átlagos mennyiség	
		összesen	egy főre literekben
1922.....	45.618	124.980	0·13
1923.....	54.069	148.133	0·16
1924.....	64.434	176.532	0·19
1925.....	86.865	237.987	0·25
1926.....	102.347	280.403	0·29
1927.....	116.156	318.235	0·33
1928.....	125.441	343.522	0·35
1929.....	132.542	363.128	0·37
1930.....	127.091	348.194	0·35
1931.....	122.329	335.148	0·33

A tényleges tejfogyasztás általában párhuzamosan fejlődik az előző táblán bemutatott fejadaggal és állandóan körülbelül 10 százalékkal múlja felül azt.

Végül a külföldi városok tejfogyasztását hasonlítjuk össze a budapesti viszonyokkal. A német városok adatai Melly József dr. fentebb említett dolgozatából származnak.

¹⁾ Édes és savanyú tej bruttó mennyisége.

Néhány nagyváros fejenkinti tejfogyasztása.

	Lélekszám	Napi átlagos tejfogyasztás		csökkenés(—) vagy emelkedés(+)
	1926.	összesen 1926.	egy főre 1913.	1926.
Budapest	964.386	260.682	0·32	0·27 — 0·05
Wien	1,867.159	748.243	0·41	0·40 — 0·01
Berlin	4,038.000	1,000.000	0·25	0·25 —
Hamburg	1,079.126	430.000	0·33	0·43 + 0·10
Köln	711.585	180.000	0·33	0·25 — 0·08
München	681.000	240.000	0·42	0·35 — 0·07
Leipzig	679.322	135.000	0·25	0·25 —
Dresden	619.150	140.000	0·24	0·22 — 0·02
Breslau	555.200	110.000	0·28	0·20 — 0·08

Fenti adatok Wiennel és az ötszázezernél nagyobb lélekszámmal bíró német nagyvárosokkal teszik lehetővé az összehasonlítást. Sajnos, az adatok az 1926. évre vonatkoznak, amikor pedig a budapesti tanúságok szerint a tejellátás még korántsem tért vissza zavartalan keretei közé. Tekintetbe kell még vennünk, hogy az 1913. évvel való összehasonlíthatóság érdekében Budapestre nézve csak a tejvállalatok adatai szerepelnek, melyeknél a valóságos fogyasztás kb. 10%-kal nagyobb.

A fejenkinti tejfogyasztás a nagyvárosokban általában 0·20 és 0·40 liter között váltakozik. Bár Budapest az alsó határhoz áll közelebb, a fogyasztás nemzetközi viszonylatban még sem mondható túlságosan kedvezőtlennek, mert a német városok többsége a budapesti viszonyokhoz hasonló. Németországra nézve rendelkezésünkre állanak 79 város tejfogyasztási adatai, melyek szerint ott átlagosan 1913-ban 0·28, 1926-ban 0·26 liter tej jutott egy főre. Eszerint a németországi átlagos viszonyok tehát nem haladják meg Budapest tejfogyasztását. Jelentékenyen magasabb viszont a fejenkénti tejadag Hamburgon kívül a közeli Wienben is.

Fenti táblázat a békebeli állapottal szemben mutatkozó hanyatlást is bemutatja. Itt megállapítható, hogy a rendkívüli idők által okozott visszaesés Budapesten igen jelentékeny volt és jóval felülmulta úgy a Wienben, mint a 79 német város átlagában mutatkozó hanyatlás mérvét.

Mínthogy nagy érdeklődésre tarthat számot az a kérdés, hogy Budapest tejellátása milyen helyzetben van a külföldi viszonyok távlatából nézve, azért nem lesz felesleges a részletesebb adatok közzététele sem. Ebből a célból a 59. és 60. oldalakon táblázatos formában közöljük a német nagyvárosok tejügyének jellemzőbb adatait.

Budapest tejforrásai.

Képletesen tejforrásoknak mondhatók azok a helységek, amelyekből a főváros közönsége részére tej érkezik. A következő táblázatok (61. oldal) az 1927. október és 1928. december hónapokra vonatkozólag tartalmazzák az adatokat. Az 1927. október havi tejfelhozatal adatait kilométerekben mért távolságok szerint az 1928. decemberi kimutatásban föltüntetett mennyiségeket pedig vármegyék szerint osztályozva mutatjuk be.

A német városok tejellátása, 1913—1926.

Megnevezés	Népesség		Behozott tejmennyiség		Fogyasztott tejmennyiség				Növekedés (+) Csökkenés (-)
			1913	1926	összesen		egy főre		
	1913	1926			1913	1926			
							1913	1925	
l i t e r									
Aachen	160.407	155.690	37.000	34.000	50.000	45.000	0.31	0.30	— 0.01
Altona	184.440	186.299	—	45.026	—	43.859	—	0.24	—
Augsburg	151.120	165.522	47.600	52.607	63.201	50.683	0.42	0.30	— 0.12
Barmen	171.200	187.950	45.000	35.000	40.000	32.000	0.23	0.17	— 0.06
Berlin	3,972.000	4,038.000	850.000	850.000	1,000.000	1,000.000	0.25	0.25	—
Bielefeld	82.600	83.700	24.000	37.000	22.000	34.000	0.27	0.38	+ 0.11
Bochum	143.000	157.000	25.000	40.000	30.000	43.000	0.20	0.20	—
Bonn	89.600	90.500	13.500	16.800	18.000	20.000	0.20	0.22	+ 0.02
Braunschweig	145.671	146.167	—	47.400	—	42.400	—	0.29	—
Bremen	261.416	296.031	46.000	52.000	50.050	52.650	0.19	0.18	— 0.01
Breslau	539.605	555.200	137.945	100.613	150.000	110.000	0.28	0.20	— 0.08
Buer	84.000	102.000	8.000	15.000	8.500	16.000	0.10	0.15	+ 0.05
Chemnitz	315.000	331.500	73.000	66.390	74.000	67.600	0.24	0.20	— 0.04
Darmstadt	86.420	89.465	33.000	30.000	33.000	30.000	0.38	0.33	— 0.05
Dortmund	240.000	325.000	60.000	68.000	60.000	65.000	0.27	0.20	— 0.07
Dresden	561.500	619.150	150.000	150.000	120.000	140.000	0.24	0.22	— 0.02
Duisburg	249.073	273.240	68.500	63.000	60.000	65.500	0.24	0.24	—
Düsseldorf	402.000	430.000	130.000	120.000	110.000	105.000	0.28	0.25	— 0.03
Elberfeld	169.500	167.710	42.260	53.350	50.307	61.238	0.30	0.37	+ 0.07
Erfurt	123.548	134.973	40.000	31.700	38.000	29.695	0.33	0.25	— 0.08
Essen	410.214	466.088	150.000	112.000	—	115.000	—	0.25	—
Frankfurt a. M.	440.000	470.000	—	150.000	—	145.000	—	0.32	—
Freiburg i. Br.	87.550	90.475	39.702	34.536	45.000	39.000	0.55	0.43	— 0.12
Gelsenkirchen	176.940	205.235	44.000	42.000	46.000	42.500	0.23	0.20	— 0.03
Görlitz	85.000	90.000	16.000	17.000	13.000	15.500	0.15	0.17	+ 0.02
Hagen	94.000	99.000	22.000	32.000	25.000	30.500	0.25	0.33	+ 0.08
Halle	190.043	193.877	42.000	45.700	44.000	48.000	0.23	0.25	+ 0.02
Hameln	114.812	125.080	28.000	24.238	28.700	25.000	0.25	0.20	— 0.05
Hamburg	1,030.983	1,079.126	420.000	420.000	350.000	430.000	0.33	0.43	+ 0.10
Hannover	404.000	422.435	120.600	100.000	124.000	105.000	0.30	0.25	— 0.05
Karlsruhe	139.830	149.350	41.000	49.000	44.000	47.000	0.32	0.32	—
Kassel	156.400	170.000	60.000	40.000	60.000	40.000	0.33	0.25	— 0.08
Kiel	220.183	215.769	55.000	70.000	25.000	55.000	0.11	0.25	+ 0.14
Köln	544.400	711.585	—	180.000	180.000	180.000	0.33	0.25	— 0.08
Königsberg	262.326	280.359	104.208	90.248	115.200	90.500	0.44	0.32	— 0.12
Kreefeld	130.000	130.000	42.000	45.000	35.000	34.000	0.25	0.25	—
Leipzig	615.800	679.322	150.000	150.000	140.000	135.000	0.25	0.25	—
Ludwigshafen a. R.	93.978	102.473	34.000	29.582	35.600	30.000	0.38	0.29	— 0.09
Lübeck	114.452	121.725	38.000	43.000	34.000	37.000	0.30	0.30	—
Magdeburg	291.637	293.462	65.000	55.000	60.000	55.000	0.26	0.19	— 0.07
Mainz	121.600	109.300	42.000	32.000	42.000	32.000	0.34	0.29	— 0.05
Mannheim	221.000	248.000	79.800	81.000	80.500	82.300	0.36	0.33	— 0.03
Mülheim (Ruhr)	121.200	127.195	16.600	30.000	27.600	30.000	0.23	0.25	+ 0.02
München	630.000	681.000	260.000	235.000	269.000	240.000	0.42	0.35	— 0.07
München-Gladbach	69.649 ¹⁾	116.687	19.200	15.250	18.000	25.000	0.25	0.21	— 0.04
Münster	96.327	108.210	26.000	30.000	26.000	30.000	0.27	0.27	—
Nürnberg	359.220	392.400	135.000	160.260	120.000	139.400	0.33	0.35	+ 0.02
Oberhausen	97.349	106.370	32.500	27.000	27.500	27.500	0.28	0.27	— 0.01
Offenbach a. M.	80.000	79.000	16.000	21.500	16.000	20.500	0.20	0.26	+ 0.06
Plauen	126.000	112.000	40.000	35.000	35.000	30.000	0.25	0.25	—
Saarbrücken	110.559	125.205	30.000	34.500	30.000	34.500	0.27	0.28	+ 0.01
Stettin	246.692	254.310	55.800	52.820	69.100	43.300	0.28	0.17	— 0.11
Stuttgart	286.218	343.006	140.000	135.000	137.500	120.000	0.50	0.33	— 0.17
Wanne-Eickel	92.610	89.832	12.000	16.000	15.000	17.000	0.16	0.19	+ 0.03
Wiesbaden	105.946	106.529	—	29.000	35.000	25.000	0.34	0.24	— 0.10
Würzburg	89.971	89.910	32.000	23.800	34.500	20.500	0.38	0.23	— 0.15

1) A népesség erős megnövekedése a város területgyarapodása következtében állott elő.

Tejkereskedők száma és tejárak a német városokban, 1913—1926.

Megnevezés	Tejkiskereskedők száma			Tejárak literenként pengőfillérben			
	összesen		1000 lakóra	Teljes tej			
				üzletben		házhoz szállítva	
	1913	19-6	1926	1926 júl. 1.	1927 márc. 31.	1926 júl. 1.	1927 márc. 31.
Aachen	95	230	1-48	35	41	35	41
Altona	—	254	1-36	35	38	38	41
Angsburg	176	160	0-97	41	43	41	43
Barmen	—	—	—	33	38	35	41
Berlin	4.000	4.600	1-14	35	38	42	45
Bielefeld	80	120	1-35	30	35	30	35
Bochum	170	20	0-45	—	—	34	41
Bonn	58	64	0-71	37	38	39	41
Braunschweig	—	377	2-58	39	39	39	39
Bremen	—	213	0-72	36	36	38	—
Breslau	¹⁾ 1.778	824	1-48	34	34	—	—
Buer	—	90	0-88	—	—	37	41
Chemnitz	250	300	0-91	44	43	46	46
Darmstadt	—	116	1-30	—	—	44	43
Dortmund	—	190	0-59	33	38	—	41
Dresden	1.100	689	1-11	38	42	42	46
Duisburg	—	158	0-58	—	—	35	39
Düsseldorf	—	400	0-93	35	38	38	41
Elberfeld	—	²⁾ —	—	33	38	35	41
Erfurt	—	103	0-76	—	—	—	—
Essen	—	316	0-68	33	38	35	41
Frankfurt a. M.	—	400	0-85	41	41	44	43
Freiburg i. Br.	165	129	1-43	—	—	41	41
Geisenkirchen	130	130	0-63	35	38	38	41
Görlitz	—	230	2-56	30	32	33	35
Hagen	150	160	1-62	33	38	35	41
Halle	180	215	1-11	41	41	44	43
Hameln	110	52	0-42	35	39	—	—
Hamburg	—	1.165	1-08	35	38	38	41
Hannover	—	300	0-71	35	38	35	38
Karlsruhe	280	135	0-90	44	43	44	43
Kassel	—	195	1-15	35	32	39	37
Kiel	—	490	2-27	35	38	—	—
Köln	—	800	1-12	37	39	39	42
Königsberg	421	429	1-53	25	30	25	30
Krefeld	350	120	0-92	35	39	35	39
Leipzig	1.567	663	0-98	39	43	42	46
Ludwigshafen a. R.	177	116	1-13	44	45	44	45
Lübeck	65	57	0-47	33	38	33	38
Magdeburg	600	105	0-36	38	41	38	41
Mainz	190	110	1-01	44	41	44	41
Mannheim	471	183	0-74	42	43	—	—
Mülheim (Ruhr)	153	95	0-75	—	—	33	38
München	1.440	1.197	1-76	41	43	44	46
München-Gladbach	80	120	1-03	34	37	35	38
Münster	—	150	1-39	30	35	33	38
Nürnberg	1.500	460	1-17	38	43	38	43
Oberhausen	—	67	0-63	—	—	35	38
Offenbach a. M.	—	67	0-85	41	41	44	43
Plauen	—	200	1-79	44	42	46	46
Saarbrücken	—	200	1-60	—	—	—	—
Stettin	256	232	0-91	33	35	33	35
Stuttgart	—	350	1-02	41	42	41	42
Wanne-Eickel	75	50	0-56	—	—	—	—
Wiesbaden	—	180	1-69	44	41	46	43
Würzburg	—	170	1-89	39	39	41	41

¹⁾ Az adatok az 1909. évre vonatkoznak.²⁾ Rendelkezésre álló adatok : 87 önálló tejkereskedő, 38 tej- és tejtermékeket árusító helyiség és 280 palacktejárusító helyiség.

Mindezeket megelőzőleg elsősorban a fővárosi tehéntartókra vonatkozó adatokat tekintjük át. Nem mintha nagy jelentőségük volna a főváros tejellátásában, hiszen a főváros területi viszonyai nem igen kedvezőek a tehéntartásra. Mégis első helyre vesszük azért, mivel a helyi termelés eredményeit tüntetik fel.

Budapesten az elüljárósági nyilvántartások szerint (az 1928. év őszén) 734 tehéntartónak 2177 tehene volt, amelyek összesen kb. napi 17.500 liter tejet adnak.

Kerületek szerinti részletezésben a következő képet kapjuk :

a X. kerületben van		1.167	tehén
az I.	«	«	 301 «
III.	«	«	 198 «
VI.	«	«	 157 «
VIII.	«	«	 135 «
VII.	«	«	 87 «
IX.	«	«	 68 «
II.	«	«	 52 «
V.	«	«	 12 «
IV.	«	«	 — «

Ezekről a tehenektől fejt tejet a tehéntartók csak nagyon kis mennyiségben szállítják házhoz. Vásárlóik 80%-a maga viszi el a tejet közvetlenül az istállótól, de ez a tejmenyiség is a Központi Tejhivatal ellenőrzése alatt áll.

Fölötte érdekesek azok a számadatok, amelyek az ország minden részéből érkező tejmenyiséget tárják elénk.

Az 1927. október haváról összeállított napi átlagok, tisztán *kilométeres* beosztással nyújtanak tájékoztatást a tej származási helyéről. A 348 községnek névszerinti felsorolása is érdekelné az olvasót, de annak leközlése túl sok helyet foglalna el, miért is mellőztük.

Távolsági övezetek szerint érkezett tehát a budapesti tejvállalatokhoz :

1— 20 km távolságból 17 községből		13.219 liter
20— 30 «	«	21 « 13.307 «
30— 40 «	«	17 « 13.024 «
40— 50 «	«	28 « 12.529 «
50— 60 «	«	17 « 14.869 «
60— 70 «	«	19 « 21.847 «
70— 80 «	«	26 « 13.885 «
80— 90 «	«	26 « 19.418 «
90—100 «	«	23 « 12.468 «
100—110 «	«	15 « 8.622 «
110—120 «	«	17 « 9.550 «
120—130 «	«	17 « 9.651 «

130—140 km távolságból	13 községből	8.215 liter
140—150 „	17 „	9.367 „
150—160 „	11 „	18.786 „
160—170 „	3 „	1.475 „
170—180 „	12 „	5.717 „
180—190 „	6 „	15.210 „
190—200 „	9 „	26.746 „
200—210 „	8 „	21.140 „
210—220 „	7 „	10.670 „
220—230 „	7 „	24.323 „
230—240 „	2 „	860 „
240—250 „	1 „	175 „
250—260 „	3 „	1.510 „
260—270 „	2 „	2.315 „
270—280 „	3 „	2.998 „
280—290 „	1 „	1.750 „
348 községből		314.646 liter

Vármegyék szerint feltüntetve az adatokat, érkezett az 1928. évi december hóban :

1. Fejér vm.	54 községből	73.401 liter
2. Pest-Pilis Solt-Kiskun vm.	61 „	46.583 „
3. Tolna vm.	26 „	41.766 „
4. Veszprém mv.	18 „	33.026 „
5. Somogy vm.	27 „	30.613 „
6. Heves vm.	19 „	29.306 „
7. Nógrád és Hont kee. vm. ¹⁾	18 „	16.314 „
8. Zala vm.	10 „	13.737 „
9. Győr, Moson és Pozsony kee. vm. ¹⁾	11 „	11.754 „
10. Sopron vm.	6 „	10.193 „
11. Jász-Nagykún-Szolnok vm.	13 „	6.430 „
12. Komárom és Esztergom kee. vm. ¹⁾	11 „	5.348 „
13. Bihar vm.	1 „	3.615 „
14. Baranya vm.	2 „	2.516 „
15. Zemplén vm.	3 „	1.545 „
16. Bács-Bodrog vm.	2 „	1.340 „
17. Békés vm.	1 „	973 „
18. Borsod, Gömör és Kishont kee. vm. ¹⁾	5 „	709 „
19. Vas vm.	2 „	576 „
20. Csongrád vm.	1 „	185 „
21. Cseh-Szlovákiához csatolt terület	1 „	250 „
292 községből		330.180 liter

¹⁾ Közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék.

A fővárostól kisebb távolságra eső területsávok adatai egyenletesen nagymennyiségű tejfelhozatalról tanuskodnak. A távolsági övezetek szerint részletezett adatok azonban meggyőznek arról, hogy *Budapest nemcsak közelebb fekvő községek, hanem a távolabbi vidékek tejtermelésének is fogyasztópiacát képezi*. Igaz, hogy 100 km-től kezdődőleg a tejfelhozatal általában alászáll és csak kivételesen emelkedik magasabb színvonalra, de viszont a 190—230 kilométer távolságra eső területek igen magas számadatokkal tűnnek ki, e vidékek intenzív tejkultúrájáról tanuskodva.

Vármegyek szerint tekintve e kérdést, nem a fővárost körülövező Pest-megye az, — mint első pillanatra várható volna — mely a tejfelhozatal kérdésében a vezető szerepet viszi. *A tejszállításra berendezkedett községek száma tekintetében valóban Pestmegye az első, a szállított tej mennyisége szempontjából azonban csak Fejérmegye után következik*. E két legfontosabb tejszállító vármegyén a főváros tejfelhozatalának 22, illetve 14%-át fedezi. Ezután Tolna, Veszprém, Somogy vármegyek sorakoznak, vagyis a főváros tejellátása terén a Dunántúl szerepe kimagasló. Ebben az országrészben általában valamennyi vármegye számottevő mennyiséggel tűnik ki. A Dunáninnen — Pestmegyén kívül — egyedül Hont és Heves vármegye tejszállítása tűnik ki, ez utóbbié azonban feltűnően magas és az összes Budapestre szállított mennyiség 9%-át képviseli. Az ország keleti részei a tejellátás szempontjából nem jönnek számba.

Amikor a főváros részére érkező tejmenyiségeket származási helyük szerint végigtekintjük, feltűnik, hogy egy teljesen jelentéktelen töredék kivételével az egész tejmenyiség Csonka-Magyarország területéről származik. A trianoni határokon túl levő területek tehát teljesen kikapcsolódtak a főváros tejellátásából.

A veszteség nagyságának megítélésére ideiktatjuk, hogy az ország megcsonkítása folytán *rét és legelőből* határainkon kívül maradt 10,305.000 kat. holdból 7,398.000 kat. hold és csupán 2,907.000, azaz 28·4% maradt a jelenlegi területen. A 6,184.000 darab szarvasmarhából elveszett 4,027.000 és csak 2,157.000, azaz 34·9% maradt a mai területen. A tejszövetkezetek számának 43·2%-a vészett el az országcsonkítás következtében.

A szomorú adatok minden bővebb kommentárt feleslegessé tesznek. A számadatok mérlegelésénél azonban mindenesetre figyelembe veendő az a körülmény, hogy a fővárostól való távolság növekvésével a felérkező tejszállítmányok mennyisége természetsszerűleg egyébként is csökkenő tendenciát mutat.

A budapesti tejvállalatok.

A budapesti tejvállalatok sorában az évek folyamán nagy változások következtek be. A változások okát részben hatósági rendelkezések, részben a gazdasági körülmények adják.

A háború kitörésének idejében, mint már fentebb említettük, 37 tejüzem (tejnagykereskedő) volt a főváros területén. Ezek közül a főváros tanácsa 1917. év december végén 17 vállalatot megszüntetett. Az 1919. évben a »Népbiztosság« a meglevő 20 vállalatot társulásra kényszerítette és beosztotta őket az akkori *Budapesti Központi Tejcsarnokhoz* és a *Budapesti Általános Tejcsarnokhoz*, mely utóbbi a fuzió után a Budapesti Tejkereskedelmi r.-t. címet vette föl.

Előre kell bocsátanunk, hogy tejüzemek nyitása mindenkor külön engedélyhez volt kötve. Kezdetben a földművelésügyi minisztérium adta meg az engedélyt, a főváros illetékes hatóságainak bevonásával végzett vizsgálatok alapján.

1925. évi július hó 28-án jelent meg a földművelésügyi miniszter nagyjelentőségű 19.000/1925. számú rendelete, amely 44 pontban állapítja meg a legszélesebb gondossággal azokat a feltételeket, melyeket a tejüzemek felállításánál és berendezésénél megkövetel. Azóta a tejcsarnokot, tejgyűjtőtelepet, tejkereskedelmi vállalatot *iparendélyhez* köti a kormány és megköveteli, hogy minden tejvállalatnak képesített üzemvezetője legyen. A rendelet 1925. évi október hó 1-én lépett életbe.

A földművelésügyi minisztérium 3600/1921. számú rendelete alapján eddig az időpontig kiadott üzemengedélyek 60 nap alatt voltak kicserélendők az említett tejiparendélyekkel. Az országos jelentőségű rendelettel bővebben külön szakaszban kell foglalkoznunk. Ehelyütt csak annak a körülménynek felemlítése szükséges, hogy a 19.000/1925. számú rendelet kibocsátása óta Budapesten a kerületi elüljáróságok adják a tejiparendélyeket.

Alábbiakban az 1928. december havában fennállott tejvállalatokat soroljuk fel és egyuttal az alapítás idejét és a tejfiókok, valamint az engedélyezett tejárusüzletek számát is feltüntetjük.

1. *Budapesti Központi Általános Tejcsarnok r.-t.* (1926 május 1.) 222 saját tejfiók és 793 tejárusüzlet. (Keletkezése: 1883-ban alakult a Központi Tejcsarnok, mint szövetkezet, mely cégét 1916-ban részvénytársasággá változtatta. A Budapesti Általános Tejcsarnok 1911-ben alakult meg és 1919-ben vette fel a Budapesti Tejkereskedelmi r.-t. címet. Ezek egyesüléséből keletkezett 1926 május 1-én a Budapesti Központi Általános Tejcsarnok r.-t.)

2. *Magyar Tej- és Tejtermékforgalmi r.-t.* (1920 május 1.) 17 saját tejfiók, 240 tejárus üzlet.

3. *Fővárosi Tejüzem r.-t.* (1920. november 16.) 65 saját tejfiók és 227 tejárus üzlet.
4. *Orbán József* tejnagykereskedő (1922. augusztus 15.) 26 tejárus üzlet.
5. *Egyesült Tejkereskedelmi r.-t.* (1922. október 15.) 1 saját tejfiók és 109 tejárus üzlet.
6. *Budapesti Korona Tejcsarnok r.-t.* (1922. december 16.) 10 saját tejfiók és 168 tejárus üzlet.
7. *Tejtermelő és Ipari r.-t.* (1923. január 1.) 5 saját tejfiók és 92 tejárus üzlet.
8. *Pannónia Tejkereskedelmi r.-t.* (1923. május 1.) 14 saját tejfiók és 139 tejárus üzlet.
9. *Wittmann Antal* tejnagykereskedő (1923. július 1.) 1 saját tejfiók és 28 tejárus üzlet.
10. *Tejértékesítő és Tejgazdasági r.-t.* (1924. szeptember 11.) 147 tejárus üzlet.
11. *Horváth István és Fiai* tejnagykereskedő (1925. március 1.) 1 saját tejfiók és 34 tejárus üzlet.
12. *Vitamin Tejipari Vállalat* (1925 június. 1.) 1 saját tejfiók és 89 tejárus üzlet.
13. *Sopron-, Győr- és Vas megyei Tejgazdasági r.-t.* (1925. augusztus 27.) 22 saját tejfiók és 193 tejárus üzlet.
14. *Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ* (1925. szeptember 5.) 63 saját tejfiók és 408 tejárus üzlet.
15. *Józsefvárosi Tej- és Tejterméküzem* (1925. december 2.) 3 saját tejfiók és 49 tejárus üzlet.
16. *Lurie Róbert és Társa* (1925. december 16.) 8 saját tejfiók és 49 tejárus üzlet.
17. *Centrum Tejüzem r.-t.* (1926. október 6.) 1 saját tejfiók és 42 tejárus üzlet.
18. *Sanus Tejüzem r.-t.* (1926. november 1.) 7 saját tejfiók és 58 tejárus üzlet.
19. *Turul Tejvállalat* (1927. április 6.) 1 saját tejfiók és 34 tejárus üzlet.
20. *Benedek Antal* (Hargita) (1927. szeptember 18.) 1 saját tejfiók és 27 tejárus üzlet.
21. *Orbán János és Fia* (1928. január 1.) 7 tejárus üzlet.
22. *Gróf Károlyi Imre tejüzeme* (1928. április 15.) 4 saját tejfiók és 64 tejárus üzlet.

A teljesség kedvéért megemlítjük még, hogy 1920. július 10-én megalakult a Magyar Gazdák (Gaea) Tejüzeme r.-t., amely 1927. június 1-ével beolvadt az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központba. 1925. augusztus 20-án alakult a Vasvármegyei Tejértékesítő r.-t., amely 1925. december 10-én szűnt meg.

Topográfiai szempontból említést érdemel, hogy a fennálló tejüzemek közül az I. kerületben 6, a III. kerületben 1, a VII. kerületben 5, a VIII. kerületben 9 és a IX. kerületben 1 üzem rendeztetett be.

A tejárusító üzletek engedélyezése és ellenőrzése.

A háborús évek folyamán az üzleteket, melyeknek száma átlag 300-on alul volt, a Központi Tejhivatal előzetes, alapos helyszíni szemle után jelölte ki. Ez az intézkedés megbízhatóság, tisztaság, hozzáférhetőség szempontjából történt és haladást jelentett a tejárusítással való foglalkozás tekintetében azokkal a viszonyokkal szemben, amelyek a háború előtt uralkodtak, amikor piszkos pincékben, fa- és szénárusítóhelyiségekben, sőt pálinkásüzletekben bonyolították le a tejárusítást.

Ennek előrebocsátásával érthetővé válik, hogy amikor 1921. év közepén a kormány a szabadkereskedelem útjára óhajtott áttérni, a főváros tanácsának alapos aggodalmai támadtak — és méltán — abban a tekintetben, hogy a nagy szabadságból szabadosság válik és a közönség érdekeit védelmező eredmények és előnyök ismét veszendőbe mennek.

A Központi Tejhivatal ekkor kötelességszerűen előterjesztést tett a Tanácsnak és javasolta, hogy a kivívott, jónak elismert intézkedések a szabadkereskedelmi rendszer mellett is továbbra, sőt fokozottabb mértékben fenntartatassanak. A tejhivatal álláspontját a Tanács mérlegelve az elért eredményeket magáévá tette és azok védelmére kiadta 1921. év október hó 4-én kelt 3529/1921—VIII. sz. rendelkezését.

Ezen rendelet értelmében felhívták az összes budapesti tejvállalatokat, hogy jelentsék be a Központi Tejhivatalnál mindazon üzleteket (fiókokat), melyekben tejet kívánnak árusítani. A tejhivatal az üzletvizsgálatok eredményéhez képest intézkedik és kiadja a hozzájárulást mindazokban az esetekben, amikor az üzletet megfelelőnek találta. Ezek a rendszabályok vonatkoztak azon vidéki tejtermelőkre és vidéki tejüzemesekre is, akik engedélyt kaptak tejüknek behozatalára. A tejhivatal nem szabja meg az üzletek napi tejmenyiségeit, a vállalatok annyit küldhetnek, amennyit az üzlet forgalmazni képes.

Az üzletek alkalmassága szempontjából eszközölt vizsgálatot a tejhivatal következő kijelölt normák szerint írja elő az ellenőröknek:

az üzlet legyen tágas és világos,
föltétlenül tiszta,
gyorsan romló, a tejre kihatással bíró anyag az üzletben nem tűrhető,
petróleum, olaj, festék, bűzös anyagok,
fa- és szén árusításával az üzlet ne foglalkozzék,
mély pincehelyiségek mellőzendők,
a helyiség ne legyen zsúfolt,

a helyiségben aludni vagy főzni nem szabad, pékfiókokban lisztet kimérni nem szabad, ha az üzletet tejárusításra akarják berendezni.

Az alkalmasnak minősített helyiségekben a tejárusítás megkezdhető, mielőtt az erre vonatkozó engedélyt a tejhivatal kiadta.

Az engedélyezéssel még nem merült ki a tejhivatal feladata, mert folytatólag következik a tej árusításának, kezelésének és minőségének állandó ellenőrzése, úgyhogy havonként legalább egyszer-kétszer a tejellenőr megjelenik az üzletben a tejárusítás ideje alatt. Átlag 4000 árusító üzletben havonként 5000 látogatás történik.

A látogatásnak ki kell terjednie a tejmintavételekre is minden olyan esetben, amikor a tej gyanúsnak mutatkozik. Ugyancsak kiterjed az ellenőrzés arra is, vajjon a tejárus a tejkimérés rendjéhez alkalmazkodik-e és milyen áron méri ki a tejet. A tejellenőrök minden észleletről jelentést tesznek a hivatalnak, melyhez képest a tejhivatal igazgatója megteszi a szükséges intézkedéseket.

A főváros tanácsa a tejkimérésre vonatkozó miniszteri rendeletet annak megjelenése után azonnal kinyomatta és minden tejárus üzletben figyelmeztetés és szigorú betartás végett elrendelte annak kifüggesztését. Ez a fontos rendelet következőképen szól:

»A székesfőváros tanácsa a földművelésügyi m. kir. miniszter úrnak 1923. évi augusztus 14-én kelt 67.326/1923. sz. rendelete alapján közhírré teszi, hogy a fogyasztóközönség részére történő tejkimérésnél (tejárusításnál) a következő rendszabályokat kell betartani:

1. Tej kimérésével foglalkozó üzemek (fiókok, kávémerések, fűszeres üzemek stb.) csak *függőzárral* (plomba), avagy más alkalmas zárral és a tej minőségére vonatkozólag előírt jelzéssel (lefőlözött tej, savanyútej stb.) ellátott edényekben (kannákban) levő tejet vehetnek át kimérésre.

2. A kimérésre szánt tejet tartalmazó edényekről (kannákról) az árat (plombát) csak *közvetlenül a kimérés előtt*, a vevőközönség jelenlétében szabad eltávolítani.

3. A tejet tartalmazó edények (kannák) — a tej minőségére vonatkozó jelzések szembetűnő feltüntetése mellett — *oly nyílt helyen tartandók*, ahol a vevőközönség a tej minőségi jelzését jól láthatja és a kimérés folyamatát szemmel tarthatja.

4. A különböző minőségű tejkészletek (teljes, lefőlözött, savanyútej) egymástól *elkülönítve tartandók*; amennyiben pedig az árusítás üzlethelyiségben történik, táblával jelölendő meg úgy a teljes, mint az egyéb minőségű tej kimérésének a helye.

5. Egyféle minőségű tejet tartalmazó kannákból (teljes tej, lefőlözött tej, stb.) a kimérés ideje alatt mindig *csak egy tartható fölbontra*.

6. A nyílt piacokon, vásárcsarnokokban árusított tej közvetlenül közelségében, amennyiben pedig a tejet üzlethelyiségben árusítják, akkor a tej kimérésének ideje alatt az üzletben *víz egyáltalában nem tartható.*»

A rendeletet a székesfőváros tanácsa 121.193/1923—VIII. szám alatt 1923 október 7-én adta ki.

Két rendelet a tej ügyének országos szabályozására.

Hiányos volna e tanulmány, ha nem ismertetné a földművelésügyi miniszter azon két rendeletét, amelyek az utolsó évtized tapasztalatait gondosan mérlegelve láttak napvilágot és kiterjednek az egész ország tej-

ügyének szabályozására. Megállapítható, hogy a földművelésügyi minisztérium ezen rendeletek megalkotásánál nem hagyta figyelmen kívül a főváros részéről rendelkezésére bocsátott adatokat és az eddigi tapasztalatok alapján előterjesztett javaslatokat sem.

A terjedelmes rendeleteket csak főbb vonásaiban, kivonatossan ismertetjük, de úgy, hogy az azokba való bepillantás teljes tájékozódást nyújtson.

A földművelésügyi minisztérium említett rendeletei közül az első 71.000/1924. F. M. szám alatt 1924 január 25-én jelent meg nagyatádi Szabó István miniszter aláírásával. Címe: »A m. kir. földművelésügyi minisztérium rendelete a tej forgalmának szabályozása tárgyában«. Életbe lépett 1924. évi március 1-én.

Öt fejezetre oszlik. Az I. fejezet (1—10. §.) megállapítja a különböző tejelnevezéseket, azoknak alkotórészeit és megkövetelhető kellékeit. Pontos körülírással jelzi az édestej, a lefölözött tej, a forralt tej, a pasztörözött tej, a savanyútej, az aludttej, a yoghurt, kefir, bivalytej és kecsketej kellékeit.

A II. fejezet címe: A tej hamisításának tilalmazása és a tejtermékek elnevezése. (11—13. §.) Részletesen taglalja, hogy mi mindent nem szabad a közfogyasztásra szánt tejjel csinálni. E szerint tiltva van a jóminőségű tejnek vizezett tej hozzáadásával a rendeletileg megszabott határértékre való beállítása is. Világosan olvasható a rendeletből, hogy milyen tejet szabad és milyen nem szabad forgalomba hozni. Így például az ellést követő 8 nap alatt kifejt tejet szintén tilos forgalomba hozni.

A III. fejezet magában foglalja a tej fejésére, kezelésére, szállítására, árusítására és kimérésére vonatkozó szabályokat. (14—24. §.) Milyen fontos volna, hogy az ilyen nagyjelentőségű, hasznos utasításokat mindenki, ha bármely irányban tejjel kíván foglalkozni, szorgosan átolvasná.

Ez a harmadik fejezet már címében mutatja azokat a jelentősegteljes kérdéseket, amelyekről szó esik. Nagy körültekintéssel és szakavatottsággal adja meg az utasításokat a fejest végző egyénekre, az istállókra, a tejnek lehűtésére és kezelésére, valamint a használt edényekre vonatkozólag.

Megállapítja a forgalombahozatalnál megkövetelt kannák és palackok mineműségét és elzárásuk, tömítésük követelményeit. A tejszállítóedényekre olyan zárt kell alkalmazni, amely annak sérelme nélkül nem bontható fel. Rendelkezések történnek a tejszállító járművekre követelt felirások tekintetében. A tejházalás eltiltása, a tejeskannák fölbonthatósága az árusítóüzletekben, az árusításra vonatkozó intézkedések, mind ebben a szakaszban nyernek szabályozást.

A IV. fejezet foglalja magában a beteg fejősállatoktól kifejt tej forgalombahozatalának és feldolgozásának tilalmát.

Végül az V. fejezet tartalmazza a büntető- és zárórendelkezéseket.

A kérdés fontosságára való tekintettel igen kívánatos, hogy e rendelet végrehajtása mennél tökéletesebb legyen. Kétérdéssel kell azonban viseltet-

nünk abban az irányban, hogy az elmúlt időszak folyamán már köztudatba átment volna oly mértékben, amilyenben közérdekből szükséges volna. Reméljük mindazáltal, hogy sok haladás történt és a további évek folyamán az abban foglalt rendelkezések megvalósulása mind tökéletesebbé válik.

A másik miniszteri rendeletet Mayer János földművelésügyi miniszter 1925. év július hó 28-án 19.000/1925. F. M. szám alatt bocsátotta ki és 1925. évi október hó 1-én lépett életbe. A rendelet 44 §-a tíz fejezetben nyer elhelyezést. Ezen rendeletet a földművelésügyi miniszter a kereskedelmi és népjóléti miniszterekkel egyetértve adta ki és címe a következő: a m. kir. földművelésügyi miniszter rendelete az 1884. XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény módosításáról szóló 1922. XII. törvénycikkben, a tejellátó vállalatok iparúzése tekintetében megállapított rendelkezéseknek végrehajtása tárgyában.

Ebből a hosszú címből nem domborodik ki a széles terjedelmű rendeletnek jelentősége és rendeltetése, ami azonban tartalmának tanulmányozásánál annál inkább nyilvánvalóvá válik.

Az I. fejezetben (1—4.§.) általános rendelkezések címén megtudjuk, hogy a tejkereskedelmi és tejtermékeket feldolgozó vállalatok gyakorlása ezentúl *iparendélyek*hez van kötve. Előírja a szakasz, hogy ki köteles az iparendélyt megszerezni.

A rendelet megjelenése előtt kapott üzemengedélyeket 60 nap alatt kellett kicserélni, az előírászerű megfelelő iparendélyekkel. A 4. §. alapján a törvényhatóságok és rendezett tanácsú városok a tejkimérést és a tejárusítást területükön külön szabályrendelettel szabályozhatják.

A II. fejezet (5—8. §.) tartalmazza az engedély megszerzésének feltételeit. A III. fejezet az engedélyezési eljárást (9—18. §.) és a fizetendő illetékeket szabja meg. Budapesten az üzemhelyiségeket a kerületi elüljáróság, a tiszti orvos és a fővárosi vegyészeti intézet igazgatója vizsgálják meg és együttes megállapításuk alapján az iparendélyt a kerületi elüljáróság adja ki. A rendelet különböző részei az egész országra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzák.

A IV. fejezet a kiadható iparendélyek száma iránt intézkedik. Kis-községben legfeljebb kettő, nagyközségben kivételesen három üzem nyitható. Városokra külön intézkedések vonatkoznak.

Rendkívül nagyjelentőségűek az V. fejezetben (22—26. §.) és még inkább a VI. fejezetben (27—33.§.) nagy részletezéssel megállapított utasítások a tejipar gyakorlására, továbbá a helyiségekre, berendezésre, személyzetre és a könyvek vezetésére vonatkozó rendelkezések.

A városi és falusi tejüzemeknek alfája és omegája van itt egybefűzve, melyeknek megvalósítását Budapesten a Tanács, a tejhivatal és vegyészeti intézet útján állandóan figyelemmel kíséri, a tapasztalatokról és a tej forgalmáról naponként meggyőződést szerez és a nyert adatokat nyilvántartja.

A megszabott könyvek vezetésére és az adatok nyilvántartására vonatkozó intézkedéseket a főváros már a Központi Tejhivatal főnállása óta megköveteli a budapesti tejvállalatoktól. A követelmények helyességét igazolja az a tény, hogy ebben a miniszteri rendeletben is helyet nyertek.

A VII. fejezet (34—35. §.) az engedély megszűnését és elvonását, a VIII. fejezet (36—42. §.) az ellenőrzés mikéntjét és végül a IX. és X. fejezet a büntető rendelkezéseket foglalja magában.

További szempontok a tejkérdés szabályozásához.

Végigvezetve az olvasót a tejellátás másfélévtizedes eseményein, befejezésül még néhány kérdést kívánunk megfontolás tárgyává tenni.

Budapesten ezidőszereint 22 tejvállalat foglalkozik a tejkereskedelemmel. Érdemes e tény fölött gondolkodni. A földművelésügyi minisztérium 19.000/1925. számú rendeletének 1. §-a módot nyújt minden községnek arra, hogy megszabja a tejüzemek számát. Ennek a végrehajtását Budapesten megnehezíti az a körülmény, hogy minden kerület külön-külön bírálja el és adja ki a tejüzem nyitására szolgáló iparengedélyt. A fővárosi viszonyok között pedig pazarlás olyan üzemek fenntartása, amelyek naponként csupán 1000—2000—3000 liter tejet forgalmaznak. Gazdasági, kezelési tekintetben és mintaszerű berendezés szempontjából mérlegelve a helyzetet, a napi minimumot 5000 liter tej forgalmazásában lehetne Budapesten megszabni. Akkor a jelenlegi 22 üzem helyett csak 13 tejüzem volna, de azok bizonyára jelentősebbek lennének, mint a sok apró vállalat.

Ezt az elgondolást támogatja az a körülmény is, hogy egyes kisebb tejvállalatok tulajdonképpen csak alig néhány liter tejet hoznak fel a vidékről. Eladási forgalmuk nagyobb részéhez a budapesti nagy tejvállalatoktól szerzik be a tejet, vagyis üzemük viszontárúsító üzletté zsugorodik össze. Föltesszük a kérdést, van-e így létjogosultsága az ilyen kis üzemnek Budapesten?

Érdemes itt megemlíteni, hogy a magyar főváros a *tejüzemek száma* tekintetében messze felülmúlja a német nagyvárosi viszonyokat. Egyedül Berlin közelíti meg a budapesti vállalatok számát 20 tejüzemmel. Ezek azonban csaknem négyszer annyi forgalmat bonyolítanak le, mint a budapestiek. (1926-ban egymillió liter napi tejmennyiséget.) A többi német város már jóval kisebb számú vállalattal rendelkezik, így Hamburgban 6, Kölnben 3, Dresdenben 2 és Breslauban 10 tejüzem működik.¹⁾

A *tejárúsító üzletek* megvizsgálásánál is sok áldatlan kinövést lehet és kell lenyesegetni. Ha bepillantunk a tejvállalatok üzleti életébe, megállapíthatjuk, hogy az alkalmasnak talált üzletek közül azokat, melyeknek jelentékenyebb számú fogyasztójuk (vásárlójuk) van, a tejvállalatok

¹⁾ Lásd Melly i. m.

egymástól kapkodják el. A tejárusok között bőségesen folynak az engedélyátírások egyik vállalattól a másikra, mert a tejvállalatok ügynökei a legkülönbözőbb ígéretekkel kecsegtetik a boltosokat.

Ezeknél az üzleteknél az eladási jutalékok ráígérésekkel kifogásolható mértékben emelkednek. Azt is panaszolják egyes tejvállalatok, hogy tekintélyes összegű kamatnélküli kölcsönöket, bérsegítségeket követelnek olyan üzletek, melyek jelentősebb mennyiségű tejet tudnak árusítani és kívánságait több tejvállalat teljesíti is. Ime egy perspektíva, amely azt mutatja, hogy a közönség részére ezen a réven is olcsóbbá lehetne tenni a tejet.

Még jobban kifogásolható az a körülmény, hogy a budapesti tejvállalatok nem törekszenek eléggé saját berendezésű *tejfiókokat* nyitni, és azokban saját tejüket és tejterméküket árusítani. Ez minden körülmények között sokkal helyesebb és kívánatosabb volna. Ha végig síklik tekintetünk a korábbi fejezetekben feltüntetett adatokon, akkor a saját fiókok ügyében sem kapunk megnyugtató választ, mert tulajdonképpen csak három vállalat felel meg többé-kevésbé ennek a nagyfontosságú kívánságnak.

A *tejkartel* kérdésének ügyében a nyilatkozatok és felfogások megoszlanak. Ha talán nincs is formálisan állandó tejkartel, az mégis bizonyos, hogy vannak esetenként kötött, záros időre szóló megállapodások, megegyezések, amelyeket az utóbbi időben már nemcsak a tejvállalatok összessége köt, hanem bele vannak kapcsolva többen azok közül a nagytermelők közül is, akik a tejhivatal engedélyével Budapestre tejet szállítanak és azt maguk hozzák forgalomba.

Ezek az egyességek vonatkoznak részint a tejárak kalkulációjára és részint arra, hogy bizonyos ideig nem hódítják el ráígérésekkel egymástól a tejárusító üzleteket. Ezek az engedélyátírási törekvések erkölcsi szempontból is üldözendők volnának, mert az átírási kérelmekkel kapcsolatban gyakori az az eset, hogy az érdekelt üzletben hosszú időn árusított tej minőségét az árusítási engedély átírására vonatkozó kérelem indoklásául kifogásolják, azt sem tudván, hogy az új tej a másikat jószág tekintetében tényleg felülmúlja-e. Helyt nem álló kifogásokkal takarják az igazi okokat, a nagyobb percentet és az egyéb kilátásba helyezett engedményeket. Ezek a kóros tünetek orvoslandók, de nemcsak kartelek erőltetésével, hanem egymás iránt tanúsítandó megbecsüléssel és a nagyközönség érdekeinek honorálásával.

Fokról-fokra emelkedik azoknak a *vidéki tejüzemeseknek* a száma, akik Budapesten óhajtnák tejkészleteiket értékesíteni. Bár sok szempontból térfoglalásuk nem kedvező (tisztelet a kevés kivételnek), mégis foglalkozni kell velük, mert már a számuk tekintélyes. Milyenek is ezek a vidéki tejüzemesek? Az egyik csoport alig 50 liter tejjel rendelkezik, de épúgy, mint az áltermelők, a Budapesten beszerzett tejjel igyekszik pótolni a hiányokat. Ennek az eljárásnak a megakadályozása, rendkívüli óvatosságuk miatt, a

jelenlegi ellenőrzés mellett alig lehetséges. Feltesszük a kérdést, ha tisztességes úton és módon foglalkozik a vidéki tejüzemes a tejével, érdemes neki az üzem fenntartása? Másik csoport már szerencsésebb a tej gyűjtésével, de üzeme nincs nyitva, mert a tejet a gyűjtőhelyekről egyszerűen Budapestre irányítja, ahol — védekezése szerint — úgy szolgálja ki ezt a tejet, amint az címére beérkezik. A tejüzem helyhez kötött iparendeléyének más a rendeltetése. A vidéki üzemeket sűrűbb állami ellenőrzéssel lehetne és kellene kötelességük teljesítésére szorítani.

A tejhivatal munkaerejéhez képest bizonyos mértékben korlátozza ezeket az áldatlan kinövéseket. Törekvése egyelőre odairányul, hogy a nagyobb tejszállító vidéki tejüzemek tejét lehetőleg boltokba irányítsa árusításra. Nem egészen megnyugtató ez sem, de mégis áthidalás az ellenőrzés keresztülvitelére.

Sokkal jelentősebb volna ezeknek a Budapestre gravitáló vidéki tejüzemeknek szerepe, ha mint tejgyűjtők beutaltatnának a budapesti tejvállalatokhoz és ezeknek telepein ép oly szigorú vizsgálat alá vennék tejszállítmányaikat, mint a vállalat egyéb tejét. Az átvett tejnek beszerzési árát méltányosan kellene megállapítani és a tej minőségéhez mértén megszabni. Ez a rendszer úgy a vállalkozók, mint a nagyközönség javára válnék és a budapesti tejellátás nívója emelkednék.

További orvoslásokat igényel az ú. n. *termelők közvetlen tejszállításának ügye is*. A tejhivatal tejszállításra szóló arcképes jogosítványokkal látja el azokat a termelőket és hozzátartozóikat, akik tejüket Budapesten maguk akarják értékesíteni. Két feltételhez van ez a jogosítvány fűzve. Az egyik: a községi elüljáróság igazolása a tehéntulajdonosról és a tehenek számáról, a másik: a budapesti tejmegrendelőknek írásbeli bejelentése. Sajnosan állapítható meg, hogy módot lehet találni mindkét közérdekű intézkedés kijátszására.

Az ellenőrzés hiányossága több okra vezethető vissza. A községek elüljáróságainál nincsenek kataszterek felfektetve a tehenek adatairól és így többnyire bemondások alapján történik a tehenek számának igazolása. Ebből az következik, hogy miként az a csendőri megállapításokból kitűnik, összeszedett tejet hoznak fel a községből.

A fennálló rendelkezések értelmében a termelő családtagjának vagy kivételesen állandó alkalmazottjának lehet a tejet a főváros területére behozni. Bár a tejszállítást a főváros arcképes igazolványhoz kötötte, mégis megállapítható, hogy az igazolványok nem fedik mindig a tényeket.

Visszaélést követnek el a tejmenyiség tekintetében is, mert nem a tehenek számához mértén engedélyezett mennyiséget hozzák, hanem azt hozzávásárolt tejjel gyarapítják. Újabban azt is megállapította a tejhivatal, hogy egyesek tejeskannáik kiürülése után a fővárosi tejárusító üzletekben szereznek be viszontárusításra tejet. Nyilvánvaló, hogy a rendes áron vásárolt tejet

ugyanolyan állapotban és ugyanazon áron nem adják, hanem azt a vízvezetési víz segítségével fölszaporítva kétszeres kihágást követnek el.

A legveszedelmesebb tejszállítók az ú. n. *csempész tejszállítók*, akik engedély nélkül a leggyatrább minőségű tejet hozzák és hordják szét. Ezeket tovább is üldözni kell. A tejrazziák alkalmával éjjel vagy kora hajnalban ezen a címen a tejhivatal mindig jelentős mennyiségű tejet foglal le és a kihágási eljárás megindítása sem marad el. Ezen a téren újabban a csendőrségek részéről is mutatkozik jóakarátú támogatás, melynek kimélyülésével remélni lehet a viszonyok további javulását.

Kétségtelen, hogy a közéletmezés minden kérdését s így a tejellátást is megoldani és az azt irányító szervek eredményes intézkedését biztosítani csak a minden oldalról megnyilvánuló jóakarattal lehet. Ennek a jóakarátú és nélkülözhetetlen megértésnek különösen *a falu és város közötti kapcsolatban* kell megnyilvánulnia. Kölcsönös támogatással kell elősegíteni a termelést és ugyancsak kölcsönös támogatással lehet biztosítani a fogyasztóközönség részére a termelt javak igénybevételét.

Észlelni kell ezt a törekvést a hatóságok és a kormány intézkedéseiben is. Tömegek igényeinek kielégítése mindenkor nehéz feladat. Ne felejtjük el, hogy a köz érdekei az egyedek érdekeiből tevődnek össze. A felsőbb rendelkezések azonban sokszor erősen érintik az egyedek magánérdekeit, hogy a közérdeket kellő mértékben szolgálhassák.

Befejezésül még néhány szervről kell megemlékeznünk, melyek a tejkérdést főleg társadalmi úton igyekeznek a megoldáshoz segíteni. Az utóbbi években a tejproblémák tisztázása és a helyzet javítása nemcsak az illetékes hatóságok feladatát képezte, hanem azokon túl szélesebb mesgyéken is tevékeny szerveket nyert, amelyek szintén arra törekcszenek, hogy a magyar tejkérdést előmozdítsák.

Ilyeneknek ismerjük a *Többtermelési liga* értékes munkálkodását, ahol jólszervezett előadások sorozatában a tejről is értékes ismertetések és vélemények hangzottak el.

Hivatkozunk továbbá az 1926. évi október 24—30-ig Budapcsen tartott *Közegészségi és társadalompolitikai országos értekezletre*. Az egy hétre terjedő nagyjelentőségű tanácskozásokon ott szerepelt többoldalú megvilágításban a tejkérdés is, »*Népelelmezés és tejprobléma*« címen. Ezek a munkálatok meg vannak örökítve abban a 25 ívre terjedő vaskos kötetben, melyet dr. Vass József népjóléti miniszter adatott közre.

A budapesti tejvállalatok keltették életre »*Az Országos Tejgazdasági Szövetség*«-et. Bár az egyesület a vállalatok érdekeinek védelmére alakult, nem tagadható meg tőle annak elismerése, hogy 8 éves fennállása alatt fokozott mértékben törekedett a tejkereskedelmet javítani. A szövetség hivatalos lapja az 1921. évben megindított *Tejgazdasági Szemle*.

»A Magyar Tejkisiparosok és Tejipari Üzemvezetők Országos Egyesülete« 1926-ban megalapította a *Magyar Tejipar* című lapot. Az egyesület célja és hivatása már a címéből kitűnik.

Külön kell megemlékeznünk az *Országos Tejpropaganda Bizottságról*. Ez a hivatalos szerv a földművelésügyi, népjóléti és kereskedelmi miniszterek fővédnökségével és támogatásával fejt ki 1927. február óta kiváló országos tevékenységet, a tej megkedveltetése és a tejtermelés fokozása érdekében. Az elültetett fa, körültekintő céltudatos munkával és ápolással, rövidesen bizonyára értékes, gyümölcsöt termelő, terebélyes törzzsé fog kifejlődni a köz javára.

Ime a háború eredményeképpen nagy változások történtek a főváros tejellátásának kérdésében. Csupa új intézmény és intézkedés, amelyek a háború előtt nem voltak megtalálhatók a magyar föld területén. Alkotásokat alkotások követték, melyekre nem volt azelőtt szükség, vagy csak a jelen körülmények tették lehetővé megvalósításukat. Az elért eredmények, melyeket úgy a hatósági intézkedések áttekintése útján, mind pedig a statisztikai számadatok világánál megismertünk, azzal a reménnyel tölthetnek el bennünket, hogy a főváros tejügye a jövőben is kedvező fejlődésnek néz elébe.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	3
Bevezetés	5
A főváros tejellátása a háború előtt	6
A főváros tanácsa felállítja a tejhivatalt	9
A Központi Tejhivatal munkaköre	11
A tejigazolványok	12
A tejigazolványokra és a tejelosztásra vonatkozó statisztikai adatok.....	16
A tejelosztás szabályozása	25
A kávésipar korlátozása	31
Jogosítványok tejszállításra	33
A tehének takarmányozása és korpa kiutalása	37
Az orvosi tanusítványok	39
Pasztörőzött tejet a kicsinyeknek	40
Kondenzált tej	42
A budapesti tejárak	43
Olcsóbb tejet a ráutalt fogyasztóknak	46
A tejvizsgálatok	48
Miniszeri szerv a tejtermelés fokozására	51
Kötött forgalomról a szabadkereskedelemre	53
Budapest háború utáni tejforgalmának statisztikai adatai	56
Budapest tejforrásai	58
A budapesti tejvállalatok	64
A tejárusító üzletek engedélyezése és ellenőrzése	66
Két rendelet a tej ügyének országos szabályozására.....	67
További szempontok a tejkérdés szabályozásához	70

